

Mahamakut Buddhist University
Isan Campus

วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มมร วิทยาเขตอีสาน

Journal of Humanities
and Social Sciences
Mahamakut Buddhist University
Isan Campus

ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 (กันยายน - ธันวาคม 2568)
Vol. 6 No 3 (September - December 2025)

วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มมร วิทยาเขตอีสาน

Journal of Humanities and Social Sciences Mahamakut Buddhist University Isan Campus

ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน – ธันวาคม พ.ศ. 2568

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและงานวิจัย สร้างความรู้และองค์ความรู้ในสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ พุทธศาสนา ปรัชญา และการศึกษา เป็นเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ครอบคลุมและมีคุณค่าต่อการพัฒนาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ต่อไป

กำหนดการเผยแพร่

การตีพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ ออกราย 4 เดือน คือ เล่ม 1 มกราคม – เมษายน / เล่ม 2 พฤษภาคม – สิงหาคม / เล่ม 3 กันยายน - ธันวาคม

ที่ปรึกษา

พระสุธีวรธรรม, ผศ.ดร.

รองอธิการบดี วิทยาเขตอีสาน

พระพุทธิวิจิตรเมธี, ผศ.ดร.

ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการ

พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, รศ.ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์อีสาน

พระครูสิริสารเมธี

ผู้อำนวยการสำนักงานในวิทยาเขตอีสาน อาจารย์

ดร.เอกชาติรี สุขแสน

ผู้ช่วยอธิการบดี วิทยาเขตอีสาน

บรรณาธิการ

ดร. สรศักดิ์ อุดเมืองเพีย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์พงษ์มนัส ดือด

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.ไพโรจน์ บัวสุข

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.พุทธรักษ์ ปราบนอก

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร.เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภูมา	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผศ.เฉลิมเกียรติ ภาระเวช	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผศ.ดร.ปัญญา คล้ายเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พันตำรวจโทชำนาญ คนไฉ	ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธร ภาค 4
ผศ.ดร.อาทิตย์ ผ่านพูล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สิทธิพร เกษจ้อย	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.ปรีดีรี ทุมเมฆ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

สำนักงานกองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน 9/37 หมู่ที่12 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000 โทรศัพท์ 0-4324-2386 โทรสาร 0-4324-2386

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

ISSN: 2730-1869 (Print), ISSN: 2730-2288 (Online)

พิมพ์เผยแพร่เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2568

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มมร วิทยาเขตอีสาน ฉบับนี้เป็นฉบับที่ 2 ประจำปี พุทธศักราช 2568 วารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 6 ที่ได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของบทความวิจัยและบทความทางวิชาการที่จะนำมาลงตีพิมพ์ในแต่ละฉบับซึ่งจะต้องผ่านการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) เรื่องละ 3 ท่าน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านในสาขาวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การศึกษา ภาษา วรรณกรรม นอกจากนี้ ท่านเหล่านี้ยังได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อช่วยอ่านและพิจารณาต้นฉบับ พร้อมทั้งให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินการจัดทำวารสารเป็นอย่างดี กองบรรณาธิการขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

วารสารฉบับนี้ ประกอบด้วย บทความ 5 เรื่อง เรื่อง โดยมีบทความที่น่าสนใจ ได้แก่ **ความเป็นเด็กช่างในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคของประเทศไทย** เป็นงานวิจัยที่สะท้อนพลังของสื่อทางวัฒนธรรมในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของผู้เรียนสายอาชีวศึกษาได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยเลือกใช้เพลงมาร์ช ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นเพียงบทเพลงประกอบพิธีการต่าง ๆ มาเป็นการวิเคราะห์เชิงอุดมการณ์ ทำให้เห็นว่าเพลงเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นวาทกรรมทางสังคม ที่ผลิตซ้ำค่านิยม ความเชื่อ และบทบาทของเด็กช่าง ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง โดยการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากฐานข้อมูลเพลงมาร์ช ส่งผลให้ข้อค้นพบสะท้อนภาพรวมของอัตลักษณ์อาชีวศึกษาไทยได้อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ด้านความภาคภูมิใจในวิชาชีพ ความขยันขันแข็ง ความสามัคคี คุณธรรม จิตสำนึกต่อชาติ และความศรัทธาทางวัฒนธรรม บทความนี้ไม่เพียงเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการด้านการศึกษาวัฒนธรรมอาชีวศึกษาเท่านั้น หากยังมีคุณค่าเชิงนโยบายและการพัฒนาการศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่าเพลงและสื่อเชิงสัญลักษณ์สามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์เชิงบวกและความภาคภูมิใจให้แก่ผู้เรียนในระบบการศึกษาไทยได้อย่างยั่งยืน

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มมร วิทยาเขตอีสาน ยินดีต้อนรับนักวิชาการนิสิตและนักศึกษาที่ต้องการนำเสนอผลงานทางวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นบทความวิจัยบทความวิชาการหรือบทความทวิการณฺ์หนังสือซึ่งหัวข้อเรื่องและประเด็นนำเสนอเกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และอื่น ๆ และขอให้ศึกษารูปแบบการเขียนจากท้ายวารสารแต่ละฉบับซึ่งสามารถส่งในระบบออนไลน์ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jhsmbuisc> กองบรรณาธิการยินดีและพร้อมรับต้นฉบับเป็นอย่างมากในสุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้อ่านทุกท่านที่ได้ให้คำติชมและให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงการดำเนินการจัดทำวารสารมาโดยตลอด โดยกองบรรณาธิการได้ให้ความสำคัญและมุ่งมั่นกับการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของวารสารให้ดียิ่งขึ้นไป

ดร. สุรศักดิ์ อุดเมืองเพีย
บรรณาธิการ

สารบัญ

ความเป็นเด็กช่างในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคของประเทศไทย	1
THE VOCATIONAL STUDENT IN THE MARCH SONG OF THAILAND'S TECHNICAL COLLEGES	
บรรณพต พรวาปี, กฤติกา พรหมสาขา ณ สกลนคร, ปัจจรี ศรีโชค และ วรางคณา ทวีวรรณ BONPHOD PHONWAPI , KITTIKA PROMSAKHA NA SAKONNAKORN, PATCHAREE SRICHOK, AND WORANGKANA THAWEEWAN	
พระพุทธศาสนากับการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยระยะสุดท้าย : การเผชิญความตายอย่างมีสติ	14
BUDDHISM AND THE PSYCHOLOGICAL HEALING OF TERMINALLY ILL PATIENTS: EMBRACING A MINDFUL APPROACH TO DEATH	
พระมิ่งศิษฐ์ สังข์บริสุทธิ, พระครูบวรชัยวัฒน์ PHRA MINGSIT SANGBORISUT, PHRAKHRUBOWONCHAIWAT	
อปริหานิยธรรมกับสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ: มุมมองปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคดิจิทัล	26
APARIHANIYADHAMMA AND ENGLISH LANGUAGE LEARNING COMPETENCY: A SOCIAL PHENOMENOLOGICAL PERSPECTIVE IN DIGITAL ERA	
คัมภีรภาพ คงสำรวย, ไพโรจน์ บัวสุข, เสงี่ยม ศิริสวัสดิ์, สัจจารักษ์ ไรสงวน, และ รัชนีบุรณ์ เนตรภักดี KHAMPHIRAPHAP KONGSUMRUAY, PAIROTE BUASOOK2, SANGIAM SIRISAVATDI, SACCARAK RAI SA-NGUAN, AND RADCHANEEOON NEDPUCKDEE5	
การเสริมพลังชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBTx) ในการป้องกันและ แก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน	40
COMMUNITY EMPOWERMENT THROUGH COMMUNITY-BASED TREATMENT (CBTX) FOR SUSTAINABLE DRUG ABUSE PREVENTION AND SOLUTION	
วิไลวรรณ พันธุปิว, นพชัย ถิรทิตสกุล, จรัส ผาสุกชี WILAIWAN PANTHUPIW, NOPPACHAI THIRATITSAKUN, JARAN PHASUKKHEE	
ญาณวิทยาแห่งศรัทธา: จากวิถีชีวิตดึกดำบรรพ์สู่กุญแจศีลธรรมในสังคม	52
EPISTEMOLOGY OF FAITH: FROM PRIMITIVE WAYS OF LIFE TO MORAL KEYS IN SOCIETY	
พระธีรพล ญฐิติโก (บัวทอง), พระครูศรีปัญญาวิกรม, พัชริน จินดาปทีป PHRATERAPON NUTTHIKO, PHRAKRU SRIPANYAVIKROM, PATCHARIN JINDAPATEEP	

ความเป็นเด็กช่างในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคของประเทศไทย
THE VOCATIONAL STUDENT IN THE MARCH SONG OF
THAILAND'S TECHNICAL COLLEGES

บรรณพต พรวาปี^{1,*}, กฤติกา พรหมสาขา ณ สกลนคร²,
ปัจจุรี ศรีโชค³ และ วรางคณา ทวีวรรณ⁴

BONPHOD PHONWAPI^{1,*}, KITTIKA PROMSAKHA NA SAKONNAKORN²
PATCHAREE SRICHOK³, AND WORANGKANA THAWEEWAN⁴

^{1,2,3} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁴ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

^{1,2,3} FACULTY OF EDUCATION, LOEI RAJABHAT UNIVERSITY

⁴ FACULTY OF MANAGEMENT SCIENCES AND SOCIAL SCIENCES, LOEI RAJABHAT UNIVERSITY

*Corresponding Author E-mail: banphod2546big@gmail.com

บทความวิจัย (Research Article)

RECEIVED 7 OCTOBER 2025, REVISED 3 DECEMBER 2025, ACCEPTED 9 DECEMBER 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและเปิดเผยอุดมการณ์ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคที่สะท้อนอยู่ในเพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิคช่างทั่วประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงมาร์ชจำนวน 59 เพลงที่รวบรวมจากวิทยาลัยเทคนิคทุกภูมิภาคของประเทศ ผลการวิจัยพบว่า เพลงมาร์ชทั้ง 59 เพลงมีเนื้อหาการยกย่องเกียรติภูมิของวิทยาลัย ความรักและความภักดีต่อสถาบัน ความขยันขันแข็งและการทำงานหนัก การร่วมแรงร่วมใจและความสามัคคีของนักศึกษา การมีทักษะฝีมือด้านวิชาชีพช่างที่เป็นกำลังสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรม และความมุ่งมั่นที่จะนำความรู้ไปพัฒนาประเทศชาติ เนื้อหายังสะท้อนคุณค่าด้านศักดิ์ศรี อุดมการณ์ที่สะท้อนออกมาอย่างเด่นชัด ได้แก่ 1) อุดมการณ์แห่งความภาคภูมิใจในความเป็นช่าง, 2) อุดมการณ์การทำงานหนักและการเป็นแรงงานหลักของชาติ, 3) อุดมการณ์ความสามัคคีและพลังเยาวชน, 4) อุดมการณ์ความเป็นชาติและการอุทิศตนเพื่อประเทศ, 5) อุดมการณ์ศักดิ์ศรีและความกล้าหาญ, และ 6) อุดมการณ์คุณธรรมและความกตัญญู สรุปได้ว่า เพลงมาร์ชวิทยาลัยเทคนิคทั่วประเทศทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชิงวัฒนธรรมที่ทรงพลังในการถ่ายทอดสร้างและคงไว้ซึ่งอุดมการณ์ความเป็น “เด็กช่าง” ที่มีทั้งทักษะวิชาชีพ จิตวิญญาณแห่งการทำงาน และการอุทิศตนเพื่อสังคมของประเทศชาติ

คำสำคัญ: ความเป็นเด็กช่าง, เพลงมาร์ช, วิทยาลัยเทคนิค, อุดมการณ์, อัตลักษณ์

ABSTRACT

This research aims to analyze the content and reveal the ideologies of technical college students as reflected in the march songs of technical colleges throughout Thailand. A qualitative research methodology was employed through content analysis of 59 march songs collected from technical colleges in all regions of the country. The findings reveal that all 59 songs contain content that praises the prestige of the colleges, expresses love and loyalty toward the institution, emphasizes diligence and hard work, highlights unity and solidarity among students, showcases vocational skills essential to the industrial sector, and reflects a commitment to applying knowledge for national development. The content also reflects values related to dignity. The prominent ideologies identified are 1) The ideology of pride in being a technician. 2) The ideology of hard work and being the main labor force of the nation. 3) The ideology of unity and youth power. 4) The ideology of nationalism and dedication to the country. 5) The ideology of dignity and courage and 6) The ideology of morality and gratitude. In conclusion, the march songs of technical colleges across the country function as powerful cultural tools in conveying constructing and preserving the ideology of being a “technical student,” characterized by vocational skills a spirit of hard work and dedication to society and the nation.

Keywords:, marching song, technical college, ideology, identity

1. บทนำ

เพลง ถือเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมมนุษย์ที่ไม่ได้มีเพียงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และความเชื่อร่วมกันของกลุ่มคนในสังคม ยิ่งลักษณ์ บุญเก็บ (2552) เพลงเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูล โน้มน้าวใจ หรือแม้กระทั่งปลุกเร้าผู้คนได้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบทเพลงนั้นมีความสามารถในการสร้างและสะท้อนสภาพสังคมในช่วงเวลาหนึ่งได้อย่างชัดเจน เกรียงไกร ทองจิตติ (2560) เพลงเป็นวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และสามารถดอกลำพอกอารมณ์ที่มีร่วมกันในกลุ่มคนได้

เพลงที่มีเนื้อร้องถือเป็นวาทกรรม (discourse) ประเภทหนึ่งที่มีอุดมการณ์ (ideology) แฝงอยู่เสมอ ซึ่งอุดมการณ์หมายถึงชุดของความเชื่อและมุมมองทางความคิดที่สมาชิกในกลุ่มสังคมหนึ่งมีส่วนร่วมและถ่ายทอดต่อกันมา Van Dijk (1998) ในบริบทของวิทยาลัยเทคนิค เพลงมาร์ชจึงไม่ได้เป็นเพียงเพลงสำหรับการนำแถว แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์และสร้างอัตลักษณ์ให้กับนักศึกษา โดยงานของ ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) ชี้ให้เห็นว่าเพลงมาร์ชมีอุดมการณ์ที่สื่อผ่านเนื้อหาเกี่ยวกับชื่อเสียงและความสำเร็จของสถาบันอย่างชัดเจน ขณะที่ ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร (2544) พบว่าเพลงในสถาบันการศึกษาถูกสร้างขึ้นเพื่อหล่อหลอมความรักและความภาคภูมิใจให้กับผู้ฟัง

การวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาบทบาทของเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคในฐานะสื่อทางวัฒนธรรมที่สร้างและถ่ายทอดอุดมการณ์ “ความเป็นเด็กช่าง” ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติและอัตลักษณ์ของนักศึกษาโดยตรง แม้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาจะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเพลงมาร์ชในการสร้างความรัก ความภาคภูมิใจ และอัตลักษณ์ของสถาบันการศึกษาโดยทั่วไป ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร (2544) และ ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) แต่ยังไม่มียานใดที่มุ่งวิเคราะห์เชิงลึกในบริบทเฉพาะของวิทยาลัยเทคนิค ซึ่งมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากสถาบันการศึกษาอื่น ๆ บทบาทของเพลงมาร์ชต่อการสร้างอัตลักษณ์ของนักศึกษาเทคนิคในภาพรวม แต่ยังคงขาดการศึกษาที่ลงลึกในเชิงเนื้อหาเพื่ออธิบายว่าบทเพลงเหล่านี้ได้หล่อหลอมความเป็นเด็กช่าง

อย่างไร ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ ด้วยการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคจำนวน 59 เพลง เพื่อค้นหาและทำความเข้าใจถึงอุดมการณ์ที่ถูกสอดแทรกและส่งผ่านบทเพลงเหล่านี้อย่างเป็นระบบ การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเปิดเผยกลไกเชิงอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ในเพลงมาร์ช และนำความรู้นั้นมาใช้ในการพัฒนาอัตลักษณ์และค่านิยมเชิงบวกให้แก่ผู้เรียนวิทยาลัยเทคนิคในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคของประเทศไทย
- 2.2 เพื่อศึกษาอุดมการณ์ความเป็นเด็กช่างในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคของประเทศไทย

3. วิธีการดำเนินวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาเนื้อหาและอุดมการณ์ ในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคของประเทศไทย โดยมีวิธีการและขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลหลักจากบทเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคจากทั่วประเทศ โดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสืบค้นจากเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของวิทยาลัย และ YouTube รวมทั้งสิ้น 59 เพลง ซึ่งกระบวนการคัดเลือกข้อมูลมุ่งเน้นที่การได้มาซึ่ง ฐานข้อมูลหลัก (เพลงมาร์ช 59 เพลง) และทำการกรองเนื้อหา (คัดเลือกเฉพาะวลี/ประโยคที่สื่อถึงอุดมการณ์เด็กช่าง) เพื่อให้มั่นใจว่าการวิเคราะห์เนื้อหานั้นจะสามารถเชื่อมโยงวาทกรรมในเพลงมาร์ชกับคุณค่าที่วิทยาลัยเทคนิค และข้อมูลสำคัญของบทเพลงแต่ละเพลงที่ต้องการถ่ายทอดสู่ผู้ฟังได้อย่างชัดเจนที่สุดซึ่งข้อมูลที่รวบรวมประกอบด้วยเนื้อร้อง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลหลักในการวิเคราะห์

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) โดยมีขั้นตอนหลักดังนี้

2.1 การคัดเลือกและจัดเตรียมข้อมูล คัดเลือกเฉพาะเนื้อร้องในบทเพลงที่สะท้อนถึง “ความเป็นเด็กช่าง” มีกระบวนการที่เน้นการกรองและวิเคราะห์เนื้อหาอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุด

2.1.1 กระบวนการคัดเลือกข้อมูล

ก่อนเริ่มการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงมาร์ช จำเป็นต้องนิยามแนวคิด “ความเป็นเด็กช่าง” ให้ชัดเจน โดยอ้างอิงจากคุณลักษณะและค่านิยมที่ปรากฏในบริบทของวิทยาลัยเทคนิค ซึ่งประกอบด้วยความสามัคคีในสถาบัน ความภาคภูมิใจในวิชาชีพ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่ - รุ่นน้อง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถาบัน เช่น การรับน้อง การเชียร์ หรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยการคัดเลือกข้อมูลใช้หลักเกณฑ์ ดังนี้

1) เลือกเพลงมาร์ชที่เป็นทางการของวิทยาลัยเทคนิค จำนวน 59 เพลง จากวิทยาลัยเทคนิคทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อให้ครอบคลุมความหลากหลายของวัฒนธรรมและค่านิยมในสถาบัน

2) คัดเลือกเนื้อหาที่สะท้อนคุณลักษณะและค่านิยมของ “ความเป็นเด็กช่าง” ในบริบทของวิทยาลัยเทคนิค เช่น ความสามัคคี ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความภาคภูมิใจในวิชาชีพ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถาบัน โดยเน้นประโยคหรือวลีที่ชัดเจนและโดดเด่นในการสื่อสารคุณลักษณะเหล่านี้

3) เน้นประโยคหรือวลีที่สื่อถึงคุณลักษณะของเด็กช่าง เช่น ความขยันขันแข็ง ความอดทน ความภาคภูมิใจในทักษะช่าง หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถาบัน

4) ตัดเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์หรือบทบาทของนักศึกษา เช่น คำร้องทั่วไปที่กล่าวถึงทัศนคติส่วนตัวโดยไม่เชื่อมกับบริบทสถาบัน

2.2 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิเคราะห์

2.2.1 การลดอคติ ผู้วิจัยได้จัดทำบันทึกการสะท้อนคิด เพื่อตระหนักและควบคุมสมมติฐานส่วนตัวตลอดกระบวนการเข้ารหัสและตีความ เพื่อให้แน่ใจว่าผลการวิเคราะห์เกิดจากข้อมูลเป็นหลัก

2.2.2 การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ นำระบบการเข้ารหัส (Coding Scheme) และผลการจัดกลุ่มหมวดหมู่หลักไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพและผู้มีความรู้ในบริบทวิทยาลัยเทคนิค ตรวจสอบ เพื่อยืนยันความสอดคล้องและความถูกต้องของการตีความ

สรุปได้ว่า กระบวนการคัดเลือกข้อมูลมุ่งเน้นที่ เนื้อหาเพลงที่สื่อถึงอุดมการณ์และบทบาทของเด็กช่าง ซึ่งทำให้การวิเคราะห์สามารถเชื่อมโยงเนื้อเพลงกับอัตลักษณ์และคุณค่าที่วิทยาลัยเทคนิคต้องการถ่ายทอดสู่ผู้ฟังได้อย่างชัดเจน และกระบวนการวิเคราะห์ดังกล่าวได้ถูกเสริมด้วยขั้นตอนการตรวจสอบความน่าเชื่อถืออย่างรอบด้าน โดยใช้การจัดทำบันทึกการสะท้อนคิดเพื่อควบคุมอคติส่วนตัวของผู้วิจัย และมีการตรวจสอบซ้ำโดยผู้เชี่ยวชาญเพื่อยืนยันความสอดคล้องและความถูกต้องของระบบการเข้ารหัสและการตีความผลการวิเคราะห์เนื้อหา

3. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

นำเนื้อเพลงทั้งหมดที่ถูกถอดความไว้มาวิเคราะห์และจัดกลุ่มเนื้อหาตามหมวดหมู่ที่สร้างขึ้นของเพลงที่กล่าวถึงแต่ละแนวคิด เพื่อแสดงภาพรวมของข้อมูลเชิงปริมาณประกอบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

3.2 การตีความเชิงอุดมการณ์ (Ideological Interpretation)

การตีความเชิงอุดมการณ์ในเพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิคคือการวิเคราะห์เนื้อหาที่จัดกลุ่มไว้เพื่อทำความเข้าใจว่าเพลงเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างและตอกย้ำชุดความเชื่อและค่านิยมที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ของ “เด็กช่าง”

4. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้แนวคิดและทฤษฎีหลัก 2 ประการในการวิเคราะห์ “ความเป็นเด็กช่างในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิค” ได้แก่ แนวคิดอุดมการณ์ (Ideology) และ การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis)

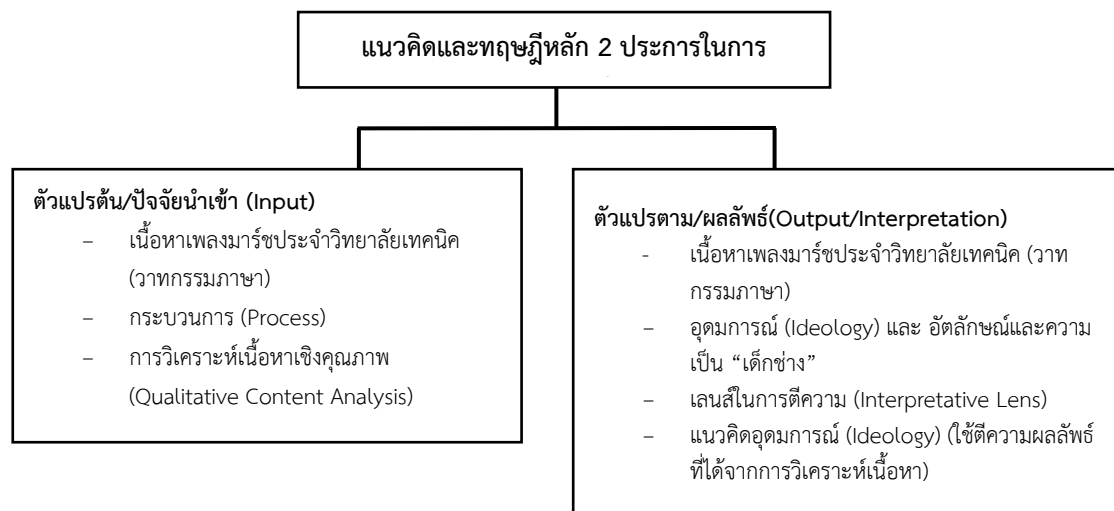
1. แนวคิดอุดมการณ์ (Ideology)

แนวคิดนี้เป็นกรอบหลักในการตีความผลการวิเคราะห์เนื้อหา อุดมการณ์ ตามนิยามของฟาน ไจจ์ Van Dijk (2004) คือความเชื่อและมุมมองทางความคิดที่สมาชิกในกลุ่มสังคมหนึ่งมีร่วมกัน และมักจะสอดคล้องกับทัศนคติของ

กลุ่มนั้น ในงานวิจัยนี้ แนวคิดอุดมการณ์ถูกใช้เป็นเลนส์ในการตีความว่า เนื้อหาในเพลงมาร์ชที่กล่าวถึงความสามัคคี ความซื่อสัตย์ หรือความภาคภูมิใจในสถาบันนั้น ไม่ได้เป็นเพียงแค่คำธรรมดา แต่เป็น ชุดของความเชื่อที่ทำหน้าที่สร้าง และหล่อหลอม Wodak & T. A. van Dijk (2000) อัตลักษณ์ (Identity) ของความเป็น “เด็กช่าง” ให้แก่ผู้ฟัง เพลงจึง กลายเป็นเครื่องมือในการผลิตซ้ำ และส่งต่อชุดความคิดนี้จากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับบทบาท และคุณค่าของตนเองในสังคม

2. การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

เป็นกระบวนการศึกษาข้อความเพื่อค้นหาความหมาย อุดมการณ์ และคุณค่าที่ซ่อนอยู่ในถ้อยคำของสื่อภาษา ซึ่งสามารถสะท้อนตัวตนและความเชื่อของกลุ่มคนในสังคมได้อย่างลึกซึ้ง ทินววัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) ในบริบทของ เพลงมาร์ช ประจำวิทยาลัยเทคนิค เนื้อร้องของเพลงถือเป็นวาทกรรมทางภาษา (Discourse) ที่สื่อสาร “อุดมการณ์ ความเป็นเด็กช่าง” และ “เกียรติภูมิแห่งวิชาชีพ” อันเป็นรากฐานของการศึกษาด้านอาชีวะในประเทศไทย การ วิเคราะห์เชิงเนื้อหาในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคเผยให้เห็นว่า “ความเป็นเด็กช่าง” มิได้จำกัดเพียงการเรียนรู้ ทักษะอาชีพ แต่เป็นการสร้างตัวตนเชิงอุดมการณ์ ที่เน้นเกียรติภูมิ ความเสียสละ และความภาคภูมิใจในวิชาชีพช่าง ผ่านวาทกรรมแห่งภาษา ดนตรี และอารมณ์ร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทินววัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) ที่ชี้ให้เห็น ว่า เพลงมาร์ชคือพื้นที่แห่งการสร้างความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีพลังต่อการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของ ผู้เรียน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพตามแนวคิดอุดมการณ์ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิคจำนวน 59 เพลง พบว่า เพลงมาร์ชเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างและตอกย้ำอัตลักษณ์ (Identity) ของ “เด็กช่าง” ผ่านอุดมการณ์หลักหลายประการที่หล่อหลอมภาพลักษณ์ของนักศึกษาให้มีคุณค่าและมี บทบาทต่อสังคม ดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหาในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคของประเทศไทย

การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพพบว่า เนื้อร้องเกือบทั้งหมดถูกออกแบบเพื่อเป็น เครื่องมือในการสื่อสาร เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Communication) โดยมีแก่นสารที่สื่อถึง “ความเป็นเด็กช่าง” อย่างชัดเจน เนื้อหาที่โดดเด่น สามารถจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่หลักได้ดังนี้

1.1 ความภาคภูมิใจในสถาบัน (Institutional Pride)

ความภาคภูมิใจในสถาบันเป็นการแสดงออกถึงความรัก ความผูกพัน และความศรัทธาที่สมาชิกมีต่อสถานศึกษาของตน อันเกิดจากการตระหนักถึงเกียรติภูมิ ชื่อเสียง และคุณค่าของสถาบัน ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอม ให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกในความเป็นหนึ่งเดียวและความรับผิดชอบในการธำรงรักษาเกียรติแห่งวิทยาลัยให้คงอยู่สืบไป

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคชลบุรี” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“เทคนิคชลบุรีเรานี้ร่วมใจ	เกียรติเราถือไกล เรียนรู้เร็วไว รักในน้องพี่
ต่างคนนำพาความสามัคคี	ตั้งใจเรียนดีก็เพราะเรามีพระวิษณุกรรม
ทักษะเรานั้นเยี่ยม	และเรานั้นเปี่ยมคุณธรรม
ล้ำเลิศวิชานำสมคำที่เป็น	คำขวัญเลือดหมูและขาว
เป็นสีแสดวาวพริ้งพราวเร้าใจผูกพัน	เหมือนสัญลักษณ์พิบูลนั้น
หอมอยู่นานวันไม่ลืมนั่นเลย	เทคนิคชลบุรี เรามีครูผู้เลิศล้ำ...”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า ทำหน้าที่เป็น “สื่อทางวาจากรรม” ที่สร้างและตอกย้ำอัตลักษณ์ของผู้เรียนวิทยาลัยเทคนิคให้เกิดความภาคภูมิใจในสถาบันของตน ผ่านการใช้ถ้อยคำที่มีพลังเชิงสัญลักษณ์และอารมณ์ร่วม เช่น “รวมใจ”, “เกียรติเราถือไกล”, และ “พิบูลนั้นหอมอยู่นานวัน” ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า “เด็กช่างชลบุรี” ไม่เพียงเป็น ผู้สืบทอดวิชาชีพทางการช่าง แต่ยังเป็นผู้สืบสานเกียรติภูมิของสถาบันด้วยความภาคภูมิใจและศรัทธาอย่างแท้จริง

1.2 ความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ (Vocational Competence)

“การตระหนักถึงและภาคภูมิใจในความสามารถทางวิชาชีพของตนเอง ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมในการประกอบอาชีพ” ซึ่งมักสะท้อนผ่านเพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิค ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะจริง มีจิตสำนึกในคุณค่าของงาน และพร้อมสร้างประโยชน์ต่อสังคม

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“เทคนิคขอนแก่นแดนสีส้ม	สถาบันผลิตช่างต่างสาขา
เก่งแกร่งกล้าสามัคคีมีวิชา	สร้างศรัทธา เสริมศักดิ์ศรีมีมานาน
หมั่นขยันขันแข็งเรี่ยวแรงเลิศ	สุดประเสริฐร่วมรักสมัครสมาน
ถิ่นศึกษาเกรียงไกรวิไลปาน	เด่นตระการด้านกีฬามานานปี
ชาวเทคนิคหญิงชายหลายน้องพี่	ร่วมชีวิพลีพลังร่วมสร้างสรรค์
ศึกษาดี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม	ชื่อเสียงนั้น สถาพร ขจรไกล”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า สะท้อนให้เห็นถึง อุดมการณ์แห่งความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ (Vocational Ideology) อย่างชัดเจน โดยเฉพาะวลี “สถาบันผลิตช่างต่างสาขา” และ “เก่งแกร่งกล้าสามัคคีมีวิชา” ที่บ่งบอกถึงบทบาทของวิทยาลัยเทคนิคขอนแก่นในฐานะสถาบันการศึกษาที่มุ่งสร้าง “กำลังคนสายอาชีพ” ที่มีทั้งความรู้ความสามารถ (Knowledge and Skills) และความเข้มแข็งทางจิตใจ (Strength and Determination) ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ นอกจากนี้ วลี “สร้างศรัทธา เสริมศักดิ์ศรีมีมานาน” ยังสะท้อนถึงความภาคภูมิใจในชื่อเสียงและเกียรติประวัติของสถาบันในฐานะต้นแบบด้านการผลิตช่างฝีมือคุณภาพ ซึ่งไม่เพียงเป็นการปลูกฝังทักษะเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ยังเป็นการหล่อหลอมให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของวิชาชีพช่างในเชิง

สังคมและวัฒนธรรม ส่วนวลี “หมั่นขยันขันแข็งเรี่ยวแรงเลิศสุดประเสริฐร่วมรักสมัครสมาน” แสดงถึงคุณลักษณะของผู้เรียนที่พร้อมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีความเพียรพยายาม และร่วมมือกันสร้างสรรค์งานด้วยความรักในวิชาชีพ

1.3 คุณธรรมและจริยธรรม (Moral and Ethical Values)

คุณค่าทางจิตใจและหลักความประพฤติที่ยึดมั่นในการทำ ความดี ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ เคารพครูอาจารย์ และ มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเอง เพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิคหลายแห่งมักสะท้อนแนวคิดนี้ผ่านถ้อยคำที่ปลูกฝัง ความดี ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู และการทำงานด้วยใจบริสุทธิ์ เพื่อยกย่องจิตวิญญาณของ “ช่างที่มีคุณธรรม” ซึ่งเป็นหัวใจของวิทยาลัยเทคนิคไทย

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคกาฬสินธุ์” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“รักเกียรติรักศักดิ์ศรีวิชาชีพ

เราเร่งรีบช่วยรัฐพัฒนา

ประพฤติดีเรียนดีมีมานาน

สามัคคีขึ้นบานงานไม่ถอย”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า สะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ด้าน คุณธรรมวิชาชีพ ผ่านการยึดมั่นในศักดิ์ศรีของอาชีพช่าง “รักเกียรติรักศักดิ์ศรีวิชาชีพ” และจิตสำนึกแห่งการรับใช้สังคม “ช่วยรัฐพัฒนา” รวมถึงการเน้นพฤติกรรม เชิงบวก เช่น ความมีวินัยและความเพียร “ประพฤติดีเรียนดีมีมานาน” ซึ่งแสดงถึงความซื่อสัตย์และความมุ่งมั่นในการทำงานอย่างสุจริต เพลงมาร์ชวิทยาลัยเทคนิคกาฬสินธุ์ทำหน้าที่เป็น วาทกรรมทางคุณธรรม ที่ปลูกฝังให้นักเรียนช่างมีจิตสำนึก แห่งความดี ความกตัญญู และความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นรากฐานของอัตลักษณ์ “ช่างที่มีคุณธรรม” ในระบบวิทยาเทคนิคไทย

1.4 ความสามัคคีและภราดรภาพ (Unity and Brotherhood)

ความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ และความผูกพันเสมือนพี่น้องในหมู่เพื่อนร่วมสถาบัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของ “อัตลักษณ์เด็กช่าง” ความสามัคคี (Unity) หมายถึง การทำงานเป็นทีมอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน ส่วนภราดรภาพ (Brotherhood) หมายถึง ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นที่เกิดจากการช่วยเหลือ พึ่งพา และให้เกียรติกันภายในชุมชนช่าง เพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิค หลายแห่งมักใช้ถ้อยคำที่ยกย่อง “ความเป็นพี่เป็นน้อง” และ “แรงใจแห่งความร่วมมือ” เพื่อสื่อถึงจิตวิญญาณแห่งความสามัคคีที่ทำให้สถาบันดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคมินบุรี” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“วิทยาลัยเทคนิคมินบุรี

สถาบันที่สรรสร้างช่างชายหญิง

ผองเราทุกคนมุ่งกระทำแต่ความดี

สมนามขานมาเทคนิคเรามินบุรี”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า จากถ้อยคำดังกล่าวสะท้อนแนวคิดเรื่อง “ภราดรภาพช่าง” (Brotherhood of Technicians) ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะวลี “สถาบันที่สรรสร้างช่างชายหญิง” ซึ่งแสดงถึงความหลากหลายแต่ไม่แบ่งแยกในหมู่ผู้เรียน ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันเดียวกันที่มีเป้าหมายร่วมคือ “การสร้างสรรคช่างที่มีคุณธรรมและมีมือ” ส่วนวลี “ผองเราทุกคนมุ่งกระทำแต่ความดี” สื่อถึงการรวมพลังทางจิตใจและการทำงานร่วมกันอย่างซื่อสัตย์ ซึ่งสะท้อนความสามัคคีภายในกลุ่มผู้เรียนวิทยาเทคนิค และ ถ้อยคำ “สมนามขานมาเทคนิคเรามินบุรี” ยังนัยของการประกาศเกียรติภูมิร่วมกันในฐานะสมาชิกของสถาบันเดียวกัน เป็นการยืนยันความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวระหว่างรุ่นพี่ รุ่นน้อง และเพื่อนร่วมชั้นที่ภาคภูมิใจในชื่อ “เทคนิคมินบุรี” จึงไม่เพียงเป็นถ้อยคำแห่งเกียรติ แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความผูกพันทางอารมณ์ที่ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน

1.5 ความศรัทธาในองค์พระวิชฌุกรม (Spiritual and Cultural Beliefs)

ความศรัทธาในองค์พระวิชฌุกรมหมายถึงการยึดมั่น เคารพ และนับถือในองค์เทพผู้เป็นต้นแบบของช่างทุกแขนง พระวิชฌุกรมถือเป็น “ครูแห่งช่าง” ผู้ประทานความรู้และภูมิปัญญาด้านวิชาชีพแก่ช่างทั้งหลาย ในวัฒนธรรมของวิทยาลัยเทคนิค การน้อมระลึกถึงองค์พระวิชฌุกรมไม่เพียงสะท้อนศรัทธาทางศาสนา แต่ยังเป็นการยืนยันอัตลักษณ์ของ “คนช่าง” ที่ผสมผสานความเชื่อ ความกตัญญู และจิตวิญญาณแห่งความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยความดีงาม

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “ฉะเชิงเทรา” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“พระวิชฌุกรมสถิตใจ	นำพาช่างทุกผู้ก้าวหน้า
ก้มกราบครูผู้สร้างวิญญานไทย	สืบสายช่างไม่ให้ดับสูญ
ชาววิทยาเทคนิครักชาติ ศาสนา	และพระมหากษัตริย์ไทย
กตัญญูต่อครู-อาจารย์	ศรัทธาพาพวกเราสู่ความสำเร็จ”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า เพลงนี้แสดงถึงความศรัทธา “อัตลักษณ์นักช่างเทคนิคไทย” ที่ผ่านความศรัทธาในองค์พระวิชฌุกรม และความกตัญญูต่อครูผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา วลีสำคัญ เช่น “พระวิชฌุกรมสถิตใจ” และ “ก้มกราบครูผู้สร้างวิญญานไทย” แสดงถึงการน้อมนำคุณธรรม ความรู้ และความภาคภูมิใจมาปรับใช้ในการเรียนและสร้างสรรค์ผลงานอย่างมุ่งมั่น ยังสะท้อนความมุ่งมั่นในการสืบสานภูมิปัญญาทางช่าง ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อ ความภาคภูมิใจ และความรับผิดชอบทางวัฒนธรรมของช่างเทคนิคไทย

1.6 จิตสำนึกในการพัฒนาชาติ (National Development Consciousness)

จิตสำนึกในการพัฒนาชาติ หมายถึง ความตระหนักรู้ในหน้าที่และบทบาทของตนในฐานะพลเมืองผู้มีส่วนร่วมในการสร้างความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ นักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคตระหนักรู้ว่าความรู้และทักษะทางช่างของตนเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของชาติ จิตสำนึกดังกล่าวจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการประกอบอาชีพส่วนตัว แต่เป็นความมุ่งมั่นที่จะใช้ความสามารถ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยมีคุณธรรม ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นแกนกลางของการกระทำ

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคนนทบุรี” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“เลิศเทคโนโลยีมีคุณธรรม	น้อมนำหลักปรัชญาสูงส่ง
องค์พระวิชฌุกรมล้ำค่า	นำพาช่างร่วมใจสร้างสรรค์
ช่างนนทบุรีตระหนักรู้หน้าที่	ใช้ความสามารถพัฒนาชาติ
สามัคคีเพื่อชาติไทยใฝ่คุณธรรม	สร้างศักดิ์ศรีสถาบันยั่งยืน”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า เป็นการสะท้อนให้เห็นถึง “จิตสำนึกในการพัฒนาชาติ” ของนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคนนทบุรี โดยเน้นบทบาทของ ช่างเทคนิค ในการใช้ความรู้และทักษะเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม วลีสำคัญ เช่น “ช่างนนทบุรีตระหนักรู้หน้าที่” และ “ใช้ความสามารถพัฒนาชาติ” แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ และคุณธรรมในการสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

1.7 คุณลักษณะรอบด้าน (Holistic Competence)

การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะครบถ้วนทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณธรรม (Attitude) จนสามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ นักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคไม่ได้เป็นเพียงผู้มี

ความชำนาญด้านช่างเท่านั้น แต่ยังต้องมีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อสังคม มีความคิดสร้างสรรค์ และมีสุขภาพกายใจที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคพิษณุโลก” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“เทคนิคพิษณุโลก เกรียงไกร รวมน้ำใจ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า
ช่างกล ช่างเชื่อม ร่วมศึกษา ก่อสร้าง พร้อมหน้า อิเลคทรอนิกส์รวมกัน
เทคนิคพิษณุโลก เรืองนาม เกียรติวิบวาม ด้วยเรา สร้างสรรค์”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า เพลงนี้แสดงคุณลักษณะรอบด้าน “เทคนิคพิษณุโลก เกรียงไกร รวมน้ำใจช่างทุกแขนง” แสดงถึงการรวมทักษะของทุกสาขาช่างและความร่วมมือ “ก่อก่อสร้าง พร้อมหน้า อิเลคทรอนิกส์รวมกัน” สะท้อนความรู้และทักษะปฏิบัติที่หลากหลาย และ “เทคนิคพิษณุโลก เรืองนาม เกียรติวิบวาม ด้วยเรา สร้างสรรค์” เน้นคุณธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และความพร้อมในการพัฒนาสังคม เพลงนี้จึงสื่อถึงนักเรียนที่มีความรู้คู่คุณธรรม ใช้ทักษะสร้างสรรค์ พร้อมกายใจมั่นคง สามารถนำไปพัฒนาสังคมและประเทศชาติได้อย่างรอบด้าน

2. การตีความตามแนวคิดอุดมการณ์ (Ideological Interpretation)

การตีความตามแนวคิดอุดมการณ์ (Ideological Interpretation) คือกระบวนการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเนื้อหาเชิงสัญลักษณ์ วาทกรรม และข้อความที่สะท้อนค่านิยม ความเชื่อ หรือกรอบคิดของกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง ในที่นี้หมายถึงอุดมการณ์ที่สถาบันการศึกษา วิทยาลัยเทคนิค ถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียน ผ่านเพลงมาร์ช ซึ่งทำหน้าที่ไม่เพียงแต่เป็นเพลงประจำสถาบัน แต่ยังเป็นสื่อที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ และค่านิยมสำคัญของ “เด็กช่าง”

2.1 ความเชี่ยวชาญทางเทคนิค (Vocational Competence)

ความเชี่ยวชาญทางเทคนิคหมายถึง ความสามารถของนักเรียนวิทยาลัยเทคนิคในการใช้ความรู้ ทักษะ และเครื่องมือทางวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ เพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิคมักสะท้อนอุดมการณ์ที่ชี้แนะให้ผู้เรียนยึดมั่นในความสามารถทางช่าง การพัฒนาฝีมือ และการสร้างผลงานที่มีคุณภาพ เพื่อสะท้อนความเป็นมืออาชีพและความภาคภูมิใจในทักษะของตน

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคเลย” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“กิจการงานสัทธิย์พัฒนกิจ นักเบาเรารู้ทัน
กิตติคุณผดุงรุ่งเรือง เกียรติศิลป์วันเรเด่น
ทุกคนเป็นมิตรใจ” ด้านกีฬาเขามะดี”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า สะท้อน ความเชี่ยวชาญทางเทคนิค (Vocational Competence) ได้อย่างชัดเจนผ่านประเด็นดังนี้ 1) การทำงานหนักและพัฒนาฝีมือ (Work Ethics & Skills) 2) การสร้างผลงานคุณภาพและความภาคภูมิใจในความสามารถ (Pride in Craftsmanship) 3) การร่วมสร้างสรรค์งานกับผู้อื่น (Collaboration & Creativity) 4) การสร้างมาตรฐานและงานที่ยั่งยืน (Sustainable Technical Excellence) โดย เพลงมาร์ชนี้จึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือชี้นำอุดมการณ์ด้านความเชี่ยวชาญทางเทคนิคของนักเรียนวิทยาลัยเทคนิคให้ชัดเจนและสอดคล้องกับเป้าหมายทางวิชาชีพผู้เรียนต้องมีความเชี่ยวชาญทางเทคนิคเป็นรากฐานในการสร้างชื่อเสียงให้ตนเองและสถาบัน รวมถึงการสืบทอดเกียรติคุณของช่างไทย

2.2 คุณธรรมและจริยธรรม (Moral and Ethical Values)

คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การปลูกฝังคุณลักษณะเชิงจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเคารพผู้อื่น และความเสียสละให้แก่ผู้อื่น นักเรียนในวิทยาลัยเทคนิคจะได้รับการเรียนรู้ให้ประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านี้ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ เพลงมาร์ชจะชอบสะท้อนอุดมการณ์เหล่านี้เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีความสามารถและมีคุณธรรมควบคู่กัน

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลง “มาร์ชวิทยาลัยเทคนิคอำนาจเจริญ” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“ทักษะดี กีฬาเด่น เป็นมุ่งมั่น	เน้นคุณธรรมสร้างสรรค์ได้เหมาะสม
นำทักษะสู่อาชีพชนนิยม	คือปรัชญาที่มั่นคงดำรงไว้”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า 1) Textual Level วลี “ทักษะดี กีฬาเด่น เป็นมุ่งมั่น” และ “เน้นคุณธรรมสร้างสรรค์ได้เหมาะสม” สะท้อนการประพฤติปฏิบัติที่มีคุณธรรม 2) Contextual Level เพลงเกิดในบริบทการเรียนการสอนที่เน้นการเคารพครูและการสร้างความสามัคคีในหมู่เพื่อน 3) Ideological Level เพลงสะท้อนอุดมการณ์ที่ว่า การมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาความสามารถทางเทคนิค และสร้างสถาบันให้เป็นที่น่าเชื่อถือ

2.3 ความรักและความภาคภูมิใจในสถาบันและชาติ (Institutional and National Pride)

ความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ต่อวิทยาลัยเทคนิคและประเทศชาติ นักเรียนจะมีจิตสำนึกภาคภูมิใจในชื่อเสียงของสถาบันและตระหนักถึงบทบาทของตนในการยกระดับชื่อเสียงของชาติ เพลงมาร์ชมักสะท้อนอุดมการณ์นี้ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความจงรักภักดีในทั้งสองระดับ

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลงมาร์ช “วิทยาลัยเทคนิคนครอุบลราชธานี” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“เทคนิค.....นครอุบล	แหล่งฝึกฝนสร้างคนสร้างชาติ
วิทยาลัยเทคนิคนครอุบลราชธานี	แหล่งฝึกฝน วิทยาการ ทนสมัย
จิตอาสา สามัคคี มีวินัย	เราภาคภูมิใจ สถาบันการศึกษา”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า 1) Textual Level วลี “แหล่งฝึกฝนสร้างคนสร้างชาติ” และ “แหล่งฝึกฝน วิทยาการ ทนสมัย” แสดงความภาคภูมิใจและจงรักภักดี 2) Contextual Level เพลงสะท้อนสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนทั้งความภาคภูมิใจในวิชาชีพและความรับผิดชอบต่อชาติ Ideological Level เพลงสะท้อนอุดมการณ์ที่ว่า ความรักในสถาบันและชาติเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองและสร้างคุณค่าให้สังคมและประเทศ

3. การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาในเพลงมาร์ชประจำวิทยาลัยเทคนิคเผยให้เห็นว่า “ความเป็นเด็กช่าง” มิได้จำกัดเพียงการเรียนรู้ทักษะอาชีพ แต่เป็นการสร้างตัวตนเชิงอุดมการณ์ ที่เน้นเกียรติภูมิ ความเสียสละ และความภาคภูมิใจในวิชาชีพช่าง ผ่านวาทกรรมแห่งภาษา ดนตรี และอารมณ์ร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ, 2561) ที่ชี้ให้เห็นว่า เพลงมาร์ช คือ พื้นที่แห่งการสร้างคามหมายทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีพลังต่อการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของผู้เรียน

3.1 การใช้วาทกรรมภาษา ดนตรี และอารมณ์ร่วม (Linguistic, Musical, and Emotional Discourse)

การวิเคราะห์และทำความเข้าใจวิธีที่เพลงมาร์ชใช้ ภาษา ดนตรี และอารมณ์ เพื่อสื่อสารความหมาย สร้างอัตลักษณ์ และเชื่อมโยงผู้ฟังกับอุดมการณ์หรือค่านิยมที่เพลงต้องการถ่ายทอด

ตัวอย่างที่ 1 เนื้อเพลงมาร์ชที่สะท้อนลักษณะนี้ได้ชัดเจน เช่น เพลงมาร์ช “วิทยาลัยเทคนิคนครอุดรธานี” ซึ่งมีเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า

“พวกเราเทคนิคอุดร

ขวน้ำเงินอรชร

ออนซอนเต็มตา

ร่มเกล้าเรานี้ขออน้อม”

จากเนื้อเพลงดังกล่าว พบว่า สามารถวิเคราะห์เชิง วากรรมภาษา ดนตรี และอารมณ์ร่วมได้ดังนี้ 1) วากรรมภาษา (Linguistic Discourse) การใช้คำว่า “พวกเราเทคนิคอุดร” แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวของนักศึกษา และสร้างอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม คำว่า “อรชร” และ “ร่มเกล้า” สื่อถึงความงดงามและความเคารพในสถานศึกษา ซึ่งสะท้อน เกียรติภูมิและความภาคภูมิใจ ในวิชาชีพและสถาบัน วลี “ออนซอนเต็มตา” ใช้ภาษาเรียบง่ายแต่มีความหมายเชิงบวก ทำให้ผู้ฟังรู้สึก อบอุ่นและผูกพัน 2) ดนตรี (Musical Discourse) ทำนองและจังหวะของเพลงมาร์ชมีความ กระชับ ชัดเจน และคึกคัก การเน้นจังหวะในตอนที่มีเนื้อร้องว่า “พวกเราเทคนิคอุดร” ช่วยสร้างความรู้สึก ตื่นตัวและกระตือรือร้น การใช้เสียงสูงต่ำสลับกันในคำว่า “อรชร ออนซอนเต็มตา” ช่วยเพิ่ม ความไพเราะและความน่าจดจำ ของเพลง 3) อารมณ์ร่วม (Emotional Discourse) เนื้อเพลงและดนตรีร่วมกันสร้าง ความรู้สึกภาคภูมิใจและเชื่อมโยงผู้ฟังเข้ากับค่านิยมของสถาบันผู้เรียนเมื่อร้องเพลงนี้ร่วมกันจะเกิด ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและอุดมการณ์ของ “เด็กช่าง”

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อเพลงมาร์ชตามแนวคิดอุดมการณ์ของ Van Dijk (2004) พบว่า เพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิคสะท้อนและตอกย้ำอุดมการณ์หลักหลายประการ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างและหล่อหลอมอัตลักษณ์ของเด็กช่าง เพลงเหล่านี้สื่อสารความภาคภูมิใจในสถาบัน โดยสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มทรงเกียรติและหล่อหลอมความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนคือครอบครัวเดียวกัน ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและภราดรภาพในหมู่คณะ นอกจากนี้ เพลงมาร์ชยังสื่อถึงคุณค่าในวิชาชีพ โดยกำหนดบทบาทของเด็กช่างให้เป็นผู้สร้างและพัฒนาสังคมตลอดจนสะท้อนอุดมการณ์ชาตินิยมและจริยธรรม ที่บูรณาการคุณธรรม วินัย และความจงรักภักดีต่อชาติอย่างชัดเจน เพลงเหล่านี้ยังเชื่อมโยงอัตลักษณ์ของเด็กช่างกับประเพณีและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น พระวิษณุกรรม เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรม เพลงมาร์ชยังตอกย้ำบทบาทต่อสังคมและชาติ โดยสร้างความรับผิดชอบต่อการพัฒนาประเทศและสังคมให้แก่ผู้เรียน พร้อมทั้งส่งเสริมให้เด็กช่างมีคุณลักษณะรอบด้าน มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และวิชาชีพ ทำให้เพลงมาร์ชกลายเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมและอัตลักษณ์ของเด็กช่างอย่างครบถ้วน

สรุปผลการศึกษา เพลงมาร์ชของวิทยาลัยเทคนิคในประเทศไทยทำหน้าที่เป็น เครื่องมือสำคัญในการสร้างและสะท้อนอัตลักษณ์ของเด็กช่าง ผ่านเนื้อหาและอุดมการณ์หลักหลายประการ โดยสรุปภาพลักษณ์ของเด็กช่างได้ดังนี้

1. มีความเชี่ยวชาญทางเทคนิค เด็กช่างมีทักษะ ความรู้ และความสามารถในวิชาชีพขั้นสูง ส่งผลให้บทบาทของพวกเขาเป็นผู้สร้างและพัฒนาสังคมและอุตสาหกรรม
2. มีคุณธรรมและจริยธรรม เด็กช่างถูกปลูกฝังวินัย ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู และความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และสถาบัน
3. มีความรักและความภาคภูมิใจในสถาบันและชาติ เพลงมาร์ชสร้างความผูกพันและความภาคภูมิใจในสถาบันและสัญลักษณ์ของชาติ

4. มีบทบาททางสังคมและความรับผิดชอบต่อชาติ เด็กช่างตระหนักถึงภารกิจในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ทำให้บทบาทของพวกเขาไม่จำกัดเพียงการเรียนรู้ แต่รวมถึงการสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม

5. มีความสามารถรอบด้านและสมดุล เด็กช่างมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และวิชาชีพ รวมถึงคุณลักษณะอื่น ๆ เช่น ความแข็งแกร่ง ความกล้าหาญ และความมุ่งมั่น

เพลงมาร์ชจึงเป็น เครื่องมือทางวัฒนธรรมและอุดมการณ์ ที่ถ่ายทอดคุณค่า อัตลักษณ์ และค่านิยมของผู้เรียนสายเทคนิคจากรุ่นสู่รุ่น ยืนยันบทบาทและความสำคัญของอาชีพช่างต่อสังคมและประเทศชาติอย่างชัดเจน

7. ข้อเสนอแนะ

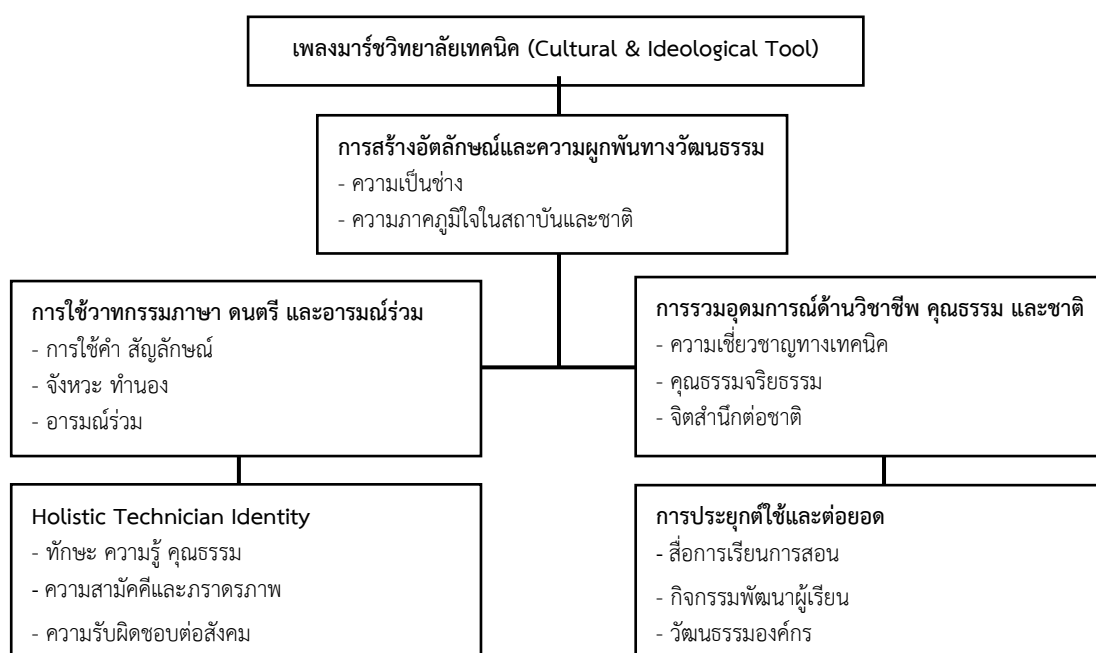
จากผลการศึกษาดังกล่าว มีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้และต่อยอดในการพัฒนาวิทยาลัยเทคนิคให้ดียิ่งขึ้น

1. การปรับปรุงเนื้อหาเพลงมาร์ชให้สอดคล้องกับยุคสมัย ควรมีการทบทวนและปรับปรุงเนื้อหาเพลงมาร์ช ให้ทันสมัยมากขึ้น โดยยังคงแก่นของอุดมการณ์ที่ดีไว้ เช่น การเพิ่มเนื้อหาที่สะท้อนการทำงานร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การเป็นผู้ประกอบการ หรือความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เพลงยังคงเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังและไม่ล้าสมัย

2. การขยายผลอุดมการณ์สู่กิจกรรมจริง สถาบันควรเชื่อมโยงอุดมการณ์ที่ปรากฏในเพลงมาร์ชเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมนอกหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดโครงการจิตอาสาที่เน้นทักษะวิชาชีพ การแข่งขันสิ่งประดิษฐ์เพื่อสังคม หรือการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเคารพซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง

3. การวิจัยเชิงคุณภาพในวงกว้าง ควรมีการศึกษาอุดมการณ์ในเพลงมาร์ชของสถาบันประเภทอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบและทำความเข้าใจความหลากหลายทางอุดมการณ์ในระบบการศึกษาไทย ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพรวมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายการศึกษาของประเทศต่อไป

8. องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 แผนภาพแนวคิดองค์ความรู้ใหม่

สรุปแนวคิดรวบยอด (Schematic Overview of New Knowledge) เพลงมาร์ชวิทยาลัยเทคนิคสามารถถูกมองเป็น เครื่องมือวัฒนธรรมและการศึกษาเชิงอุดมการณ์ ที่บูรณาการองค์ความรู้ใหม่ 3 ด้านคือ

1) การหล่อหลอมอัตลักษณ์และความผูกพันทางวัฒนธรรมของผู้เรียน 2) การสร้างแรงกระตุ้นทางจิตใจด้วยภาษา ดนตรี และอารมณ์ร่วม 3) การรวมอุดมการณ์ทางวิชาชีพ จริยธรรม และชาติไว้ในกรอบเดียว เพลงมาร์ช เป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงอุดมการณ์และการสร้างอัตลักษณ์ และผลลัพธ์รวมคือ อัตลักษณ์เด็กช่างรอบด้าน (Holistic Technician Identity) อัตลักษณ์นี้สามารถนำไปต่อยอดใน การศึกษา กิจกรรม และ วัฒนธรรมองค์กร ได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ องค์ความรู้สามารถนำไปต่อยอดในการออกแบบ สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และวัฒนธรรมองค์กร ในสถาบันอาชีวศึกษารวมถึงการศึกษาอื่น ๆ ที่ต้องการสร้างอัตลักษณ์เชิงบวกและค่านิยมร่วมของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ

9. เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร ทองจิตติ. (2560). เพลงเพื่อชีวิต: การศึกษาเชิงวรรณกรรมเชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร. (2544). การสื่อความหมายและอุดมการณ์ในเพลงมหาวิทยาลัยไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ. (2561). การศึกษาการใช้สัญลักษณ์ที่สื่ออุดมการณ์ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนตามแนวคิดสัญศาสตร์ของชาร์ลส์แซนเดอร์ส เพียร์ซ. วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.
- ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ. (2561). ภาษากับอุดมการณ์เกียรติภูมิในวาทกรรมเพลงมาร์ชโรงเรียนประจำจังหวัด. วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 44–65.
- ยิ่งลักษณ์ บุญเก็บ. (2552). เพลงกับการสื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิเชียร สุคนธ์. (2562). บทบาทของเพลงมาร์ชต่อการสร้างอัตลักษณ์นักศึกษาอาชีวศึกษา. วารสารการศึกษา ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 45–60.
- วิเชียร สุคนธ์. (2562). เพลงมาร์ชกับการสร้างอัตลักษณ์นักศึกษาในสถาบันอาชีวศึกษา. วารสารวิชาการการศึกษา ศาสตร์, 88–104.
- Van Dijk. (1998). Ideology: A multidisciplinary approach. London: SAGE Publications.
- Van Dijk. (2004). Communication Ideology: An Interdisciplinary Perspective on Language, Discourse, and Social Practice (เล่มที่ 53). (Teun A. van Dijk, บ.ก.) Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien.
- Wodak & T. A. van Dijk. (2000). Increasing the Prominence of the Spirit of Discourse in the Councils on Faith in Six European Countries.

พระพุทธศาสนากับการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยระยะสุดท้าย :
การเผชิญความตายอย่างมีสติ

BUDDHISM AND THE PSYCHOLOGICAL HEALING OF TERMINALLY ILL PATIENTS:
EMBRACING A MINDFUL APPROACH TO DEATH

พระมิ่งศิษฐ์ สังข์บริสุทธิ์^{1,*}, พระครูบวรชัยวัฒน์²

PHRA MINGSIT SANGBORISUT^{1,*}, PHRAKHRUBOWONCHAIWAT²

^{1,2} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

^{1,2} MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY, SRI DHARMA SOKRAJ CAMPUS

*Corresponding Author E-mail: sawkub222@gmail.com

บทความวิชาการ (Academic Article)

RECEIVED 15 AUGUST 2025, REVISED 5 DECEMBER 2025, ACCEPTED 8 DECEMBER 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้ศึกษาบทบาทของพระพุทธศาสนาในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยระยะสุดท้าย โดยเน้นที่การเผชิญความตายอย่างมีสติ (Mindful Death) ควบคู่ไปกับการดูแลทางการแพทย์สมัยใหม่ พบว่าการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายทางการแพทย์เป็นเพียงการดูแลแบบประคับประคองตามอาการ เพื่อบรรเทาความทุกข์ทรมาน แต่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ ดังนั้นการเยียวยาจิตใจและจิตวิญญาณจึงมีความสำคัญและจำเป็น เพื่อช่วยลดความหวาดกลัว ความสิ้นหวัง และความเจ็บปวดทรมานทางอารมณ์ที่ผู้ป่วยต้องเผชิญ ทั้งนี้พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่ช่วยบำบัดจิตใจ เช่น พรหมวิหาร 4 โพชฌงค์ 7 และมรณสติ อันช่วยให้ผู้ป่วยเกิดการปล่อยวาง ยอมรับสัจธรรมของชีวิต และรักษาสภาวะจิตใจให้สงบในวาระสุดท้าย ขณะเดียวกัน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำจิตวิญญาณ โดยสามารถทำหน้าที่เยียวยาและประคับประคองจิตใจของผู้ป่วยและครอบครัว ผ่านทั้งคำสอน พิธีกรรม และการเป็นกัลยาณมิตร กระบวนการดังกล่าวยังครอบคลุมมิติการดูแล 4 ด้าน ได้แก่ กาย จิตใจ สังคม และปัญญา ทำให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดีในช่วงสุดท้าย ผลจากการบูรณาการพระพุทธศาสนากับการแพทย์สมัยใหม่ ทำให้ผู้ป่วยไม่เพียงแต่ได้รับการบรรเทาทางกาย หากยังเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ เข้าใจความไม่เที่ยงของชีวิต ปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่น และน้อมจิตถึงคุณงามความดีหรือน้อมระลึกถึงพระรัตนตรัย การเยียวยาจิตใจเช่นนี้นำไปสู่ “การตายดี” (Good Death) ซึ่งหมายถึงการจากไปอย่างสงบ มีสติ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย

คำสำคัญ: ผู้ป่วยระยะสุดท้าย, การเยียวยาจิตใจ, บทบาทของพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This academic article examines the role of Buddhism in healing the minds of terminally ill patients, with an emphasis on embracing death mindfully (Mindful Death) in conjunction with modern medical care. The study reveals that medical treatment for terminally ill patients primarily offers palliative care to alleviate physical suffering but it cannot provide a complete cure. Therefore, addressing the psychological and spiritual dimensions becomes essential in order to reduce fear, hopelessness, and emotional distress. In this regard, Buddhist teachings offer principles that can ease mental suffering, such as the Four Brahmavihāras, the Seven Factors of Enlightenment (Bojjhaṅga), and mindfulness of death (Maraṇasati). These practices encourage patients to let go, accept the truth of impermanence, and maintain a calm state of mind in their final moments. At the same time, Buddhist monks play a significant role as spiritual leaders, offering guidance, rituals, and companionship that support both patients and their families. This approach reflects holistic care encompassing four dimensions: physical, mental, social, and intellectual, thereby enhancing the quality of life in the final stage. The integration of Buddhist principles with modern medicine do not only relieve physical pain but also strengthen mental resilience, foster insight into impermanence, and help patients relinquish attachments while recollecting virtues or the Triple Gem. Such spiritual healing ultimately leads to a “Good Death,” characterized by peace, mindfulness, and dignity, which is the highest goal in caring for terminally ill patients.

Keywords: terminally ill patients, spiritual healing, Buddhism’s role

1. บทนำ

ความตายเป็นสัจธรรมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากทุกสรรพสิ่งที่มีชีวิตอยู่บนโลกนี้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และไม่มีผู้ใดสามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้น ทุกชีวิตจึงมีการเผชิญหน้ากับความตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วงระยะเวลาสุดท้ายของชีวิตถือเป็นช่วงเวลาที่สำคัญและเต็มไปด้วยความท้าทายอันซับซ้อน ความท้าทายเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความทุกข์ทรมานทางกายภาพที่ผู้ป่วยต้องเผชิญเท่านั้น แต่รวมถึงความทุกข์ทางด้านจิตใจ ความกังวลทางด้านสังคม และภาวะความสับสนทางด้านจิตวิญญาณ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งตัวผู้ป่วย คนในครอบครัว และบุคลากรผู้ดูแลที่อยู่เคียงข้าง ดังนั้น การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (End-of-Life Care) จึงมิได้เป็นเพียงการจัดการอาการของโรคเท่านั้น แต่ควรมีการดูแลให้ครอบคลุมในหลากหลายมิติ เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถจากไปอย่างสงบ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุดในขณะที่เป็นไปได้ ครอบคลุมจนวาระสุดท้ายของชีวิต (Puchalski, 2001; Krikorian & Limonero, 2016) ซึ่งในความต้องการด้านจิตวิญญาณของผู้ป่วยระยะสุดท้ายเป็นความปรารถนาหลัก ๆ ที่สำคัญ คือ ความรัก ความสุข และการได้ปฏิบัติตามหลักศาสนา และขณะเดียวกันการพัฒนามนุษย์ที่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยต้องมีความตระหนักรู้ มีการสื่อสารเรียนรู้ร่วมกับทีม และสร้างระบบงานให้เอื้อต่อการดูแลมิติทางจิตวิญญาณ เพื่อตอบสนองความต้องการในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (ศุภโชค วีระวัฒนโสภณ และนติมา ดิยาวัว, 2566)

ขณะที่ การแพทย์แผนปัจจุบันมีรากฐานทางปรัชญามาจากยุคตรัสรู้ (Enlightenment) โดยได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวคิด ทวินิยมของเดการ์ต (Cartesian Dualism) ซึ่งแยกภาวะของมนุษย์ออกเป็นสองส่วน คือ ร่างกาย (Res Extensa) และ จิตใจ จิตวิญญาณ (Res Cogitans) (Descartes, 1998) แนวคิดนี้ได้

นำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพแพทย์ที่เน้น การลดทอนภาวะสุขภาพ (Reductionism) เป็นการมองว่าโรคเป็น ความผิดปกติทางกลไก ชีวภาพ หรือเคมีที่สามารถแยกส่วนศึกษาและแก้ไขได้ การยึดหลักวิทยาศาสตร์เชิง ประจักษ์ (Empirical Science) เป็นการให้ความสำคัญกับสิ่งที่สามารถวัดผล สังเกต และพิสูจน์ได้ทางสถิติ และห้องปฏิบัติการเท่านั้น (Sulmasy, 2002) ด้วยเหตุนี้ ทำให้มิติทางจิตวิญญาณซึ่งหมายถึงการแสวงหา ความหมายในชีวิต (Meaning) จุดมุ่งหมาย (Purpose) ความหวัง (Hope) และความเชื่อ (Faith) จึงถูกจัดว่า เป็นสิ่งที่ไม่สามารถวัดผลได้ และ ไม่อยู่ในขอบเขตของการรักษาทางการแพทย์ ทำให้เกิดช่องว่างในการดูแล ผู้ป่วย โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตหรือระยะสุดท้ายของชีวิต (Puchalski, 2014)

ทั้งนี้ในบริบทของสังคมไทยถือว่าพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกในวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และ วัฒนธรรมมาอย่างยาวนาน มีหลักธรรมคำสอนอันลึกซึ้งในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่พึงพิงทางด้านจิตใจและเป็น เครื่องมืออันทรงพลังให้เกิดการเยียวยาทางด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณ โดยช่วยให้ผู้ป่วยสามารถทำความเข้าใจ ธรรมชาติของชีวิตและเกิดการยอมรับความตาย และมีความกล้าที่จะเผชิญหน้ากับความเป็นจริงได้อย่างมีสติ

บทความวิชาการฉบับนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของพระพุทธศาสนาในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยระยะ สุดท้าย โดยเน้นที่การเผชิญความตายอย่างมีสติ (Mindful Death) ซึ่งผู้เขียนได้สำรวจงานวิจัยที่มีการศึกษา การเผชิญความตายอย่างมีสติของผู้ป่วยระยะสุดท้าย เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญในการเยียวยา ผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติทางด้านจิตวิญญาณ เพื่อให้ผู้ป่วยเกิดความผ่อนคลาย มีจิตสุดท้ายที่สงบสุข โดย เน้นแนวคิดของการเผชิญความตายอย่างมีสติ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทย เพื่อส่งเสริมให้เกิด "การตายที่ดี" (Good Death) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดูแลผู้ป่วยในระยะสุดท้าย

2. วัตถุประสงค์

ศึกษามโนทัศน์ของพระพุทธศาสนาในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยระยะสุดท้าย

3. วิธีดำเนินการ

บทความฉบับนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัย (Literature Review) โดยเน้นการ วิเคราะห์ บรรณกรรมที่มีอยู่เพื่อเชื่อมโยง และสร้างข้อค้นพบ จากข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) ใน บรรณกรรม บรรยายเนื้อหาและตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction)

4. พระพุทธศาสนากับเยียวยาจิตใจ

ความเจ็บป่วยและความตายเป็นธรรมดาของมนุษย์ในทุกสังคมตลอดทุกยุคทุกสมัยต้องเผชิญ ทำให้ มนุษย์มีความพยายามหาวิธีบำบัดความเจ็บป่วยและหลีกเลี่ยงความตาย ตามความรู้ ความเชื่อและ ประสบการณ์ โดยที่ทุกศาสนาและลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ล้วนถือกำเนิดเกิดขึ้นเพื่อชี้ทางออกของปัญหารุมเร้า ของมนุษย์ หนึ่งในบรรดาปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาความเจ็บป่วยและความตาย ทำให้หลักคำสอนของทุก ศาสนาจึงมีคำตอบหรือคำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของการเจ็บป่วย การตาย ชีวิตหลังความตาย เช่นเดียวกันกับ พระพุทธศาสนา มีเหตุเริ่มต้นพื้นฐานจากการที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เห็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ เป็นเหตุให้ทรงตัดสินใจที่จะค้นหาหนทางแห่งการดับทุกข์ ทรงอุทิศตนเพื่อแสวงหา หนทางจนได้ตรัสรู้ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามหลักอริยสัจ 4 รู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ทำให้จิตเข้าถึงสภาวะหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง และเผยแผ่สั่งสอนชี้หนทางแห่งการหลุดพ้นความทุกข์ ให้กับมนุษย์ได้ปฏิบัติตามจนจิตเข้าถึงจุดสิ้นสุดแห่งการดับทุกข์ให้สิ้นเชิงได้ด้วยพระองค์เอง (พระวิจิต ธมฺมิ

โต, 2554) ฉะนั้น การรักษาความเจ็บป่วยทางจิตใจตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา หรือการบริหารจิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำควบคู่กันระหว่างกายซึ่งเกิดความเจ็บป่วยและสภาวะจิตใจซึ่งรับรู้อารมณ์ของความเจ็บป่วย

อดีตในสมัยพุทธกาลของพระพุทธเจ้านอกจากพระองค์ทรงรักษาพระภิกษุที่อาพาธโรคร้ายไข้เจ็บ ด้วยสมุนไพรอาหาร พระองค์ทรงนำหลักพุทธธรรม เข้าไปช่วยบำรุงจิตใจของพระภิกษุผู้อาพาธ ดังหลักฐานปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก ความโดยสรุปว่า ครั้นพระอัสสชิเถระได้อาพาธ พระพุทธเจ้าได้เสด็จเยี่ยมและทรงแนะนำให้พระอัสสชิทำสมาธิ และตรัสเทศนาธรรมเกี่ยวกับหลักอนิจจัง และหลักอนัตตา ให้พระอัสสชิฟัง เมื่อพระอัสสชิเข้าใจถึงความเสื่อมและการสูญสลายของสังขาร ส่งผลให้จิตใจท่านเกิดความสงบและหายจากอาการอาพาธ ต่อมาครั้นเมื่อพระมหากัสสปเถระอาพาธ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาธรรมหัวข้อโพชฌงค์ อันเป็นเครื่องประกอบแห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ 7 อย่าง ประกอบด้วย สติ (การระลึกได้) ธัมมวิจยะ (การเลือกเฟ้นธรรม) วิริยะ (ความเพียร) ปีติ (ความอิ่มใจ) ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ) สมาธิ (ความตั้งใจมั่น) และอุเบกขา (ความวางเฉย) ให้พระมหากัสสปฟัง เมื่อได้ฟังจึงได้ทำสมาธิขบคิดจนเกิดปัญญาและบรรลุนิพพาน อาการอาพาธก็หายไป และทรงตรัสสอนว่า กิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำให้สภาพจิตผิดปกติ และความผิดปกติดังนั้นอาจนำไปสู่ความผิดปกติดังร่างกายได้ หลักโพชฌงค์จึงช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถกำจัดความโลภ ความโกรธ ความหลง ดังนั้น ผู้ที่ยังคงมีสิ่งนี้ย่อมเป็นผู้ที่ตกอยู่ในความทุกข์ คือ คนที่ป่วยทางจิตใจ และเมื่อเกิดความเจ็บป่วยทางจิตใจ การขัดเกลากิเลส ตัณหา อุปทาน และความทะยานอยากไม่รู้จักพอ นั้น ต้องอาศัยหลักธรรมคำสอนเพื่อเป็นเครื่องชักจูงจิตใจให้เกิดความสงบ เมื่อจิตใจเกิดความสงบภายใน ย่อมส่งผลให้ความรู้สึกรับรู้ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับกายทุเลาลงได้ จะเห็นได้ว่า การผสมผสานระหว่างแนวคิดความเชื่อ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาร่วมกับทัศนคติทางการแพทย์ เมื่อเกิดการเจ็บป่วย การแพทย์สมัยใหม่ช่วยบำรุงรักษาร่างกาย ส่วนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาช่วยบำรุงรักษาจิตใจ เพราะความเจ็บไข้ทางร่างกายย่อมมีผลกระทบต่อจิตใจและการเจ็บป่วยต่อจิตใจย่อมส่งผลกระทบต่อร่างกายได้เช่นกัน (พระมหาทักขิยา ปิยวัฒน์ และพระมหาสุทนต์ นรเชษฐ, 2562)

งานวิจัยหลายฉบับ ชี้ให้เห็นถึงแนวคิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ว่า พระสงฆ์สามารถเข้าไปมีบทบาทในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณได้ อาทิ งานวิจัยของ พระปลัดกมลมาศ เลขธมโม และคณะ (2564) ศึกษา กระบวนการส่งเสริมการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนาของประชาชนในเขตอำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี พบว่า การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนา เน้นการดูแลใน 2 มิติ คือ ดูแลด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งให้ความสำคัญกับมิติแห่งความเป็นมนุษย์จนถึงวินาทีสุดท้ายแห่งชีวิต การดูแลที่มุ่งพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันโลกและชีวิต มุ่งช่วยให้ผู้ป่วยรู้เท่าทันความตาย เพื่อช่วยประคับประคองจิตใจผู้ป่วยให้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ขณะเดียวกัน หลักธรรมที่ใช้ในการดูแลจิตใจผู้ป่วยประกอบไปด้วยพรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม กัลยาณมิตตตา อภินิหารเวทมนต์ โยนิโสมนสิการ การเจริญสมณะและวิปัสสนา เป็นต้น ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีกระบวนการในการดูแลผู้ป่วยที่ครอบคลุมใน 4 มิติ คือ (1) ด้านกาย ใช้หลักการจัดสัปายะ ที่อาศัยสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับอาการและสภาพผู้ป่วยร่วมกับการรักษาตามหลักการแพทย์แผนปัจจุบัน (2) ด้านจิตใจ ใช้หลักการปฏิบัติตามความเชื่อความศรัทธาของผู้ป่วย อาทิ การถวายสังฆทาน การสวดมนต์สืบทอด การบวชศีลสมาธิ บุญข้อมือ ใช้หลักสมณะภวานา (3) ด้านสังคม ใช้หลักการรับฟัง การสัมผัสและการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัวและผู้ดูแลผู้ป่วย และ (4) ด้านปัญญา ใช้หลักการรับฟัง การสัมผัสด้วยความรัก ความเมตตา การสนทนาธรรม การแสดงธรรม การเจริญ

วิปัสสนาภาวนา เมื่อกระบวนการทั้งสี่มิตีมีการประสานสอดคล้องกันย่อมช่วยให้ผู้ป่วยมีสติสัมปชัญญะที่สมบูรณ์ ทำให้จิตผ่องใสในวาระสุดท้ายก่อนสิ้นชีวิตที่เรียกว่า การตายดีและสมศักดิ์ศรี

งานวิจัยของ สังวรรณ สมบัติใหม่ และคณะ (2563) ศึกษาเกี่ยวกับ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อเยียวยาผู้ป่วยระยะสุดท้าย พบว่า พระสงฆ์มีการผสมผสานหลักพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเยียวยาผู้ป่วยระยะสุดท้าย เช่น พิธีผูกข้อมือ การให้ศีลให้พร การเทศนาธรรมที่เรียกว่า ธรรมมหาวิบาก โดยการดูแลแบบประคับประคองเป็นการดำเนินการผ่านกิจกรรมทางศาสนา ส่งผลให้ผู้ป่วยและญาติของผู้ป่วยรู้สึกมีที่พึ่งทางจิตใจเป็นผลให้ผู้ป่วยมีความสุขและเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พระปลัดราชันย์ ปสนนจิตโต (2568) ศึกษา การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นการดูแลผู้ป่วยที่มีจุดหมายที่ระงับหรือลดความทุกข์ทรมาน โดยใช้หลักแนวคิดการดูแลผู้ป่วยให้ครบทั้ง 4 มิติ คือ ด้านร่างกาย ด้านสังคม (ศีล) ด้านจิตใจและด้านปัญญา เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยเข้าใจยอมรับความเป็นจริงของชีวิต เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตที่เหลืออยู่อย่างมีความสุขพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความตาย ขณะเดียวกัน งานวิจัยของ ดร.ชนิ สันธวงศานนท์ (2558) ศึกษาบูรณาการการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยหลักการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ผู้ป่วยระยะสุดท้าย มีความสงบเป็นสุข มีความเข้มแข็งภายในจิตใจ ยอมรับความเป็นจริงว่าร่างกายนี้มีการเจ็บป่วยได้ และมีความพึงพอใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ของตนเอง มีความระลึกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะเป็นที่ยึดเหนี่ยวของตนเอง ยอมรับและฝึกฝนการมองว่าความตายเป็นธรรมชาติเป็นธรรมดา และเร่งชวนช่วยกันทำความดี เข้าวัดปฏิบัติธรรม สร้างกุศลละความชั่ว

งานวิจัยของศุภโชค วีระวัฒน์โสภณ และนิตมา ติยาวัว (2566) ศึกษา ประสพการณ์การดูแลมิติด้านจิตวิญญาณในผู้ป่วยระยะสุดท้ายของบุคลากรทางการแพทย์ หน่วยบริบาลแบบประคับประคอง โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ พบว่า ความต้องการหรือความปรารถนาของผู้ป่วยระยะสุดท้ายในมิติทางด้านจิตวิญญาณ คือ ความรัก ความสุข และการได้ปฏิบัติตามหลักศาสนา ทั้งนี้ การศึกษาของ พระมหาทัฬหา ปิยวงฺโณ และพระมหายุทธนา นรเชฏฺโฐ (2562) ศึกษา การบำรุงรักษาจิตผู้ป่วยในพุทธปรัชญา พบว่า การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบำบัดผู้ป่วยด้านจิตใจในปัญหาสุขภาพของผู้ป่วยซึ่งทางการแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถเยียวยาช่วยเหลือได้ แต่พระสงฆ์สามารถเข้ามาช่วยรักษาเยียวยาจิตใจด้วยการนำหลักธรรมช่วยบำบัดจิตใจผู้ป่วยเป็นการช่วยบรรเทาความทุกข์ทรมานภายในจิตใจได้ อาทิ พรหมวิหาร สังคหวัตถุ สาราณียธรรม อิทธิบาท และหลักโพชฌงค์ แม้ไม่สามารถชี้ผลแน่ชัดเกี่ยวกับสุขภาพทางกายแต่ให้ผลดีต่อสุขภาพจิตของผู้ป่วย เนื่องจากการนำพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาหรือพุทธปรัชญาเข้ามาสอดแทรกประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยตลอดจนถึงญาติหรือผู้ใกล้ชิดให้เกิดความสุขความปิติในธรรม เป็นการฟื้นฟูบำรุงรักษาสุขภาพจิตของผู้ป่วยให้มีความหวังในการต่อสู้กับโรคที่เผชิญและเกิดการยอมรับกับสภาพความเจ็บป่วย ช่วยลดความทุกข์ทรมานทางจิตใจด้วยธรรมโอสถในพระพุทธศาสนา และสามารถยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจจนกระทั่งตายจากไปอย่างสงบ

นอกจากนี้ งานศึกษาของ พระศักดิ์ธัช สัวโร (2562) ศึกษา รูปแบบและกระบวนการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนาของประชาชนในจังหวัดแพร่ พบว่า แนวคิดและวิธีดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนา คือ หลักการให้การดูแลด้านร่างกายและจิตใจ ช่วยประคับประคองจิตใจของผู้ป่วยให้มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ มีจิตผ่องแผ้วในวาระสุดท้ายก่อนสิ้นชีวิต ส่วนแนวคิดและวิธี การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามหลักการแพทย์แผนปัจจุบัน คือ ความมีเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ป่วย วิธีการที่นำมาใช้ในการดูแลรักษาจึงเป็นวิธีการแบบประคับประคองชีวิตของผู้ป่วยให้ไปถึงจุดสิ้นสุดของชีวิตอย่างสงบที่เรียกว่า “การตาย

ที่ดี” ทั้งนี้ การศึกษาของ เมแกน ซี เบลด้า วิวัฒน์ และมารี-โฮเซ่ กิสเบิร์ตส์ (Best, Vivat & Gijbsberts, 2023) ศึกษา การดูแลด้านจิตวิญญาณในการดูแลแบบประคับประคอง พบว่า จิตวิญญาณมีส่วนสำคัญในการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวม ซึ่งไม่ใช่แค่ร่างกายและจิตใจเท่านั้น แต่เป็นการดูแลจิตวิญญาณซึ่งช่วยให้ผู้ป่วยเข้าใจ ความหมายของชีวิต ความตายและช่วยให้รู้สึกสงบมากขึ้น เป็นการดูแลควบคู่ไปกับการรักษาพยาบาล

5. การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย

ผู้ป่วยระยะสุดท้าย (End Stage Patient) คือ ผู้ที่อยู่ในช่วงท้ายของชีวิตซึ่งไม่สามารถรักษาให้หายได้ การทำงานของอวัยวะสำคัญจะค่อย ๆ เสื่อมลงจนร่างกายไม่สามารถกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ การดูแลในระยะนี้ จึงเน้นการดูแลแบบประคับประคอง (Palliative Care) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ป่วย และครอบครัวในการเผชิญกับโรคที่คุกคามชีวิต โดยเน้นการป้องกันและบรรเทาความทุกข์ทรมานทั้งทางกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ (ยอดลักษณ์ สัยลังกา และคณะ, 2564) ขณะที่องค์การอนามัยโลก (WHO) นิยาม Palliative Care ว่า เป็นการดูแลที่มุ่งเน้นการเพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้ป่วยและครอบครัว โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับโรคที่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายจึงให้ความสำคัญต่อมิติทางจิตวิญญาณ (Understanding End-of-Life Care and Spiritual Dimension) ซึ่งเปรียบเสมือนการเดินทางในช่วงสุดท้ายของชีวิตที่เต็มไปด้วยความเจ็บปวดและความกังวล การดูแลในช่วงนี้ต้องอาศัยความเข้าใจผู้ป่วยอย่างลึกซึ้ง โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาความทุกข์อย่างแม่นยำและรวดเร็วผ่านการประเมินและรักษาอาการต่าง ๆ โดยที่ การดูแลแบบประคับประคองไม่จำกัดเฉพาะช่วงใกล้เสียชีวิต แต่สามารถเริ่มได้ตั้งแต่การวินิจฉัยโรคร้ายแรง เพื่อให้ผู้ป่วยและครอบครัวใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ได้อย่างเต็มที่และมีความสุข ซึ่งหลักการสำคัญคือการเน้นคุณภาพชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ป่วยรู้สึกสบายกายและใจมากที่สุด เป็นการคำนึงถึงความต้องการและคุณค่าของผู้ป่วยมากกว่าการยื้อชีวิตออกไป แต่เป็นการดูแลแบบองค์รวม (Holistic Care) ที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

มิติทางจิตวิญญาณ (Spirituality) ได้รับการยอมรับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดูแลสุขภาพเมื่อผู้ป่วยเผชิญกับโรคร้าย โดยที่จิตวิญญาณมีความหมายที่กว้างกว่าความเชื่อทางศาสนา รวมไปถึงการให้ความหมายต่อการใช้ชีวิต การแสวงหาความหวัง การเชื่อมโยงกับตนเอง ผู้อื่นและธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ป่วยนับถือ ในขณะที่ผู้ป่วยต้องเผชิญกับความไม่แน่นอน ความสูญเสีย และการตั้งคำถามที่ลึกซึ้งไปในสภาวะจิตที่เป็นกังวล เช่น “ชีวิตนี้มีความหมายอย่างไร” หรือ “ฉันได้ใช้ชีวิตคุ้มค่าแล้วหรือยัง” ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการทางจิตวิญญาณที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อขาดการดูแลด้านนี้อย่างเหมาะสมอาจนำไปสู่สภาวะความทุกข์ทางจิตวิญญาณ (Spiritual Distress) เช่น ความรู้สึกโดดเดี่ยว สูญเสียความหวังหรือความขัดแย้งภายในจิตใจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตอย่างมาก ดังนั้นการดูแลด้านจิตวิญญาณอย่างเข้าใจจึงมีความจำเป็น เพื่อช่วยให้ผู้ป่วยค้นพบความสงบภายในและสามารถเผชิญกับความตายได้อย่างมีศักดิ์ศรี ขณะเดียวกัน ครอบครัวเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนผู้ป่วย โดยให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดความเข้าใจสภาพอารมณ์ของผู้ป่วย รวมถึงการจัดการกับความเศร้าโศกจากการสูญเสีย เป็นการเรียนรู้ถึงคุณค่าของชีวิตและความตาย เพื่อให้เกิดการยอมรับว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต และช่วยให้ผู้ป่วยจากไปอย่างสงบที่สุด (Puchalski, 2001; Bussing, Balzar, & Heusser, 2010; Krikorian & Limonero, 2016)

6. การเผชิญความตายอย่างมีสติ

พระพุทธศาสนากล่าวถึงความตาย ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อธิบายของคำว่าความตายไว้ว่า การตาย หรือมรณ หมายถึง ความสิ้นสุดของชีวิต หรือการตายคืออาการที่ขันธ์ 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) แตกสลาย การทอดทิ้งร่างกาย ความขาดสูญแห่งชีวิต อินทรีย์ การที่ชีวิตสูญสิ้น หรือความสิ้นไป ความเสื่อมไป ความแตกแห่งขันธ์ ความทำลายไป ความไม่เที่ยง ความหายไปแห่งธรรมเหล่านั้นอันใดนี้เรียกว่า มรณะ (ที.ม.(ไทย) 10/390/325) หรือดังปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎกว่า พระสารีบุตรได้กล่าวถึง การตายไว้ว่าผู้ตายไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรือสัตว์ทั้งกายสังขาร คือ ลมหายใจเข้าออกก็ดับไปวจีสังขาร ได้แก่ วิตก วิจาร คือ ความตรึกความตรองก็ดับไป และจิตสังขาร คือสัญญาและเวทนา คือ ความกำหนดได้หมายรู้ก็ดับไป อายุก็หมดสิ้นไป โออุณ คือไฟที่เกิดแก่กรรม ก็สงบอินทรีย์ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็แตกทำลายไป (ม.ม. (ไทย) 12/456-457/494-495)

ด้วยความตายเป็นสังขารที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ส่งผลให้พระพุทธศาสนาจึงสอนให้ระลึกถึงความตาย เพื่อเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นเตือนใจตนเองว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดาของชีวิต การเผชิญความตายอย่างมีสติ เป็นการมั่นฝึกอบรมจิตให้เห็นถึง “มรณสติ” การพิจารณาระลึกและเตือนตนว่าเราต้องตายอย่างแน่นอนและความตายสามารถเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ การระลึกเช่นนี้ เป็นการพิจารณาถึงความตายด้วยความไม่ประมาทอย่างมีสติ เมื่อได้กระทำอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้ความตื่นตระหนกลดน้อยลง ซึ่งเป็นการพิจารณาของผู้มีปัญญาอย่างใดก็ดี พระพุทธเจ้าครั้งทรงมีพระชนมชีพอยู่ ได้ตรัสแนะนำให้พระภิกษุเจริญมรณสติเป็นประจำมีใจความตอนหนึ่งว่า “...ให้ระลึกเสมอว่า เหตุแห่งความตายนั้นมีมากมาย เช่น งูกัด แมลงป่องต่อย ตะขาบกัด หาดไม่อาจพลัดพลั้งหล่น อาหารไม่ย่อย ดิฉัน เสมหะกำริบ ลมเป็นพิษ ถูกมนุษย์หรือมนุษย์ทำร้าย จึงสามารถตายได้ตลอดเวลาไม่กลางวันก็กลางคืน ดังนั้นจึงควรพิจารณาว่า บาปหรืออกุศลธรรมที่ตนยังละไม่ได้ ยังมีอยู่หรือไม่ หากยังมีอยู่ ควรพากเพียร ไม่ทอดทิ้งเพื่อละบาปและอกุศลธรรมเหล่านั้นเสีย หากละได้แล้ว ก็ควรมีปิติปราโมทย์ พร้อมกับหมั่นเจริญกุศลธรรมทั้งหลายให้เพิ่มพูนมากขึ้นทั้งกลางวันและกลางคืน...” แม้แต่ครั้งที่พระพุทธเจ้าใกล้ปรินิพพานได้ให้โอวาทครั้งสุดท้ายที่ทรงตรัสเน้นย้ำถึงความไม่เที่ยงของชีวิตดังตรัสว่า “...สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด...” (พระไพศาล วิสาโล, 2552)

นอกจากนั้น หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 25 พระสูตรต้นตปิฎกเล่มที่ 17 ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ-ธรรมบท-อุทาน-อิตฺตวุดตะกะ-สูตรนินาต มีใจความว่า “..ชีวิตของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ไม่มีเครื่องหมาย ใคร ๆ รู้ไม่ได้ ทั้งลำบาก ทั้งน้อยและประกอบด้วยทุกข์...แม้จะได้ถึงชราก็ต้องตาย...เพราะสัตว์ทั้งหลาย มีอย่างนี้เป็นธรรมดา...ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนเขลา ทั้งคนฉลาด ล้วนไปสู่อำนาจของมฤตยู...ด้วยกันทั้งหมด...ฉะนี้แลฯ” (พระครูอรุณจริยานุวัตร, 2564) สิ่งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตทุกเพศทุกวัยและทุกคุณสมบัติล้วนต้องเผชิญกับความตายในที่สุดของชีวิต เป็นสามัญลักษณะที่มีสิทธิเสมอเท่าเทียมกันด้วยความตายในที่สุด เป็นไปตามลักษณะชีวิตมนุษย์ที่มีความเกิดขึ้นในเบื้องต้นเปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลางล้วนดับสลายไปในที่สุด

การเผชิญความตายอย่างมีสติจึงเป็นการยอมรับได้ในความตาย โดยที่ญาติผู้ตายก็คลายความโศกเศร้าในการพลัดพรากสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักลงได้ เป็นการจากไปด้วยดีไม่มีสิ่งติดค้างภายในใจ เป็นการเตรียมอารมณ์จิตสุดท้ายของผู้จากไปให้จิตมีความคลายกังวลลง อย่างน้อยควรทำจิตให้เข้าถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกและนึกถึงคุณงามความดีที่เป็นกุศลที่ตนได้กระทำไว้ ซึ่งผู้ใกล้ตายที่มีสติรับรู้เท่าทันถึงความเป็นอนิจจัง มีจิตยึดมั่นในบุญกุศลจะสามารถเข้าใจความหมายของชีวิตและความไม่เที่ยงได้อย่างลึกซึ้ง จิตจะสว่างไสว

โปรงใสเป็นอิสระอย่างแท้จริงถือเป็นการตายที่ดี สอดคล้องกับกรณีตัวอย่างการเผชิญความตายของอัมมิกอุบาสก ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ความโดยสรุปว่า อุบาสกคนนี้เป็นผู้ใฝ่ทำบุญทำทานและมีศรัทธาหนักแน่นในพระรัตนตรัย ต่อมาได้เข้าสู่วัยชรา มีโรคกำเริบล้มป่วย ขณะที่ป่วยนั้นได้ขอร้องให้บุตรธิดาไปนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมให้ฟัง ซึ่งพระพุทธเจ้าได้มอบหมายให้พระภิกษุไปตามคำนิมนต์ เมื่อพระภิกษุมาถึงเรือนจึงนั่งรอบเตียงของอุบาสก สาธยาย สติปัฏฐานสูตรให้ฟังตามคำขอ กระทั่งอุบาสกก้าวขึ้นว่า “ท่านจงรอก่อน” (ภาษาบาลีใช้คำว่า “อาคเมถ อาคเมถาติ” ซึ่งอาจมีความหมายตามภาษาพูดว่า “อย่าฟัง”) และเมื่อเหล่าภิกษุหยุดแสดงธรรมและกลับวัด บุตรและธิดาเข้ามาดูอาการถามไถ่แต่อุบาสกไม่ตอบสนอง กระทั่งได้สติจึงแจ้งบุตรธิดาว่ามีเทวดาจากสวรรค์มารอรับจึงบอกให้รอ และพิสูจน์ให้เห็นด้วยการโยนมาลัยไปคล้องที่ราชรถที่มาจากสวรรค์ชั้นดุสิต จากนั้นอุบาสกหมดสิ้นลมหายใจและเทพบุตรได้รับดวงวิญญาณของอุบาสกไปยังสวรรค์ชั้นดุสิตทันที สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า อัมมิกอุบาสกมีสติกำหนดรู้ที่กำลังจะเข้าสู่การเผชิญความตายและต้องการทำจิตนี้ให้เป็นบุญกุศลก่อนถึงวาระสุดท้าย จึงให้บุตรธิดานิมนต์พระสงฆ์มาสาธยายธรรมให้ฟังและก่อนตาย ทำให้เกิดคติใหม่ที่ชัดเจนคือมีเทวดามารับไปสวรรค์ เมื่อก่อนตายจิตมีความเบิกบานไม่เศร้าหมอง ตายแล้วจิตที่เบิกบานนำไปสู่สุดดีสัมปรายภพในที่สุด (ประสิทธิ์ กุลบุญญา, 2563)

ฉะนั้น การเผชิญความตายอย่างมีสติจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและการนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพจิตใจควบคู่ไปกับการรักษาทางการแพทย์จึงเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้ป่วยมีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ สอดคล้องกับการศึกษาของ สิริรัตน์ จันทระโน และคณะ (2563) ศึกษา การพยาบาลวิถีพุทธ การส่งเสริมความผาสุกทางจิตวิญญาณสู่การตายดีในระยะท้ายของชีวิต เป็นการชี้ให้เห็นว่า นอกจากการที่พยาบาลได้ให้การเยียวยาดูแลผู้ป่วยตามหลักการพยาบาลของการแพทย์แล้ว การฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้คำปรึกษา การส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วย และการนำหลักธรรม คือ อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 เข้ามาประยุกต์ใช้ในการบำบัดสุขภาพจิตใจ ถือว่าเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ซึ่งการพยาบาลแบบวิถีพุทธเป็นการช่วยส่งเสริมความผาสุกทางจิตวิญญาณสู่การตายดีในระยะสุดท้ายของชีวิต เป็นการจากไปอย่างสมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่สุคติภูมิอย่างอัมมิก

7. บทสรุป

ผลการศึกษา พบว่า บทบาทของพระพุทธศาสนาในการเยียวยาจิตใจผู้ป่วยระยะสุดท้าย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทางจิตใจ ความหวาดกลัว และความสับสนเกี่ยวกับความตายที่ต้องเผชิญ แม้ระบบการแพทย์สมัยใหม่จะมีประสิทธิภาพในการฟื้นฟูและประคับประคองสภาพร่างกาย แต่ยังไม่ครอบคลุมมิติทางจิตวิญญาณของผู้ป่วย อันเป็นส่วนสำคัญในช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต จากผลการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาสามารถเข้ามามีบทบาทเติมเต็มช่องว่างนี้ได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านการไกล่เกลี่ยการทำงานของจิต ความเข้าใจต่อธรรมชาติของความตาย และการภาวนาเพื่อสร้างสภาวะจิตที่สงบก่อนดับขันธ์

ข้อค้นพบที่แรก คือ หลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะมรณสติ พรหมวิหาร และโพชฌงค์ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้ป่วยเผชิญความตายด้วยความตระหนักรู้และยอมรับ การเจริญมรณสติทำให้ผู้ป่วยคลายความหวาดกลัวในวาระสุดท้ายของชีวิต ขณะที่ พรหมวิหารและโพชฌงค์ช่วยลดความฟุ้งซ่าน ความโกรธ ความยึดมั่น เสริมสร้างให้สภาวะจิตใจกลับสู่สภาวะที่นิ่งและผ่อนคลาย งานวิจัยหลายชิ้นชี้ให้เห็นตรงกันว่า หลักธรรมเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเพียงแนวคิดเชิงศรัทธา หากแต่เป็นกระบวนการฝึกจิตใจที่มี

ผลลัพธ์จริงต่อการบรรเทาทุกข์ทางจิตใจ และสร้างสภาวะจิตใจภายในของผู้ป่วยให้เกิดความสงบและเกิดการยอมรับ ในขณะที่การรักษาทางการแพทย์ไม่สามารถบรรเทาความหวาดกลัวด้านจิตวิญญาณเหล่านี้ได้

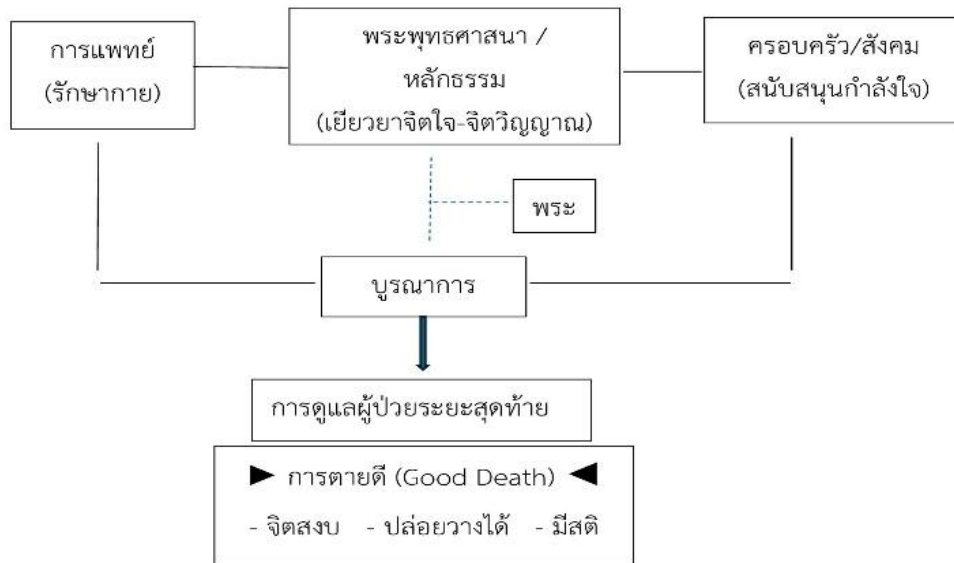
ข้อค้นพบที่สอง คือ บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ การศึกษาที่วิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้ป่วยและครอบครัวชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ชี้หนทางของการดำเนินชีวิตในช่วงเวลาวาระสุดท้าย ช่วยประคับประคองอารมณ์ ให้ผู้ป่วยคลายความกังวลครั้งสุดท้ายอย่างสงบ ผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การให้พร หรือการสันทนาธรรม ซึ่งมีได้เป็นเพียงพิธีกรรมแต่เป็น “กระบวนการเยียวยา” ที่ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกว่ามีที่พึ่ง มีคุณค่า และมีหนทางให้จิตใจนี้ยกขึ้นสู่สภาวะที่มั่นคงก่อนวาระสุดท้าย ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่า พระสงฆ์สามารถเป็นส่วนหนึ่งของทีมดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง ที่ไม่ควรถูกมองข้าม แต่ควรให้การส่งเสริมสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทที่เด่นชัดขึ้นในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ

นอกจากนี้ การศึกษาชี้ให้เห็นว่า การดูแลแบบพระพุทธานุศาสตร์ครอบคลุมครบทั้งมิติของกาย ใจ สังคม และปัญญา ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญของการดูแลแบบองค์รวม (Holistic Care) ที่ผู้ป่วยไม่ได้รับเพียงคำสอนหรือคำปลอบใจ แต่เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง ตั้งแต่การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การส่งเคราะห์ด้านจิตใจ การสร้างสัมพันธ์ภาพที่อบอุ่นของครอบครัว ไปจนถึงการเปิดพื้นที่ของความรู้สึกภายในจิตใจของผู้ป่วยให้ตระหนักเห็นถึงคุณค่าของตนเอง และความหมายของชีวิตที่เหลืออยู่ด้วยทัศนคติอันถูกต้องตามหลักธรรม กระบวนการเหล่านี้ช่วยให้ผู้ป่วยเกิดความเข้าใจและเกิดการยอมรับความไม่เที่ยงแท้ของชีวิตอย่างลึกซึ้ง ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการจากไปด้วย “จิตสุดท้ายที่ผ่องใส”

ทั้งนี้ข้อค้นพบมีความสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยที่พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ส่งผลให้การเยียวยาจิตวิญญาณสามารถดำเนินการควบคู่ไปกับการแพทย์สมัยใหม่ เป็นการเติมเต็มมิติทางด้านจิตวิญญาณบนพื้นฐานของความเชื่อ ความศรัทธาของศาสนาซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคมที่สนับสนุนให้การบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายเป็นแนวทางที่เหมาะสมและมีศักยภาพในทางปฏิบัติ

สรุป การศึกษานี้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่มีบทบาทในมิติทางด้านศาสนา แต่มีคุณค่าในเชิงรูปธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยเยียวยาจิตวิญญาณของผู้ป่วยระยะสุดท้าย ด้วยการให้ผู้ป่วยยอมรับสัจธรรมของความตาย ผ่อนคลายความทุกข์ภายในจิตใจ และนำไปสู่การตายอย่างสงบและมีศักดิ์ศรี โดยการบูรณาการหลักธรรมกับระบบการดูแลแบบประคับประคอง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และบริการสุขภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยในช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิตที่เหลืออยู่

8. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาพที่ 1 การบูรณาการการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย

กล่าวคือ การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายมิได้จำกัดอยู่เพียงการรักษาทางกายภาพเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย แต่จำเป็นต้องบูรณาการทั้งมิติการแพทย์ พระพุทธศาสนา และครอบครัวหรือสังคมเข้าด้วยกัน การแพทย์สมัยใหม่มีบทบาทในการจัดการอาการและลดความทุกข์ทรมาน ขณะที่พระพุทธศาสนาช่วยเติมเต็มมิติทางจิตใจและจิตวิญญาณผ่านการประยุกต์ใช้หลักธรรม เช่น มรณสติ พรหมวิหาร และโพชฌงค์ เพื่อประคับประคองให้ผู้ป่วยมีความสงบและยอมรับความจริงของชีวิต ส่วนครอบครัวและสังคมทำหน้าที่เป็นแรงสนับสนุนทางอารมณ์และกำลังใจ ช่วยให้ผู้ป่วยไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและมีคุณค่าจนถึงวาระสุดท้าย เมื่อทั้งสามองค์ประกอบนี้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องประสานกัน จึงก่อให้เกิดรูปแบบการดูแลแบบองค์รวม (Holistic Care) ที่ไม่เพียงเน้นการยืดชีวิต แต่ยังมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตในบั้นปลาย ทำให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ “การตายดี” (Good Death) ซึ่งหมายถึง จิตสงบ ปลอ่ยวางได้ และมีสติ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวทางพระพุทธศาสนา

9. ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบาย

1. ออกแบบหลักสูตร “พระสงฆ์กับการเยยวยาจิตใจผู้ป่วยระยะสุดท้าย” ด้วยเนื้อหาของหลักธรรมควบคู่กับหลักการดูแลทางการแพทย์สมัยใหม่
2. สร้างเครือข่ายพระสงฆ์ประจำโรงพยาบาล (Hospital Monk Network) เพื่อทำงานร่วมกับหน่วย Palliative Care
3. ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางสนับสนุนครอบครัวผู้ป่วย เช่น กลุ่มสนทนาธรรม การทำบุญอุทิศส่วนกุศล หรือกิจกรรมฟื้นฟูด้านจิตใจ

10. เอกสารอ้างอิง

- ดร.ชนิ สันธูสวนนท์. (2558). บูรณาการการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา, 21(1), 54-64.
- ประสิทธิ์ กุลบุญญา. (2563). วิธีการเผชิญความตายและรูปแบบการเตรียมตัวตายสำหรับผู้สูงวัยตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(10), 196-212.
- พระครูอรุณจริยานุวัตร. (2564). การเตรียมตัวตายตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารวิชาการโรงเรียนนายเรือด่านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์, 8(1), 55-65.
- พระปลัดกมลมาศ เลขธมโม, พระศักดิ์ธัช ส่วโร, พรหมเรศ แก้วโมลา, และสมหวัง แก้วสุฟอง. (2564). กระบวนการส่งเสริมการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนาของประชาชนในเขตอำเภอตรอน จังหวัดอุดรธานี. วารสารธรรมวิทย์, 3(1), 164-178.
- พระปลัดราชันย์ ปสนนจิตโต. (2568). การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายตามแนวพระพุทธศาสนา. วารสารวิชาการมจร บุรีรัมย์, 10(1), 382-393.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). ระลึกถึงความตายสบายนัก (พิมพ์ครั้งที่ 1). ชมรมกัลยาณธรรม.
- พระมหาทัฬหา ปิยวัฒน์ และพระมหาอุทตนา นรชนฺโฐ. (2562). การบำรุงรักษาจิตผู้ป่วยในพุทธปรัชญา. วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 3(2), 70-81.
- พระวิจิต ธรรมโชติ. (2554). ศาสนธรรมกับสุขภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 1). อุษาการพิมพ์ กรุงเทพฯ.
- พระศักดิ์ธัช ส่วโร. (2562). รูปแบบและกระบวนการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ตามแนวพระพุทธศาสนาของประชาชนในจังหวัดแพร่. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 19(2), 175-188.
- ยอดลักษณ์ สัยลังกา, บุญมา สุนทรวีรัตน์, รัตติกรณ์ มูลเครือคำ, และจิระนันท์ สาวีเย. (2564). ผู้ป่วยระยะสุดท้าย “ความจริงกับความหวัง” มุมมองผู้ป่วย ผู้ดูแลและชุมชนอีสานตอนบน. วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 7(2), 99-117.
- ศุภโชค วีระวัฒน์โสภณ และนติมา ตีเยาว์. (2566). ประสบการณ์การดูแลมิติด้านจิต วิญญาณในผู้ป่วยระยะสุดท้ายของบุคลากรทางการแพทย์ หน่วยบริบาลแบบประคับประคอง โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ. วารสารโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ, 8(3), 13-28.
- สังวรณ สมบัติใหม่, พระครูสาทรธรรมสิทธิ์, และสุริยนต์ สูงคำ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อยุติผู้ป่วยระยะสุดท้าย. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 11(1), 66-80.
- สิริรัตน์ จันทมะโน, เจนระวี สว่างอารีย์รักษ์, และพิมพ์คนภรณ์ ตระกูลต่อวงศ์. (2563). วารสารแพทย์นาวิ, 47(2), 502-517.
- Best, M. C., Vivat B., & Gijssberts, M. J. (2023). Spiritual Care in Palliative Care. Journal Religions, 14(3), 320. <https://www.researchgate.net/publication/368905184>
- Bussing, A., Balzar, H., & Heusser, P. (2010). The concept of spirituality and spiritual care in palliative care: A comprehensive review. Journal of Palliative Care, 26(3), 200-213.
- Descartes, R. (1998). Discourse on Method and Meditations on First Philosophy (4th ed., D. A. Cress, Trans.). Hackett Publishing Company.
- Krikorian, A., & Limonero, J. T. (2016). Spirituality, Religiousness, and Coping in Palliative Care: A Systematic Review. Palliative Medicine, 30(2), 173-185.

- Puchalski, C. M. (2001). The role of spirituality in health care. Baylor University Medical Center Proceedings, 14(4), 352-357.
- Puchalski, C. M. (2014). Spirituality in the context of palliative care. Oxford Textbook of Palliative Medicine (5th ed., pp. 293–299). Oxford University Press.
- Sulmasy, D. P. (2002). A Biopsychosocial-Spiritual Model for the Care of Patients. The Gerontologist, 42(Special_Issue_3), 24–33.

อปริหานิยธรรมกับสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ:

มุมมองปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคดิจิทัล

APARIHANIYADHAMMA AND ENGLISH LANGUAGE LEARNING COMPETENCY: A SOCIAL PHENOMENOLOGICAL PERSPECTIVE IN DIGITAL ERA

คัมภีรภาพ คงสำรวย^{1,*}, ไพโรจน์ บัวสุข², เสงี่ยม ศิริสวัสดิ์³,

สัจจารักษ์ ไร่สงวน⁴, รัชนิบูรณ์ เนตรภักดี⁵

KHAMPHIRAPHAP KONGSUMRUAY^{1,*}, PAIROTE BUASOOK², SANGIAM SIRISAVATDI³,

SACCARAK RAI SA-NGUAN⁴, RADCHANEEBOON NEDPUCKDEE⁵

^{1,2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

⁵มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

^{1,2,3,4}MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY, ISAN CAMPUS

⁵MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY, ROIET CAMPUS

*Corresponding Author E-mail: khamphiraphap.kon@mbu.ac.th

บทความวิชาการ (Academic Article)

RECEIVED 26 AUGUST 2025, REVISED 21 NOVEMBER 2025, ACCEPTED 4 DECEMBER 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอการบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการในพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ผ่านมุมมองปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคดิจิทัล เพื่อแก้ไขปัญหาการพัฒนาภาษาอังกฤษที่ยังขาดบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเสนอกรอบแนวคิดใหม่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย ด้วยการบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาในครั้งนี้ คือ กรอบแนวคิดการบูรณาการที่เชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล ผ่าน 5 แนวทาง ได้แก่ 1.การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ 2.การพัฒนาวัตกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักการและมารยาททางภาษา 3.การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเคารพซึ่งกันและกัน 4.การเชื่อมโยงการเรียนรู้ภาษาอังกฤษกับคุณค่าทางวัฒนธรรม 5.การสร้างวินัยในตนเองและการจัดการการเรียนรู้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ บทความนี้ยังได้วิเคราะห์และนำเสนอเป็นตารางเปรียบเทียบ การเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบดั้งเดิมกับการเรียนรู้ยุคดิจิทัล พร้อมแหล่งเครื่องมือที่เหมาะสมกับบริบทและการใช้งาน ซึ่งไม่เพียงส่งเสริมการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 4 ด้าน แต่ยังปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านคุณธรรมและสติปัญญาในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: อปริหานิยธรรม, สมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ, การเรียนรู้ยุคดิจิทัล, การบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

ABSTRACT

This academic article aims to present the integration of Aparihaniyadhamma 7 principles in Buddhism with the development of English language learning competency through the perspective of social phenomena in the digital era. The study aims to address the issues of English language development that lack appropriate social and cultural contexts and do not align with modern technology. The objective is to analyze and propose a new conceptual framework that aligns with Thai social and cultural contexts by integrating Buddhist principles with English language learning. The new knowledge emerging from this study is an integration framework that connects Buddhist principles with English language learning in the digital era through five approaches: 1. Creating English language learning communities through online platforms, 2. Developing teaching and learning innovations that integrate digital technology according to language principles and etiquette, 3. Creating safe learning spaces that promote mutual respect, 4. Connecting English language learning with cultural values, and 5. Building self-discipline and sustainable learning management. Furthermore, the study analyzes and presents a comparative table contrasting traditional English language learning with learning in the digital era, along with appropriate tools and resources for contextual use. This approach not only promotes the development of all four English language skills but also cultivates moral and ethical values, which align with the concept of developing learners to become complete human beings with both virtue and intellect in the digital era.

Keywords: Aparihaniyadhamma, English learning competency, Digital era learning, Buddhist principles integration

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ภาษาอังกฤษยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงองค์ความรู้ในระดับสากลและเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนทั่วโลก รวมไปถึงประเทศไทย ในการรองรับการเคลื่อนที่ของตลาดแรงงานและการเป็นพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษในประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในแง่ของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ยังไม่เป็นที่น่าประทับใจทั้งในกลุ่มอาเซียนและในระดับโลก EF (2025) ได้จัดอันดับความสามารถด้านภาษาอังกฤษหรือที่เรียกว่า English Proficiency Index โดยประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 106 จาก 116 ประเทศ และอยู่ในลำดับที่ 21 จาก 23 ในกลุ่มของทวีปเอเชีย อีกทั้งมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ซึ่งมีรูปแบบการเรียนรู้ที่ยังไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยในยุคดิจิทัล แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดตัวชี้วัดตามเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติในด้านภาษาอังกฤษ โดยตั้งเป้าที่จะพัฒนานักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับปริญญาตรีก่อนสำเร็จการศึกษา ให้มีระดับความสามารถด้านการใช้ภาษาอังกฤษตามเกณฑ์ CEFR ในระยะสุดท้ายของแผนคือ ปี พ.ศ. 2575-2579 ให้อยู่ในระดับ B1, B2 และ C1 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งก็เป็นเป้าหมายเชิงนโยบายที่คาดหวังเช่นเดียวกัน จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมา ทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในประเทศไทยเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ นักการศึกษาและผู้มีอำนาจ ในการกำหนดนโยบายอย่างต่อเนื่อง แนวคิดที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ คือ การบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอันเป็นหลักสากลที่ใช้ได้กับทุกยุคสมัย เข้ากับการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ท้าทายอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ผ่านมิติทางพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับ สุปราณี สารรัตน์ (2564) ได้สรุปไว้ว่า หลักคำสอนใน

พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่มีจุดเด่น คือ ทำให้ผู้นำไปใช้ประสบความสำเร็จได้ทั้งในระดับเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด ประกอบด้วยความรู้ความสามารถ 3 ด้าน คือ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ อีกทั้งคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพร้อมและการให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเองอันเป็นเหตุปัจจัยให้การจัดการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ การที่ประเทศไทยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษยังไม่เป็นที่พอใจนั้น มีสาเหตุมาจากหลายประการ ได้แก่ การขาดบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เหมาะสม ซึ่งทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าภาษาอังกฤษเป็นสิ่งแปลกแยกไปจากชีวิตประจำวัน ส่งผลให้ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และต่อมา คือ การขาดการปรับตัวสู่ยุคดิจิทัล เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างไม่เป็นระบบ โดยเน้นไปที่ความบันเทิงมากกว่าการเรียนรู้ ตลอดจนการขาดทักษะของความเข้าใจในการใช้เพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการบริหาริธรรม 7 ประการนั้น เป็นหลักธรรมที่เหมาะสมที่จะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ครบทุกมิติ การบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนากับการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษจึงอาจเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนาการเรียนภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยในยุคดิจิทัล

อภิธานิยธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการสร้างเสริมความเจริญและป้องกันความเสื่อม คำว่า อภิธานิยธรรม ตามพจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ โดย พระพรหมคุณาภรณ์ ออนไลน์. (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 อย่าง ที่ตรัสสำหรับภิกษุ (ภิกขุอภิธานิยธรรม) ยกมาแสดงหมวดหนึ่ง ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ 2) เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ 4) ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน 5) ไม่ดูอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น 6) ยินดีในเสนาสนะป่า 7) ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข ซึ่งบทความนี้จะนำเสนอ การเสริมสร้างสมรรถนะการเรียนอังกฤษผ่านมิติของหลักอภิธานิยธรรมที่เป็นมุมมองใหม่ในยุคดิจิทัล เกิดเป็นประเด็นที่น่าสนใจและสอดคล้องกับบริบทการศึกษาที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมุ่งนำเสนอการเสริมสร้างสมรรถนะการเรียนอังกฤษผ่านมิติของหลักอภิธานิยธรรมที่เป็นมุมมองใหม่ในยุคดิจิทัล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงและบูรณาการระหว่างหลักอภิธานิยธรรมกับการพัฒนาสมรรถนะการเรียนภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล เสนอแนวทางอันเป็นตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการเรียนภาษาอังกฤษผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้การพัฒนาภาษาอังกฤษมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

2. สมรรถนะการเรียนภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล

สมรรถนะการเรียนภาษาอังกฤษ หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนา โดยที่ทักษะภาษาอังกฤษของผู้เรียนประกอบไปด้วยความรู้ ทักษะและเจตคติ ในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ Oxford (2016) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะการเรียนผ่านบริบทต่างๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) มิติด้านอารมณ์ (Affective) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม (Sociocultural-Interactive) องค์ประกอบดังกล่าวมีความสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน การพัฒนาสมรรถนะการเรียนภาษานั้นจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการพัฒนาองค์ประกอบทุกด้านอย่างสมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มีสื่อนวัตกรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนแพลตฟอร์มเป็นจำนวนมาก ที่จะสามารถ

นำมาส่งเสริมสมรรถนะภาษาอังกฤษของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังเป็นการให้ผู้เรียนในลงมือฝึกฝนด้วยตนเองได้ในทุกที่ทุกเวลา สอดคล้องกับ พรชนนี ภูมิไชย (2564) ได้กล่าวถึงหลักสูตรฐานสมรรถนะและการจัดการเรียนการสอนภาษาฐานสมรรถนะ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์จริง ไม่เน้นการท่องจำเกี่ยวกับหลักการ การใช้ภาษาหรือโครงสร้างไวยากรณ์ที่มีเนื้อหาจำนวนมาก กิจกรรมการเรียนรู้จึงเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมให้ผู้เรียนให้แสดงศักยภาพของตนเอง ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในประเทศไทยจึงควรให้ความสำคัญกับการสร้างแรงจูงใจและเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษควบคู่ไปกับการพัฒนาความรู้และทักษะทางภาษา แต่กระนั้นการจัดอันดับความสามารถภาษาอังกฤษของไทยก็ยังอยู่ในอันดับท้ายๆ มาโดยตลอด นอกจากนี้ มานะชัย อินทร์แก้ว (2563) กล่าวว่า สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถทางภาษาอังกฤษของคนในท้องถิ่น คือ หลักสูตรภาษาอังกฤษและกลยุทธ์การสอนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน การสอนภาษาอังกฤษในประเทศไทยที่ใช้มายาวนาน เน้นความถูกต้องทางภาษาและการจดจำมากกว่าการสื่อสารภาษาอังกฤษอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนไทย ได้แก่ การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกฝนในการสร้างสมรรถนะภาษาอังกฤษ รวมถึงการลดความกังวลและสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษของผู้เรียน

การศึกษาของไทยเองยังมีความขัดแย้งอย่างมีนัยสำคัญระหว่างองค์ความรู้เชิงทฤษฎีและการปฏิบัติในระบบการศึกษา แม้ว่าผลการศึกษาวิจัยจะแสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาทางภาษาที่มีประสิทธิภาพ แต่กระบวนการจัดการเรียนการสอนในสภาพจริงยังคงดำเนินไปในรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว ซึ่งเห็นได้ว่าระบบการศึกษาไทยยังคงยึดติดกับกระบวนการเรียนแบบดั้งเดิมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้เชิงโครงสร้างและการจดจำกฎเกณฑ์ทางภาษาเพื่อนำไปสอบมากกว่าการนำไปใช้ แม้ว่าปัจจุบันจะมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ โดยไม่มีข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลาก็ตาม แต่ปัจจัยสำคัญที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวในการปฏิรูปการเรียนภาษานั้นอาจเกิดจากทัศนคติและกรอบความคิดดั้งเดิม

3. บริบทการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล

เทคโนโลยีดิจิทัลได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่หลากหลายและมีคุณภาพ รวมถึงสามารถฝึกฝนและใช้ภาษาอังกฤษในบริบทที่สมจริง เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีบทบาทสำคัญในการเรียนภาษาอังกฤษในปัจจุบันประกอบด้วยแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ (Learning Platform) แอปพลิเคชันสำหรับการเรียนภาษา (Language Learning Application) สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เกมการศึกษา (Gamification) เทคโนโลยีความเป็นจริงเสมือน (Virtual Reality) และความเป็นจริงเสริม (Augmented Reality) เทคโนโลยีเหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาและแหล่งเรียนรู้ภาษาอังกฤษได้ง่ายขึ้น แต่ยังช่วยสร้างโอกาสในการฝึกฝนและใช้ภาษาอังกฤษในบริบทที่สมจริง สอดคล้องกับ Stockwell (2022) ได้กล่าวถึง Microlearning หรือการเรียนรู้เป็นช่วงสั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบในปัจจุบัน โดยแอปพลิเคชันสำหรับการเรียนภาษามากมาย ได้ออกแบบมาเพื่อรองรับการเรียนรู้ในลักษณะนี้ เช่น บทเรียนสั้นๆ ที่ใช้เวลาเพียง 5-15 นาที เช่นเดียวกับ มยุรี สวัสดิ์เมือง และคณะ (2567) กล่าวถึงผลการศึกษาจากโครงการวิจัยนี้ที่เน้นการบูรณาการการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาหลากหลายรูปแบบ โดยใช้เทคโนโลยีและการฝึกปฏิบัติจริงจะช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษให้แก่บัณฑิตของ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ให้มีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับการปฏิบัติงานในบริษัทชั้นนำหรือบริษัทข้ามชาติได้ ซึ่งเป็นหนึ่งใน 4 ทักษะการทำงานที่ผู้ประกอบการต้องการ

อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการเรียนภาษาอังกฤษในประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในแง่ของโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี ความพร้อมของผู้สอน และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้เรียน การพัฒนาการเรียนภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัลจึงควรให้ความสำคัญกับการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนภาษาอังกฤษมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับผู้เรียนในบริบทสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น ร่วมกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมที่หยั่งรากลึกในจิตวิญญาณทางสังคมชาวไทยมาอย่างยาวนาน โดยการนำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ในการเรียนภาษาอังกฤษจึงอาจเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการเรียนภาษาที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยหลักธรรมของพระพุทธเจ้า นั้น เป็นหลักธรรมที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา (อกาลิโก) ดำเนินไปในทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) และเข้าใจโลกตามความเป็นจริง (ปัจจุตัง) วัฒนธรรมหรือความเชื่อใด ๆ โดยเฉพาะ การไม่ยึดติดกับความเห็น (ทิฐิ) หรือตัวตน (อัตตา) ทำให้สามารถปรับใช้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้กับบริบทต่างๆอย่างเหมาะสม

4. หลักอปริหานิยธรรมกับการเรียนภาษาอังกฤษ

อปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการสร้างเสริมความเจริญและป้องกันความเสื่อมแก่หมู่คณะหรือสังคม คำว่า อปริหานิยธรรม (อ่านว่า อะ-ปะ-ริ-หา-นิ-ยะ-ธรรม) เป็นคำในภาษาบาลี มาจากคำว่า อ (a) แปลว่า ไม่ ปริหานิ (parihāni) แปลว่า ความเสื่อม และ ธรรม (dhamma) แปลว่า ธรรม, หลักคำสอน เมื่อรวมกันจึงมีความหมายว่า หลักปฏิบัติที่สร้างเสริมความเจริญและไม่นำไปสู่ความเสื่อม มี 7 ประการ

อปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่แสดงไว้โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามพจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์ (ออนไลน์) รวบรวมโดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (ม.ป.ป.) มีความหมายว่า ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม, ธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี 7 อย่าง ที่ตรัสสำหรับภิกษุ ยกมาแสดงหมวดหนึ่ง ดังนี้

- 1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
 - 2) เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ
 - 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้แล้ว สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบทตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้
 - 4) ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน
 - 5) ไม่ละอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น
 - 6) ยินดีในเสนาสนะป่า
 - 7) ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข
- หลักอปริหานิยธรรมมีความสำคัญในการสร้างเสริมความเจริญและไม่นำไปสู่ความเสื่อม โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การเคารพซึ่งกันและกัน การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตกลงร่วมกัน และการให้ความสำคัญกับคุณค่าและวัฒนธรรมร่วมกัน สอดคล้องกับธรรมชัฏ แมตมิงเหง้า และคณะ (2566) ได้กล่าวถึงหลักอปริหานิยธรรมไว้ว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมเป็นหลัก ก่อเกิดเป็นความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกันอันเป็นสิ่งสำคัญ

อย่างยิ่งในการทำงานร่วมกัน นอกจากนั้นแล้วยังสอนให้รู้จักหลักการทำงานที่ดี มีการเสียสละ การทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างชุมชน องค์กรหรือสถาบันให้มีความเข้มแข็ง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในสังคมทุกภาคส่วน

หลักอภินิหารธรรม เป็นหลักธรรมที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง แม้เป็นหลักธรรมที่มีมานานกว่า 2,500 ปี แต่กลับสอดคล้องกับยุคสมัยใหม่ได้อย่างอัศจรรย์ แก่นสำคัญของอภินิหารธรรม คือ การปฏิบัติตนที่นำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืน โดยวางตนอยู่บนหลักการสำคัญ ทั้งการมีส่วนร่วมผ่านการประชุมอย่างสม่ำเสมอ ความสามัคคี การเคารพกติการ่วมกัน การให้เกียรติผู้อาวุโส การควบคุมความอยาก การปฏิบัติตนอย่างเรียบง่าย และการเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น หลักการนี้ ไม่ได้พัฒนาเพื่อปัจเจกบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสร้างโครงสร้างทางสังคมที่แข็งแกร่ง โดยมีเป้าหมายร่วมกัน เป็นหลักธรรมที่มีลักษณะเป็นสากลซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกสังคมและทุกองค์กร

5. การบูรณาการหลักอภินิหารธรรมกับการเรียนภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล

การบูรณาการหลักอภินิหารธรรมกับการเรียนภาษาอังกฤษเป็นการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ การบูรณาการนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคคล กลุ่มคน สภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะการเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียนและเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางภาษา ซึ่งสามารถบูรณาการหลักธรรมได้อย่างหลากหลาย เช่น อิทธิบาท 4 หลักไตรสิกขา หลักอภินิหารธรรม เป็นต้น เช่นเดียวกับ เนลวิฑ์ กิ่งสุวรรณพงษ์ (2568) กล่าวว่า การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับบันได 5 ขั้น เป็นแนวทางการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยอิทธิบาท 4 ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของบันได 5 ขั้น ได้แก่ 1) ฉันทะ (ความพอใจ) ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักและสนุกกับการเรียนรู้ในขั้นการตั้งคำถาม 2) วิริยะ (ความเพียร) สนับสนุนให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นในการสืบค้น ความรู้ 3) จิตตะ (ความเอาใจใส่) ช่วยให้ผู้เรียนมีสมาธิและตั้งใจในการสรุปองค์ความรู้ และ 4) วิมังสา (ความไตร่ตรอง) ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้เหตุผลในการวิเคราะห์และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ การบูรณาการนี้จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม เช่นเดียวกับ หลักอภินิหารธรรม เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการสร้าง ความเจริญและป้องกันความเสื่อม ซึ่งจะนำไปสู่ปฏิบัติสามารถพัฒนาตนและไม่ถอยกลับสู่ความเสื่อม โดยหากได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในการเรียนพร้อมกับเครื่องมือและเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน ย่อมต้องสามารถพัฒนาการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปรียา รัตน์ ศรีชัยวงศ์ และศุภกร ฌ พิกุล (2562) กล่าวว่า การศึกษาในยุคปัจจุบันมีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ผู้เรียนสามารถเลือกที่จะหาความรู้เพิ่มเติมจากเนื้อหาทางออนไลน์นอกเหนือจากเนื้อหาออฟไลน์ที่ได้จากการเรียนรู้

การบูรณาการหลักอภินิหารธรรมแต่ละข้อกับการเรียนภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัลสามารถทำได้ ดังนี้

1. **หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์:** หลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยการจัดให้มีการประชุม พบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ จัดกลุ่มสนทนา (English Club) เพื่อฝึกทักษะการฟังและการพูดตลอดจนทักษะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมๆกัน จากการศึกษาการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ส่งผลดีอย่างยิ่งต่อการเรียนการสอน ภัทร รัตน์ เจริญ และคณะ (2567) กล่าวถึง ผลการใช้รูปแบบการฝึกอบรมแบบผสมผสานร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ พบว่า ครูมีผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ที่ได้จากการทดสอบหลังการฝึกอบรมมีค่าสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม

จากหลักการข้างต้น การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้จะสนับสนุนการเข้าเรียน การพบปะ การกำหนดเวลาเรียน เวลาสอบ ด้วยแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่เป็นระบบสำหรับการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ (LMS – Learning Management System) เช่น Moodle, Chamilo, Google Classroom, Open edX เป็นต้น

2. *พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ*: หลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยการสร้างความตระหนักในสำคัญของการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและของผู้อื่น ฝึกความตรงต่อเวลา เช่น การเข้าเรียน งานมอบหมาย กิจกรรมกลุ่ม การนำเสนอ เรียนรู้การทำงานเป็นทีม และการสอบ เป็นต้น เกรียงไกร เอ็งโอบาสันน์ และเอกรัตน์ ทานาค (2567) ได้สรุปไว้ว่า นอกจากจะให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนแล้ว นักเรียนยังจะได้มีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชนนักปฏิบัติ โดยเป็นบุคคลในท้องถิ่นของนักเรียน การนำชุมชนนักปฏิบัติเข้ามาให้นักเรียนได้ลงไปเรียนรู้และมีส่วนร่วม จะทำให้นักเรียนเผชิญกับสภาพปัญหาจริง ซึ่งมีความซับซ้อนและมีวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายในหลายงานวิจัยที่ผ่านมาที่มีข้อเสนอแนะในการวิจัยว่าให้นักเรียนได้เผชิญกับปัญหาจริง ไม่ใช่เป็นเพียงการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดขึ้นมาและมีวิธีการแก้ปัญหาที่ตายตัว การได้ลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาจริงๆยังช่วยให้นักเรียนได้มองเห็นถึงข้อผิดพลาดของตนเอง

จากหลักการข้างต้น สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์หรือการทำกิจกรรมโดยพร้อมเพรียงกันตามหลักธรรมนั้นโดยใช้แอปพลิเคชันการสื่อสาร เช่น Zoom Meeting, Microsoft Teams, Google Meet, Jitsi Meet เป็นต้น ในการจัดประชุมหรือพบปะออนไลน์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกฝนภาษาอังกฤษ ตลอดจนการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook Groups, Line Groups, Discord ได้อีกด้วย

3. *ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ยึดถือปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้*: ไม่ใช่ภาษาวิบัติ ไม่แต่งคำแสลงโดยไม่เข้าใจความหมายและศึกษาหลักไวยากรณ์อย่างถูกต้องตามแบบแผนอย่างเห็นคุณค่า Tagliamonte (2016) ได้ชี้ให้เห็นว่า การใช้ภาษาในอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน มีการใช้คำย่อและภาษาที่ไม่เป็นทางการ มีความแตกต่างกันในแต่ละบริบทของการสื่อสาร เช่น ข้อความด่วน (IM) และการส่งข้อความ (SMS) แม้ว่าสิ่งเหล่านี้ดูเหมือนจะมีการใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการ แต่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เยาวชนยังคงรักษาหลักไวยากรณ์และมีความสามารถในการควบคุมการใช้ภาษาได้อย่างมีสติ การใช้ภาษาไม่ถือว่ามีการเสื่อมถอย แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวและนำทางการใช้ภาษาในบริบทที่หลากหลาย

จากหลักการข้างต้น นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ภาษา เช่น มารยาทการสนทนา วัฒนธรรมที่แตกต่าง การเข้าใจไวยากรณ์อย่างถูกต้องตามแบบแผน โดยมีแพลตฟอร์มออนไลน์ที่สนับสนุน ได้แก่ Grammarly, Udemy, Grammar Checker, QuillBot, Oxford, Cambridge Dictionaries เป็นต้น

4. *ภิกษุเหล่าใด เป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในสงฆ์ เคารพนับถือภิกษุเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน*: การเคารพครูผู้สอนหรือเพื่อนที่รับหน้าที่เป็นหัวหน้า มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ลดฐานะ เป็นการเปิดใจในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ทั้งจากครูหรือเพื่อนร่วมชั้นที่มีความรู้ ช่วยกันเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รับฟังคำแนะนำอย่างตั้งใจ Abdalla และ Moussa (2024) ได้สรุปถึงความเคารพระหว่างกันไว้ว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ในทฤษฎีการศึกษาเชิงวิจารณ์ (CRT) เมื่อครูสร้างความไว้วางใจและความเคารพกับ

นักเรียน จะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเบื้องต้นดีขึ้น พื้นฐานทางวัฒนธรรมของนักเรียนมีผลต่อประสบการณ์การศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของพวกเขาอย่างมีนัยสำคัญ การตระหนักถึงประเด็นนี้จะช่วยให้ผู้สอนสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น

จากหลักการข้างต้น ความไว้วางใจและความเคารพจะช่วยเพิ่มการมีส่วนร่วมและแรงจูงใจ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเบื้องต้นดีขึ้น โดยผู้เรียนสามารถแสดงออกถึงการให้เกียรติผู้สอนทั้งต่อหน้าหรือลับหลัง หากเรียนรู้นบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ก็สามารถแสดงออกได้เช่นกัน เช่น การแสดงความขอบคุณและความคิดเห็นอย่างสุภาพ (Comment) การกดถูกใจ (Like) การช่วยแบ่งปันข้อมูลอันมีประโยชน์จากผู้สอน (Share) การแสดงออกให้เกียรติในฐานะเป็นอาจารย์ผู้สอนของตน (Subscribe) เป็นต้น

5. *ไม่ลืมนานจกความอยากที่เกิดขึ้น*: ฝึกลดความอยากเลิกเรียน ลดความขี้เกียจ ฝึกความเพียรในการเรียนภาษาอังกฤษแม้จะยาก เช่น การจดจำศัพท์ การฝึกอ่านบทความ การฝึกฟังพอดแคสต์ การฝึกสนทนา การทำแบบฝึกหัด เป็นต้น การจัดการตนเอง การสร้างแรงจูงใจภายใน การควบคุมสิ่งรบกวน (Fiorella (2020) กล่าวว่า นิสัย มีความสำคัญต่อการสนับสนุน (หรือขัดขวาง) การบรรลุเป้าหมายในระยะยาว รวมถึงผลลัพธ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน การสร้างนิสัยที่ดีสามารถทำให้พฤติกรรมนั้นมีประโยชน์ เช่น การเรียน การออกกำลังกาย การนอนหลับ เป็นต้น

จากหลักการข้างต้น การไม่ลืมนานจกความอยาก การฝึกสมาธิในการเรียน ในปัจจุบันมีแอปพลิเคชันและเครื่องมือดิจิทัล ที่ออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีวินัยหรือเพิ่มแรงจูงใจ อีกทั้งยังสามารถฝึกความเพียรได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกับการเรียนภาษา เช่น Duolingo, Quizlet, Memrise, Habitica, Streaks เป็นต้น

6. *ยินดีในเสนาสนะป่า*: หลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม การเห็นคุณค่าของสถานที่เรียน ไม่ว่าจะเป็นห้องเรียน ห้องสมุดหรือพื้นที่เงียบสงบ การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ ธันยรัตน์ สมบูรณ์รัตน์โชค และคณะ (2567) กล่าวว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทุกด้านส่งผลโดยตรงต่อผลการเรียนของนักศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนทั้งในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

จากหลักการข้างต้น แอปพลิเคชันและเครื่องมือดิจิทัล ที่ออกแบบมาเพื่อช่วยสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ได้แก่ Virtual Learning Environments, Khan Academy, Trello, ClickUp, MyStudyLife เป็นต้น

7. *ตั้งในอยู่ว่า เพื่อนภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาส ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข*: หลักการนี้สามารถสร้างเมตตา ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียนภาษา ไม่ดูถูกเพื่อนที่อ่อนกว่า และส่งเสริมสนับสนุนให้เพื่อนไปถึงความสำเร็จ Kart และKart (2021) กล่าวว่า ความเห็นอกเห็นใจ (empathy), การยอมรับความแตกต่าง (acceptance) และการสร้างมิตรภาพที่หลากหลาย นักเรียนที่ไม่มีความพิการสามารถเรียนรู้ทักษะทางสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การสื่อสารกับผู้ที่มีความต้องการพิเศษ ช่วยลดทัศนคติลบและอคติ (prejudice) ที่อาจมีต่อเพื่อนร่วมชั้นที่มีความพิการ

จากหลักการข้างต้น มีเครื่องมือออนไลน์ในการหาคำตอบหรือพัฒนาตัวเองจากชุมชน (community) รวมถึงการเรียนรู้จากประสบการณ์คนอื่น มีแอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มหลายแบบ ได้แก่ Brainly, Quora, Skillshare, Reddit, Otismo

การบูรณาการหลักการบริหารนิยธรรมกับการเรียนอังกฤษจึงเป็นการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในพัฒนาตนเองและผู้อื่น การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนา

สมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยยังคงยึดมั่นในหลักการเรียนการสอนภาษาที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบท รวมถึงการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางภาษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านคุณธรรมและสติปัญญา

6. บทสรุป

บทความวิชาการนี้ได้นำเสนอการบูรณาการหลักอุปธาน 7 ประการ ในพระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล โดยมีเป้าหมายเพื่อเสนอกรอบแนวคิดใหม่ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรม บทความได้วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างหลักอุปธานแต่ละข้อกับหลักการเสริมสร้างสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพ และได้เสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอุปธานในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล การบูรณาการหลักอุปธานกับการเสริมสร้างสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษประกอบด้วยแนวทางสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ตามหลักอุปธาน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักการประชุมพร้อมเพรียงกันและการพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนและใช้ภาษาอังกฤษร่วมกัน โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ออนไลน์
2. การพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักการและมารยาททางภาษาตามหลักอุปธาน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักการไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้วและยึดถือปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้ในการพัฒนาวิธีการและเครื่องมือใหม่ๆ ในการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ โดยการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลกับหลักการเรียนการสอนภาษาที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน
3. การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเคารพซึ่งกันและกันตามหลักอุปธาน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักการให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการให้การอารักขาคุ้มครอง การเอาใจใส่ต่อผู้สอนและผู้เรียน ในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย ได้รับการเคารพ และมีความมั่นใจในการฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างโอกาสและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยได้อย่างมั่นใจ
4. การเชื่อมโยงการเรียนรู้ภาษาอังกฤษกับคุณค่าทางวัฒนธรรมตามหลักอุปธาน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้หลักการเคารพสักการะสถานที่สำคัญและรักษาประเพณีอันดีงามในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผสมผสานภาษาอังกฤษกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย
5. การสร้างวินัยในตนเองและการจัดการการเรียนรู้ที่ยั่งยืนตามหลักอุปธาน ซึ่งเป็นการพัฒนาวินัยภายในและการจัดการตนเอง การยินดีในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ดังนั้นผู้เรียนต้องมีการฝึกฝนความเพียร ต่อสู้กับความเกียจคร้าน และควบคุมสิ่งเร้า เช่น เกมหรือความบันเทิงต่างๆ ที่อาจขัดขวางการเรียนรู้ พร้อมทั้งสร้างนิสัยการเรียนรู้ที่ดีผ่านการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ แนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เรียน การ

ลดความวิตกกังวลและสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษา และการเชื่อมโยงการเรียนรู้ภาษากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียน

7. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่นำเสนอในบทความนี้คือแนวทางการบูรณาการหลักอปริหานิยธรรมกับการเสริมสร้างสมรรถนะการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ผ่านมุมมองปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงหลักพุทธศาสนากับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ บทความได้นำเสนอกรอบแนวคิดที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักอปริหานิยธรรมแต่ละข้อกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพตลอดจนเครื่องมือต่างๆ ที่สามารถเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม โดยมุ่งสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการฝึกทักษะภาษาและการเชื่อมโยงการเรียนรู้ภาษาอังกฤษกับคุณค่าทางวัฒนธรรมไทย องค์ความรู้ใหม่นี้ได้นำเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ตามหลักอปริหานิยธรรม ซึ่งจะช่วยลดความวิตกกังวลและเพิ่มความมั่นใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางภาษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านคุณธรรมและสติปัญญา

บทความนี้ไม่เพียงมุ่งพัฒนาความสามารถทางภาษา แต่จะนำไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอนจากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมสู่การเรียนการสอนสมัยใหม่ ซึ่งการใช้หลักอปริหานิยธรรมจะช่วยให้เกิดการสร้างวินัยในตนเองอย่างยั่งยืนและยังส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการศึกษาในยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับบริบทปัจจุบันอย่างแท้จริงเป็นกรอบแนวคิดการเรียนรู้แบบองค์รวมในยุคดิจิทัล (Holistic Digital Learning) ที่รวมถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ใหม่เข้ากับองค์ความรู้เดิม

บทความนี้ได้เสนอตาราง การบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 กับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบเดิม การเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล ตลอดจนเครื่องมือหรือโปรแกรมต่างๆ ที่สามารถเลือกนำมาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม เป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

อปริหานิยธรรม 7	การเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบเดิม	การเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล	เครื่องมือ/โปรแกรม
1. หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์	การเข้าชั้นเรียนตามตารางเรียนที่กำหนด การพบกลุ่มเพื่อนเพื่อทบทวนบทเรียน	การเรียนรู้แบบยืดหยุ่นตรงต่อเวลาและไม่จำกัดสถานที่สามารถเรียนได้ทุกที่ที่มีวินัยในการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ	Moodle, Chamilo, Google Classroom, Open edX, Google Calendar, Duolingo
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิก	การเรียนรู้ทักษะแยกส่วน, รายวิชาแยกส่วน ไม่พร้อมกัน (แยกการเรียนรู้ Reading, Writing, Listening, Speaking) การเรียนตามหลักสูตรที่มีลำดับชัดเจน	การบูรณาการทักษะทั้ง 4 ด้านพร้อมๆกัน ในกิจกรรมการเรียนรู้เดียวกัน การเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-based learning) ที่ต้องใช้ทักษะทุกด้าน	Zoom Meeting, Microsoft Teams, Google Meet, Jitsi Meet, Facebook Groups, Line Groups, Discord

อภิธานิธรรม 7	การเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบเดิม	การเรียนรู้ภาษาอังกฤษในยุคดิจิทัล	เครื่องมือ/โปรแกรม
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว	การเรียนรู้ไวยากรณ์อย่างเป็นระบบ การท่องจำ กฎไวยากรณ์ การแปลยัติประโยคตามโครงสร้างประโยค	การเรียนรู้ไวยากรณ์ผ่านบริบทและการใช้งานจริง การเข้าใจความยืดหยุ่นของภาษาในยุคปัจจุบัน แต่ยังคงเคารพกฎพื้นฐาน	Grammarly, Udemy, Grammar Checker, QuillBot, Oxford Cambridge Dictionaries
4. เคารพนับถือผู้ใหญ่ เชื่อฟังถ้อยคำของท่าน	การเรียนรู้กับครูในห้องเรียน ครูเป็นแหล่งความรู้หลัก เรียนตามหนังสือเรียนมาตรฐาน	การเรียนรู้จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การเลือกผู้เชี่ยวชาญและต้นแบบที่เหมาะสม การประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล	Coursera, Open edX, TED Talks, Podcasts, การแสดงความขอบคุณและความคิดเห็นอย่างสุภาพ (Comment), การกดถูกใจ (Like), การช่วยแบ่งปันข้อมูลอันมีประโยชน์จากผู้สอน (Share), การแสดงออกให้เกียรติในฐานะเป็นอาจารย์ผู้สอนของตน (Subscribe)
5. ไม่ล่ออำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น	การควบคุมการเรียนรู้ด้วยการบังคับเข้าชั้นเรียน การสอบ การบ้าน และคะแนน	การจัดการตนเองและสร้างแรงจูงใจภายใน การควบคุมสิ่งเร้า การมีสมาธิในการเรียน	Duolingo Quizlet, Memrise Habitica, Streaks, StayFocused
6. ยินดีในเสนาสนะป่า	สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นทางการ เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด ศูนย์ภาษา	การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ดิจิทัลที่เหมาะสมและมีความสุข การจัดพื้นที่เรียนออนไลน์และออฟไลน์ที่สนับสนุนการเรียนรู้	Virtual Learning Environments, Khan Academy, Trello, ClickUp, MyStudyLife
7. ตั้งใจให้ผู้มีศีลที่ยังไม่มาขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข	การเรียนรู้แบบแข่งขัน การเรียนเดี่ยว เน้นผลสัมฤทธิ์ส่วนบุคคล	การสร้างชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ การแบ่งปันความรู้และทรัพยากร การเรียนรู้แบบร่วมมือข้ามวัฒนธรรมและพรมแดน	Brainly, Quora, Skillshare, Reddit, Google Voice Access, Otsimo

การบูรณาการหลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการบูรณาการหลักการบริหารนิยธรรม 7 กับการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

จากตารางและภาพข้างต้น จะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากการเรียนรู้ภาษาอังกฤษแบบเดิมสู่การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยยังคงมีความสอดคล้องกับหลักการบริหารนิยธรรม 7 ประการ

1. จากการกำหนดเวลาตายตัวสู่ความยืดหยุ่นที่มีวินัย: การเรียนรู้สมัยใหม่จะมีความยืดหยุ่นสูง ปรับให้กับบริบทเฉพาะบุคคลได้แต่ยังคงไว้ซึ่งวินัย ความต่อเนื่อง ความสม่ำเสมอในการเรียน
2. จากการแยกส่วนสู่บูรณาการ: การเรียนแบบเดิมที่แยกทักษะเป็นส่วนๆ ได้เปลี่ยนเป็นการบูรณาการและพัฒนาทักษะไปพร้อมๆ กัน ในทุกๆ ด้าน โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้เกิดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ผสมผสานหลายทักษะ
3. จากการท่องจำสู่การเรียนรู้ผ่านบริบท: แม้จะยังคงเคารพกฎพื้นฐานของภาษา แต่การเรียนในยุคดิจิทัลเน้นการเรียนรู้ไวยากรณ์ผ่านการใช้งานจริงและบริบท มากกว่าการท่องจำกฎแบบแยกส่วน
4. จากแหล่งความรู้ที่จำกัดสู่แหล่งการเรียนรู้แบบไร้ขีดจำกัด: จากเดิมที่ครูและตำราเป็นแหล่งความรู้หลัก ได้เปลี่ยนเป็นโลกดิจิทัลทำให้การเข้าถึงองค์ความรู้ทำได้หลากหลายมากกว่าสมัยก่อน
5. จากการควบคุมภายนอกสู่วินัยตนเอง:จากระบบที่มีการควบคุมภายนอก สู่การพัฒนาวินัยในตนเองบริหารจัดการเวลา ควบคุมความอยากต่างๆ อันจะเป็นเหตุไม่นำไปสู่ความเกียจคร้าน
6. จากพื้นที่การเรียนรู้แบบดั้งเดิมสู่พื้นที่การเรียนรู้มิติใหม่: จากห้องเรียนและห้องสมุดสู่การจัดการพื้นที่การเรียนรู้ทั้งดิจิทัลและกายภาพที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ทั้งในภาพรวมและการเรียนรู้เฉพาะบุคคล
7. จากการเรียนรู้เดี่ยวสู่การสร้างชุมชน: จากการเรียนแบบแข่งขันสู่การสร้างชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ที่เน้นการแบ่งปันและร่วมมือข้ามวัฒนธรรม การช่วยเหลือกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่แบ่งแยก

การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในยุคดิจิทัลช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพ โดยรักษาหลักการที่สำคัญของการเรียนรู้ แต่ปรับเปลี่ยนและประยุกต์วิธีการให้เข้ากับเทคโนโลยีและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เครื่องมือนวัตกรรมไม่ได้มาแทนที่หรือเปลี่ยนแปลงหลักการสำคัญ แต่เป็นตัวสนับสนุนให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

8. บรรณานุกรม

- เกรียงไกร เอ็งโสภาสนันท์, และเอกรัตน์ ทานาค. (2567). การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตามสภาพจริงผ่านการมีส่วนร่วมในชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะการแก้ปัญหาแบบร่วมมือ. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, 39(1), 61-79.
- ธรรมธัช แมตมิ่งเหง้า, สมเดช นามเกต, และอภิรักษ์ จันทะนี. (2566). การประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการสถานศึกษา. วารสารมณีเชษฐาราม, 6(1), 65-80.
- ธัญนันท์ สมบูรณ์รัตนโชค, วิสันต์ ลมไธสง, และชัยณรงค์ ชัยจินดา. (2567). ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผลการเรียนรู้ของนักศึกษารายวิชา BUS331 การเป็นผู้ประกอบการ. วารสารสหศาสตร์ศรีปทุม ชลบุรี (Online), 10(3), 62-75.
- เนลวัฒน์ กิ่งสุวรรณพงษ์. (2568). การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาผู้เรียนด้วยบันได 5 ขั้น สำหรับโรงเรียนมาตรฐานสากล. วารสารบรรณการศึกษาศาสตร์และมนุษยสังคมศาสตร์, 6(1), 307-320.
- ปรียารัตน์ ศรีชัยวงศ์, และศุภกร ณ พิกุล. (2562). การศึกษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ด้านภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย: กรณีศึกษาเปรียบเทียบเชิงพหุบูรณาการในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 15(เพิ่มเติม), 184-190.
- พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ รวบรวมโดย พระพรหมคุณาภรณ์ ออนไลน์. (ม.ป.ป.). คำว่า "อุปทานิยธรรม". ใน พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์. สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2568, จาก <https://www.tripitaka91.com/>.
- พรชนนี ภูมิไชย. (2564). หลักสูตรฐานสมรรถนะกับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 16(2), 1-14.
- ภรภัทร รัตนเจริญ, กอบสุข คงมนัส, และอรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2567). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมแบบผสมผสานร่วมกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ภาษาเพื่อการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำหรับครูภาษาอังกฤษในโรงเรียนเอกชน. วารสารศึกษาศาสตร์และนวัตกรรม, 26(1), 291-302.
- มยุรี สวัสดิ์เมือง, ขวัญฤทัย บุญยะเสนา, สุจิรา ไชยกุลสินธุ์, สุวิณา รุ่งโรจน์รัตนการ, Peter Ajonghakoh Foabeh, และสุนทรา เพื่องฟู. (2567). การเรียนการสอนภาษาอังกฤษแบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและการฝึกปฏิบัติจริงสำหรับนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มทร.สุวรรณภูมิ, 8(3), 16-31.
- มานะชัย อินทร์แก้ว. (2563). คำถามธรรมดาที่ยังคงไร้คำตอบว่าทำไมเด็กไทยยังขาดทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต, 15(1), 1-11.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สุปราณี สาระรัตน์. (2564). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 สู่การเรียนรู้เชิงรุกในการเรียนภาษาอังกฤษ. วารสารปัญญา, 28(2), 95-110.
- Abdalla, H., & Moussa, A. (2024). Culturally responsive teaching: Navigating models and implementing effective strategies. Acta Pedagogica Asiana, 3(2), 91-100.
- EF Education First. (2025). EF EPI 2025 - Thailand. Retrieved August 15, 2025, from <https://www.ef.co.th/eipi/regions/asia/thailand/>.

- Fiorella, L. (2020). The Science of Habit and Its Implications for Student Learning and Well-Being. *Educational Psychology Review*, 32(3), 603-625.
- Kart, A., & Kart, M. (2021). Academic and Social Effects of Inclusion on Students without Disabilities: A Review of Literature. *Education Sciences*, 11(1), 1-13.
- Oxford, R. L. (2016). *Teaching and researching language learning strategies: Self-regulation in context* (2nd ed.). New York, NY: Routledge.
- Stockwell, G. (2022). *Mobile Assisted Language Learning: Concepts, Contexts and Challenges*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tagliamonte, S. A. (2016). So sick or so cool? The language of youth on the internet. *Language in Society*, 45(1), 1-32.

การเสริมพลังชุมชนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBTx) ในการป้องกันและ แก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน

COMMUNITY EMPOWERMENT THROUGH COMMUNITY-BASED TREATMENT (CBTx) FOR SUSTAINABLE DRUG ABUSE PREVENTION AND SOLUTION

วิไลวรรณ พันธุ์ปิว^{1*}, นพชัย ธีรทิตสกุล², จรัส ผาสุกชี³

WILAIWAN PANTHUPIW^{1*}, NOPPACHAI THIRATITSAKUN², JARAN PHASUKKHEE³

^{1,2,3}บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}GRADUATE SCHOOL, MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

*Corresponding Author E-mail: phanthupiw@gmail.com

บทความวิชาการ (Academic Article)

RECEIVED 27 SEPTEMBER 2025, REVISED 27 NOVEMBER 2025, ACCEPTED 19 DECEMBER 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเชิงสังเคราะห์นี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดการเสริมพลังชุมชนในการดำเนินงานบำบัดโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBTx) (2) เพื่อนำเสนอโมเดลวงจรเสริมพลังชุมชน 4 ระยะสำหรับการขับเคลื่อน CBTx อย่างยั่งยืน และ (3) เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายและปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสาร งานวิจัย และวารสารวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลการสังเคราะห์พบว่า ประเทศไทยมีการดำเนินงาน CBTx มาระยะหนึ่งแล้ว แต่ยังขาดกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการด้านการเสริมพลังชุมชนที่อธิบายกลไกความยั่งยืนอย่างเป็นระบบ บทความนี้ได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดที่บูรณาการทฤษฎีการเสริมพลังชุมชน (Community Empowerment Theory) แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) และแบบจำลองเชิงนิเวศสังคม (Socio-Ecological Model) เพื่ออธิบายการขับเคลื่อน CBTx และนำเสนอโมเดลวงจรเสริมพลังชุมชน 4 ระยะ ประกอบด้วย (1) การจุดประกายและสร้างสำนึกรู้เท่าทัน (2) การจัดตั้งองค์กรและพัฒนาศักยภาพ (3) การลงมือปฏิบัติและระดมทรัพยากร และ (4) การติดตาม สะท้อนผล และสร้างความยั่งยืน วงจรดังกล่าวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจกบุคคล (เกิดความเชื่อมั่น มีทักษะการจัดการปัญหา) ระดับครอบครัว (เป็นระบบสนับสนุนที่เข้มแข็ง) และระดับชุมชน (เกิดกลไกการจัดการปัญหายั่งยืน) ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญคือการปฏิรูประบบบทบาทของหน่วยงานรัฐจาก “ผู้สั่งการ” เป็น “ผู้หนุนเสริม” และการพัฒนากลไกทางการเงินที่ยืดหยุ่นเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การเสริมพลังชุมชน, การบำบัดโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBTx), การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด, ความยั่งยืน, ทุนทางสังคม

ABSTRACT

This synthesis article has three objectives (1) to synthesize a conceptual framework of community empowerment in Community-Based Treatment (CBTx) operations; (2) to present a four-phase Community Empowerment Cycle model for sustainable CBTx implementation; and (3) to propose policy and practical recommendations for stakeholders. The study employed knowledge synthesis from related documents, research, and academic journals both domestically and internationally. The synthesis findings reveal that while Thailand has implemented CBTx for some time, there remains a lack of integrated conceptual framework for community empowerment that systematically explains sustainability mechanisms. This article synthesizes a conceptual framework integrating Community Empowerment Theory, Social Capital Theory, and the Socio-Ecological Model to explain CBTx implementation. The proposed four-phase Community Empowerment Cycle comprises (1) Sparking and Consciousness Raising, (2) Organizing and Capacity Building, (3) Action and Resource Mobilization, and (4) Monitoring, Reflection, and Sustaining. This cycle affects change at three levels individual level (building self-efficacy and problem management skills), family level (strengthening support systems), and community level (establishing sustainable problem management mechanisms). Key policy recommendations include reforming government agencies' roles from “commanders” to “facilitators” and developing flexible financial mechanisms to continuously support community operations.

Keywords: Community Empowerment, Community-Based Treatment (CBTx), Drug Prevention and Solution, Sustainability, Social Capital

1. บทนำ

1.1 บริบทและพลวัตของปัญหาเสพติดในศตวรรษที่ 21

ปัญหาเสพติดมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์เฉพาะของประเทศไทย แต่เป็นวิกฤตการณ์ระดับโลกที่ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อการพัฒนาสังคมและมนุษย์ รายงานสถานการณ์ยาเสพติดในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Drug Monitoring Report) ฉบับล่าสุด ชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อนของปัญหาที่เพิ่มขึ้น ทั้งในมิติของชนิดยาเสพติดใหม่ๆ โดยเฉพาะสารสังเคราะห์ที่มีฤทธิ์รุนแรงและผลิตได้ง่าย เส้นทาง การค้าที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายข้ามชาติที่ซับซ้อน และการเข้าถึงที่ง่ายขึ้นผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดีย (Mas'ud Kanato et al., 2024)

สำหรับประเทศไทย แม้จะมีความพยายามอย่างเข้มแข็งในการบังคับใช้กฎหมาย แต่สถานการณ์ยังคงน่ากังวล โดยข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) ระบุว่า ปัญหาการกลับไปเสพติดซ้ำ (relapse) ของผู้ที่ผ่านการบำบัดแล้วยังคงเป็นความท้าทายหลัก ซึ่งมีอัตราสูงและสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของแนวทางการแก้ไขปัญหแบบเดิมที่เน้นการบำบัดในระยะสั้นและแยกผู้ป่วยออกจากรากฐานทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2565)

แนวทางดั้งเดิมที่มุ่งเน้นการปราบปราม (Suppression) และการบำบัดในสถานพยาบาลหรือศูนย์บำบัดแบบปิด (Institution-Based Treatment) ได้พิสูจน์แล้วว่ามิใช่ข้อจำกัดหลายประการ ประการแรก สถานบำบัดของรัฐมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ป่วย ประการที่สอง การบำบัดที่แยกผู้ป่วยออกจากสภาพแวดล้อมและครอบครัว ทำให้เมื่อผู้ป่วยกลับสู่ชุมชนเดิมต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงและสภาพแวดล้อมเดิมที่กระตุ้นให้กลับไปเสพติดซ้ำได้ง่าย ประการสุดท้ายและสำคัญที่สุดคือกระบวนการตีตราทางสังคม (Social Stigma) ที่มองว่าผู้เสพยาเป็นอาชญากรมากกว่าผู้ป่วย ทำให้ผู้ที่ผ่านการบำบัดแล้วถูกปฏิเสธจากสังคม ขาด

โอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพ นำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกและหวนกลับไปสู่วังวนของยาเสพติดอีกครั้ง (ชินวุฒิ ประสารวุฒิ, 2566)

1.2 การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ จาก “ผู้เสพยาอาชญากร” สู่ “ผู้เสพยาผู้ป่วย”

จากข้อจำกัดดังกล่าว นำมาสู่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ในการจัดการปัญหาเสพติดทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย ซึ่งสะท้อนผ่านการประกาศใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ที่มีหลักการสำคัญคือ “ผู้เสพยาผู้ป่วย” แนวคิดนี้สอดคล้องกับกรอบทฤษฎีด้านแนวทางสาธารณสุข (Public Health Approach) การลดอันตราย (Harm Reduction) และสิทธิมนุษยชน (Human Rights-Based Approach) ที่มุ่งลดทอนความเป็นอาชญากรรม (Decriminalization) ของการเสพยา และมองปัญหาในมิติของสาธารณสุขและสิทธิมนุษยชนมากขึ้น (UNODC & WHO, 2020)

อย่างไรก็ตาม ในบริบทไทยยังคงมี “ความตึงเครียด” ระหว่างแนวคิดเชิงอาชญากรรมกับแนวคิดเชิงสาธารณสุข ซึ่งสะท้อนผ่านข้อมูลที่พบว่าแม้จะมีนโยบาย “ผู้เสพยาผู้ป่วย” แต่จำนวนการจับกุมผู้เสพยาเสพติดยังคงสูงต่อเนื่อง และผู้ใช้ยาจำนวนมากยังคงถูกส่งเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแทนที่จะเข้าสู่ระบบการบำบัด (ชินวุฒิ ประสารวุฒิ, 2566)

แนวทางการบำบัดโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Treatment and Rehabilitation CBTx) จึงก้าวขึ้นมาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่สอดคล้องกับกระบวนทัศน์ใหม่นี้ CBTx ได้รับการยอมรับจากองค์กรระดับนานาชาติอย่างสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) ว่าเป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) ในการดูแลผู้ป่วยยาเสพติด (United Nations Office on Drugs and Crime, 2005)

1.3 ช่องว่างองค์ความรู้และวัตถุประสงค์ของบทความ

แม้ประเทศไทยจะมีการดำเนินงาน CBTx มาระยะหนึ่งและมีการศึกษาวิจัยในพื้นที่ต่างๆ แต่ยังคงขาดกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่อธิบายกลไกการเสริมพลังชุมชนในการขับเคลื่อน CBTx อย่างเป็นระบบ งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นการประเมินผลโครงการหรือศึกษากรณีเฉพาะพื้นที่ แต่ยังไม่มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เชื่อมโยงทฤษฎีการเสริมพลังชุมชน ทฤษฎีสังคม และแบบจำลองเชิงนิเวศสังคม เพื่อนำเสนอโมเดลที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทที่หลากหลาย

ด้วยเหตุนี้ บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

- 1) เพื่อสังเคราะห์กรอบแนวคิดการเสริมพลังชุมชนในการดำเนินงาน CBTx โดยบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2) เพื่อนำเสนอโมเดลวงจรเสริมพลังชุมชน 4 ระยะสำหรับการขับเคลื่อน CBTx อย่างยั่งยืน
- 3) เพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายและปฏิบัติสำหรับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ปฏิบัติงานในชุมชน

2. ระเบียบวิธีการศึกษา

บทความนี้ใช้วิธีการสังเคราะห์องค์ความรู้ (Knowledge Synthesis) จากเอกสารวิชาการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลและเกณฑ์การคัดเลือก

ผู้เขียนสืบค้นเอกสารจากฐานข้อมูลวิชาการ ได้แก่ Thai Journal Online (ThaiJO), SCOPUS, PubMed และ Google Scholar โดยใช้คำสำคัญ ได้แก่ “Community-Based Treatment” “CBTx”

“Community Empowerment” “Drug Abuse” “การเสริมพลังชุมชน” และ “ยาเสพติด” เกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร ได้แก่ (1) เป็นบทความวิจัยหรือบทความวิชาการที่ผ่านการ peer review (2) ตีพิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2558-2568 (3) เนื้อหาเกี่ยวข้องกับการบำบัดยาเสพติดโดยชุมชนหรือการเสริมพลังชุมชน และ (4) มีการอ้างอิงที่ตรวจสอบได้

2.2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์

ผู้เขียนใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจำแนกประเด็นสำคัญจากเอกสาร และใช้การสังเคราะห์เชิงบูรณาการ (Integrative Synthesis) เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีการเสริมพลังชุมชน แนวคิดทุนทางสังคม และแบบจำลองเชิงนิเวศสังคม นำมาสร้างกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการและโมเดลวงจรเสริมพลังชุมชนสำหรับ CBTx

3. กรอบแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการอธิบาย CBTx ในบทความนี้ได้บูรณาการทฤษฎี 3 ประการที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดย (1) ทฤษฎีการเสริมพลังชุมชน (Community Empowerment Theory) ทำหน้าที่อธิบายกระบวนการเปลี่ยนบทบาทชุมชนจากผู้รับบริการเป็นผู้กระทำการ (2) แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) อธิบายทรัพยากรเชิงเครือข่ายที่รองรับกระบวนการ และ (3) แบบจำลองเชิงนิเวศสังคม (Socio-Ecological Model) อธิบายระดับของการแทรกแซงตั้งแต่ปัจเจกบุคคลจนถึงนโยบาย

3.1 ทฤษฎีการเสริมพลังชุมชน (Community Empowerment Theory)

การเสริมพลังชุมชนเป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากนักคิดสายวิพากษ์อย่าง Paulo Freire ซึ่งเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงต้องเริ่มต้นจากการที่ผู้ถูกกดขี่เกิด “จิตสำนึกรู้เท่าทัน” (Critical Consciousness) การนำแนวคิดนี้มาปรับใช้กับปัญหาเสพติดหมายความว่า กระบวนการเสริมพลังต้องเริ่มต้นจากการทำให้ชุมชนเข้าใจว่าปัญหาเสพติดไม่ได้เกิดจากความอ่อนแอของผู้เสพเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ การขาดโอกาส และโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม

ในทางปฏิบัติ การเสริมพลังชุมชนสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ระดับที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ (1) การเสริมพลังระดับปัจเจกบุคคล (Psychological Empowerment) ที่ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) (2) การเสริมพลังระดับองค์กร/กลุ่ม (Organizational Empowerment) ที่ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน และ (3) การเสริมพลังระดับชุมชน/โครงสร้าง (Community Empowerment) ซึ่งเป็นระดับสูงสุดที่ชุมชนโดยรวมมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหารากเหง้าของตนเองและสร้างกติกาหรือมาตรการทางสังคมของตนเองขึ้นมาเพื่อจัดการปัญหา (ธัญญารักษ์ ชนะภัย, 2559; รุ่งรัตน์ จิตธรรม, 2563)

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ทฤษฎีนี้ในบริบทไทย เช่น การศึกษาของ จิราภรณ์ ศิริบาล (2564) ในพื้นที่อำเภอภูซำ จังหวัดอุดรธานี พบว่าการสร้างความตระหนักรู้ร่วมกันในปัญหานำไปสู่การจัดตั้งคณะทำงานระดับชุมชนที่สามารถดำเนินกิจกรรมป้องกันและบำบัดได้อย่างต่อเนื่อง

3.2 แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital Theory)

ทุนทางสังคมหมายถึงทรัพยากรที่ฝังตัวอยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วย (1) ความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ครอบครัวกล้าเปิดเผยปัญหาและนำผู้ป่วยเข้าสู่กระบวนการบำบัด (2) บรรทัดฐานการช่วยเหลือเกื้อกูล (Norms of Reciprocity) หรือวัฒนธรรม “การลงแขก” ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยและครอบครัว และ (3) เครือข่ายทางสังคม (Social Networks) ทั้ง

ที่ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ และเครือข่ายที่เป็นทางการ เช่น อสม. หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน

การดำเนินงาน CBTx ที่ประสบความสำเร็จจึงไม่ใช่แค่การสร้างโปรแกรมใหม่ แต่คือการ “ถักทอ” และ “ฟื้นฟู” ทูทางสังคมที่มีอยู่เดิมให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ สุกรี อารีรอบ และคณะ (2563) ในชุมชนบาราเฮาะ จังหวัดปัตตานี พบว่าการใช้ศาสนบำบัดผ่านมัสยิดซึ่งเป็นทูทางสังคมที่มีอยู่เดิมในชุมชนมุสลิม ช่วยให้การบำบัดได้รับการยอมรับสูงและมีประสิทธิผลในการลดการกลับไปเสพยา

3.3 แบบจำลองเชิงนิเวศสังคม (Socio-Ecological Model)

แบบจำลองนี้อธิบายว่าพฤติกรรมของมนุษย์ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายระดับที่ซ้อนกันอยู่ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับสังคมและนโยบาย ประกอบด้วย (1) ระดับบุคคล (Individual) ที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ สร้างทักษะชีวิต และบำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยโดยตรง (2) ระดับระหว่างบุคคล (Interpersonal) ที่เน้นการทำงานกับครอบครัวและเพื่อน (3) ระดับชุมชน (Community) ซึ่งเป็นหัวใจของ CBTx ที่มุ่งสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเลิกยาและลดการตีตรา (4) ระดับองค์กร (Organizational) ที่ทำงานร่วมกับโรงเรียน วัด/มัสยิด สถานประกอบการ และ (5) ระดับนโยบาย (Policy/Enabling Environment) ที่ผลักดันให้มีกฎหมาย นโยบาย และงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน

3.4 กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสำหรับ CBTx

กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่สังเคราะห์ขึ้นแสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีทั้งสามมีความสัมพันธ์และเสริมซึ่งกันและกันในการอธิบายการขับเคลื่อน CBTx ดังนี้ ทฤษฎีการเสริมพลังชุมชนเป็น “กลไกขับเคลื่อน” ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน ทูทางสังคมเป็น “น้ำมันหล่อลื่น” ที่ทำให้กลไกขับเคลื่อนทำงานได้อย่างราบรื่น และแบบจำลองเชิงนิเวศสังคมเป็น “กรอบการออกแบบ” ที่ช่วยให้ชุมชนสามารถออกแบบกิจกรรมการทำงานได้อย่างครอบคลุมทุกมิติ ไม่ใช่การแก้ปัญหาแบบแยกส่วน

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสำหรับ CBTx

ทฤษฎี/แนวคิด	บทบาทใน CBTx	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
การเสริมพลังชุมชน	กลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง	ชุมชนเป็นเจ้าของการจัดการปัญหา
ทูทางสังคม	น้ำมันหล่อลื่นของกระบวนการ	เครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง
แบบจำลองเชิงนิเวศสังคม	กรอบการออกแบบกิจกรรม	การแทรกแซงครอบคลุมทุกระดับ

4. การบูรณาการกระบวนการ CBTx ในบริบทสังคมไทย

ตามแนวทางของสถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี (2562) การดำเนินงาน CBTx ในประเทศไทย ประกอบด้วย 4 มิติหลัก ซึ่งในแต่ละมิติสามารถเชื่อมโยงกับกรอบทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น ดังนี้

4.1 มิติการส่งเสริมและป้องกัน (Promotion and Prevention)

มิตินี้สัมพันธ์กับระดับชุมชน (Community Level) และระดับนโยบาย (Policy Level) ใน Socio-Ecological Model โดยแบ่งยุทธศาสตร์การป้องกันออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) การป้องกันระดับทั่วไป (Universal Prevention) ที่มุ่งเน้นประชากรทุกคนในชุมชน (2) การป้องกันระดับเลือกสรร (Selective Prevention) ที่มุ่งเน้นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงกว่าปกติ และ (3) การป้องกันระดับบ่งชี้ (Indicated

Prevention) ที่มุ่งเน้นปัจเจกบุคคลที่เริ่มแสดงพฤติกรรมเสี่ยงแล้ว (กัลยารัตน์ จิณะวงษ์ และวรรณภา ศรีธัญรัตน์, 2564)

ข้อจำกัดที่พบในบริบทไทย การป้องกันมักเน้นการรณรงค์ให้ความรู้แบบกว้างๆ แต่ยังขาดกลยุทธ์เฉพาะกลุ่มเสี่ยง และยังไม่มี การเชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้าง เช่น ปัญหาความยากจน การว่างงาน ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงรากฐาน

4.2 มิติการคัดกรองและส่งต่อ (Screening and Referral)

มิตินี้ต้องอาศัยทุนทางสังคม โดยเฉพาะ “ความไว้วางใจ” เป็นพื้นฐาน การเสริมพลังชุมชนในมิตินี้ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพแกนนำและ อสม. ให้มีทักษะในการสังเกตอาการเบื้องต้นของผู้ใช้ยาเสพติด และมีทักษะการพูดคุยสร้างแรงจูงใจ (Motivational Interviewing) เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ป่วยยินยอมเข้ารับการรักษา

ความเสี่ยงที่ต้องระวัง การคัดกรองโดย อสม. ในชุมชนอาจนำไปสู่การตีตราหากขาดการรักษาความลับที่ดีพอ และอาจเกิดความขัดแย้งกับครอบครัวที่ไม่ยอมรับว่ามีสมาชิกใช้ยาเสพติด

4.3 มิติการบำบัดรักษาและฟื้นฟู (Treatment and Rehabilitation)

นี่คือหัวใจของการดำเนินงาน CBTx ที่เน้นการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการบำบัดผู้ป่วย ซึ่งสัมพันธ์กับระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level) และระดับระหว่างบุคคล (Interpersonal Level) รูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ กลุ่มบำบัดโดยชุมชน (Community-led Group Therapy) ศาสนบำบัดและกิจกรรมทางจิตวิญญาณ ครอบครัวบำบัด (Family Therapy) และการฟื้นฟูทักษะอาชีพ

ในระดับสากล แนวทางการบำบัดที่เน้นการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavioral Therapy - CBT) ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิผลสูงในการลดการใช้สารเสพติด (Mark Magill et al., 2019) ซึ่งหลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกลุ่มบำบัดในชุมชนได้ ความท้าทาย การบำบัดในชุมชนอาจไม่สามารถรองรับผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงหรือมีภาวะทางจิตเวชร่วมได้ จึงต้องมีระบบส่งต่อที่ชัดเจน

4.4 มิติการติดตามดูแลและหนุนเสริมทางสังคม (Aftercare and Social Support)

การติดตามดูแลจึงเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง การเสริมพลังชุมชนในมิตินี้คือการสร้าง “เครือข่ายความปลอดภัยทางสังคม” (Social Safety Net) ขึ้นมาในชุมชนเอง (จิราภรณ์ ศิริบาล, 2564) ได้แก่ ระบบพี่เลี้ยง/เพื่อนช่วยเพื่อน (Buddy/Peer Support System) การสร้างโอกาสทางสังคมและการจ้างงาน และการเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง การติดตามผลที่เข้มแข็งเป็นปัจจัยสำคัญที่สัมพันธ์กับการไม่กลับไปเสพซ้ำ (กรณีการ หาญพัฒนชัยกูร และคณะ, 2564)

ช่องว่างที่พบ การเชื่อมต่อระหว่างมิติการบำบัดกับการติดตามหลังบำบัดยังไม่ราบรื่น ผู้ป่วยจำนวนมากขาดการติดตามอย่างต่อเนื่องหลังจบโปรแกรมบำบัด

5. การสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อน CBTx ผ่านวงจรการเสริมพลังชุมชน

จากการสังเคราะห์เอกสาร งานวิจัย CBTx ในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงแนวปฏิบัติที่ดีของ UNODC (2005) ผู้เขียนได้พัฒนาโมเดล “วงจรการเสริมพลังชุมชน” (Community Empowerment Cycle) ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องและหมุนเวียน ไม่ใช่กระบวนการเส้นตรงที่ทำครั้งเดียวแล้วจบ

ความแตกต่างจากกรอบของ UNODC โมเดลที่นำเสนอเน้นกระบวนการเสริมพลังชุมชนเป็นแกนกลาง ในขณะที่กรอบของ UNODC เน้นองค์ประกอบด้านการบำบัดฟื้นฟูเป็นหลัก นอกจากนี้ โมเดลนี้ได้บูรณาการบริบทวัฒนธรรมไทย เช่น บทบาทของวัด/มัสยิด และวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

ตารางที่ 2 วงจรการเสริมพลังชุมชนสำหรับ CBTx

ระยะที่ 1 จุดประกาย และสร้างสำนึก	ระยะที่ 2 จัดตั้งองค์กร และพัฒนาศักยภาพ	ระยะที่ 3 ลงมือปฏิบัติ และระดมทรัพยากร	ระยะที่ 4 ติดตาม สะท้อนผล และสร้างความยั่งยืน
- สำรวจและค้นข้อมูลชุมชน - จัดเวทีเปิดใจคุย - ศึกษาฐาน	- จัดตั้งคณะทำงาน CBTx - วางแผนปฏิบัติการ - ผูกอบรมเชิงปฏิบัติการ	- ดำเนินกิจกรรม CBTx 4 มิติ - รณรงค์สื่อสารสาธารณะ - สร้างเครือข่ายและระดมทุน	- ติดตามประเมินผลภายใน - ถอดบทเรียน - สร้างคนรุ่นใหม่ - ผลักดันสู่นโยบายท้องถิ่น
ผลลัพธ์: ชุมชนตระหนักในปัญหา เกิดแกนนำกลุ่มแรก	ผลลัพธ์: คณะทำงานเข้มแข็ง มีแผนปฏิบัติการชัดเจน	ผลลัพธ์: เกิดกิจกรรมรูปธรรม ผู้ป่วยได้รับการดูแล	ผลลัพธ์: ชุมชนมีองค์ความรู้ เกิดกลไกความยั่งยืน

6. ระบบนิเวศของภาคีเครือข่าย (Stakeholder Ecosystem) ในการขับเคลื่อน CBTx

ความสำเร็จของ CBTx ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชุมชนเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยระบบนิเวศของภาคีเครือข่ายที่เกื้อหนุนกัน ซึ่งสามารถจัดกลุ่มตาม Socio-Ecological Model ได้ดังนี้

6.1 ผู้ใช้ยาและครอบครัว (ระดับปัจเจกบุคคลและระหว่างบุคคล)

ในฐานะ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก” ไม่ใช่เพียงผู้รับบริการ ผู้ใช้ยาที่เลิกได้สำเร็จแล้วสามารถเป็น Peer Supporter ที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ในขณะที่ครอบครัวเป็นทั้งระบบสนับสนุนและ “ผู้ร่วมออกแบบระบบ” เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิด Empowerment อย่างแท้จริง

6.2 ชุมชนและองค์กรในพื้นที่ (ระดับชุมชนและองค์กร)

ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน อสม. วัด/มัสยิด โรงเรียน และสถานประกอบการในพื้นที่ บทบาทสำคัญคือเป็น “เจ้าภาพ” ในการจัดการปัญหา โดยอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม

6.3 หน่วยงานภาครัฐ (ระดับนโยบายและโครงสร้าง)

ประกอบด้วย รัฐบาลกลาง (ป.ป.ส., กระทรวงสาธารณสุข) หน่วยงานระดับจังหวัดและอำเภอ โรงพยาบาลและ รพ.สต. และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) บทบาทที่พึงประสงค์คือ “พี่เลี้ยง” (Coach/Mentor) และ “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) ไม่ใช่ “ผู้สั่งการ”

6.4 การวิเคราะห์เชิงอำนาจและข้อจำกัด

อย่างไรก็ตาม ระบบนิเวศนี้มีข้อจำกัดและความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจที่ต้องตระหนัก ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างตำรวจ-ชุมชน-ผู้ใช้ยา ที่อาจทำให้ผู้ใช้ยาไม่กล้าเปิดเผยตัวหรือเข้ารับการ

บำบัด (2) งบประมาณจาก อปท. ที่ผูกพันกับวาระการเมืองท้องถิ่น ทำให้ขาดความต่อเนื่อง และ (3) อำนาจการตัดสินใจที่ยังรวมศูนย์อยู่ที่หน่วยงานรัฐมากกว่าชุมชน

7. ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความท้าทายในการดำเนินงาน

จากการทบทวนวรรณกรรมและกรณีศึกษาต่างๆ สามารถสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จและความท้าทาย โดยจัดหมวดหมู่เป็น 3 ด้าน ดังนี้

7.1 ปัจจัยด้านโครงสร้างและนโยบาย

ปัจจัยสำเร็จ การสนับสนุนที่ชัดเจนและต่อเนื่องจากภาครัฐ โดยเฉพาะ รพ.สต., อำเภอ และ อปท. รวมถึงการมีกฎหมายและนโยบายที่สนับสนุน เช่น ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 ความท้าทาย ความยั่งยืนด้านทรัพยากร ชุมชนจำนวนมากต้องพึ่งพางบประมาณจากภายนอก เมื่อโครงการสิ้นสุดลง กิจกรรมต่างๆ ก็มักจะหยุดชะงัก (Denise Hallfors et al., 2002)

ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ การจัดตั้ง “กองทุน CBTx ชุมชน” และการส่งเสริมให้ อปท. บรรจุงบประมาณส่วนนี้ไว้ในแผนงานประจำปี มีแนวโน้มประสพผลดีในชุมชนที่มีผู้นำท้องถิ่นเห็นความสำคัญของปัญหา

7.2 ปัจจัยด้านบุคคลและทัศนคติ

ปัจจัยสำเร็จ ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง (Strong Leadership) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และความสอดคล้องทางวัฒนธรรม (Cultural Appropriateness) เช่น การใช้ศาสนาบำบัด (สุกรี อารีรอบ และคณะ, 2563) ความท้าทาย การตีตราและทัศนคติเชิงลบ (Stigma) ยังคงเป็นอุปสรรคที่ใหญ่ที่สุด และภาวะหมดไฟของแกนนำและอาสาสมัคร (Volunteer Burnout)

ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ การรณรงค์สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง และการนำเสนอเรื่องราวความสำเร็จของผู้ที่เลิกยาได้ สามารถช่วยเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนได้ (รัชนิ สุโก, 2567)

7.3 ปัจจัยด้านกระบวนการและการมีส่วนร่วม

ปัจจัยสำเร็จ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการประเมินผล รวมถึงกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ความท้าทาย ความซับซ้อนของผู้ป่วย (Case Complexity) ที่อาจมีภาวะทางจิตเวชร่วมด้วย และความขัดแย้งในชุมชน

ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ การสร้างระบบการปรึกษาและส่งต่อผู้ป่วยเคสซับซ้อนไปยังผู้เชี่ยวชาญ และการเน้นความเป็นกลางในกระบวนการทำงาน

8. ประเด็นเชิงจริยธรรมในการดำเนินงาน CBTx

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยยาเสพติดในบริบทชุมชน จำเป็นต้องมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเชิงจริยธรรม โดยอ้างอิงจากหลักจริยธรรมในงานสาธารณสุขชุมชน สิทธิมนุษยชนของผู้ใช้ยา และแนวปฏิบัติของ UNODC/WHO ที่เกี่ยวข้องกับ CBTx (United Nations, 2019) ประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณา ได้แก่

8.1 การรักษาความลับ (Confidentiality)

ในชุมชนขนาดเล็กที่ผู้คนรู้จักกันหมด การรักษาความลับเป็นเรื่องที่ท้าทายอย่างยิ่ง ตัวอย่างสถานการณ์ “grey area” ที่พบบ่อย เช่น การรายงานชื่อผู้ใช้ยาให้หน่วยงานรัฐ ซึ่งอาจขัดแย้งกับหลักการรักษาความลับ

แนวปฏิบัติ คณะทำงานทุกคนต้องได้รับการอบรมและให้คำมั่นสัญญาในการรักษาความลับอย่างเคร่งครัด ระบบการจัดเก็บข้อมูลต้องปลอดภัยและจำกัดการเข้าถึงเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง

8.2 การให้ความยินยอมโดยสมัครใจ (Informed and Voluntary Consent)

ผู้ป่วยต้องเข้าร่วมโปรแกรม CBTx ด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เกิดจากการบังคับขู่เข็ญหรือแรงกดดันทางสังคม ตัวอย่างสถานการณ์ที่พบบ่อย เช่น ความเสี่ยงของการบังคับเข้าบำบัดโดยชุมชน

8.3 ชีตความสามารถและขอบเขตบทบาทของอาสาสมัคร

อาสาสมัครชุมชนแม้จะมีความตั้งใจดี แต่อาจขาดความรู้และทักษะเฉพาะทางในการดูแลผู้ป่วยที่มีความซับซ้อน ตัวอย่างสถานการณ์ เช่น การตีตราโดยอาสาสมัครเอง ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ

8.4 ข้อเสนอโครงสร้างกำกับจริยธรรม

เพื่อให้การดำเนินงานมีความรับผิดชอบต่อจริยธรรม ควรมีโครงสร้างกำกับดูแล ได้แก่ (1) การมีคณะกรรมการชุมชนด้านจริยธรรม ที่ประกอบด้วยตัวแทนผู้สูงอายุ ครอบครัว แกนนำชุมชน และบุคลากรสาธารณสุข (2) กระบวนการรับข้อร้องเรียน ที่เป็นช่องทางให้ผู้รู้สึกถูกละเมิดสิทธิสามารถร้องเรียนได้อย่างปลอดภัย และ (3) ระบบฝึกอบรมจริยธรรมต่อเนื่อง สำหรับแกนนำและอาสาสมัครทุกคน

9. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

9.1 บทสรุป

บทความนี้ได้สังเคราะห์กรอบแนวคิดและนำเสนอโมเดลวงจรเสริมพลังชุมชน 4 ระยะ สำหรับการขับเคลื่อน CBTx อย่างยั่งยืน ข้อเสนอสำคัญ 4 ประการมีดังนี้

ประการแรก CBTx ที่ยั่งยืนต้องมีวงจรเสริมพลังชุมชนที่ครบถ้วน ตั้งแต่การจุดประกายสำนึก การจัดตั้งองค์กร การลงมือปฏิบัติ ไปจนถึงการเรียนรู้และสร้างความยั่งยืน ประการที่สอง ทูตทางสังคมเป็น “น้ำมันหล่อลื่น” ที่ทำให้วงจรเสริมพลังหมุนได้อย่างราบรื่น ประการที่สาม ระบบนิเวศภาคีเครือข่ายต้องทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ไม่ใช่ “ผู้สั่งการ” ประการที่สี่ ฐานจริยธรรมที่แข็งแกร่งเป็นสิ่งจำเป็นในการปกป้องสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ใช้ยาและครอบครัว

9.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเปลี่ยนกรอบคิดของหน่วยงานรัฐ ภาครัฐควรกำหนดนโยบายและตัวชี้วัดที่ชัดเจนในการประเมินผลการดำเนินงาน โดยเปลี่ยนจากการวัด “จำนวนผู้ที่ถูกจับกุม” หรือ “จำนวนผู้ที่เข้ารับการบำบัด” ไปสู่การวัด “ระดับความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการปัญหา” เหตุผลรองรับจากการวิเคราะห์พบว่า ตัวชี้วัดแบบเดิมส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ และไม่สะท้อนความยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างระบบสนับสนุนชุมชน ควรจัดตั้ง “กองทุนส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติด” ในระดับจังหวัดหรืออำเภอ ซึ่งมีกระบวนการขอรับงบประมาณที่ไม่ซับซ้อน เปิดโอกาสให้ชุมชนที่รวมตัวกันแล้วสามารถเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนได้โดยตรง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมขีดความสามารถ อปท. หน่วยงานภาครัฐและสถาบันการศึกษาควรพัฒนาหลักสูตรและบุคลากรที่ทำหน้าที่เป็น “นักอำนวยการกระบวนการ” โดยเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนในระยะเริ่มต้น

9.3 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

หลักการปฏิบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานในชุมชน มีดังนี้ (1) หลักการทำงานกับทุนทางสังคม เริ่มต้นจากการสำรวจและเชื่อมโยงกับทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็น

ทางการ (2) หลักการสร้างการมีส่วนร่วมแบบไม่ตีตรา สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุย ใช้ภาษาที่ไม่ตีตรา และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยผ่านการบำบัดเข้ามามีบทบาท และ (3) หลักการเริ่มต้นเล็ก ขยายผลใหญ่ เริ่มต้นจากกิจกรรมเล็กๆ ที่เห็นผลได้ง่ายเพื่อสร้างกำลังใจและความเชื่อมั่น ก่อนจะขยายไปสู่กิจกรรมที่ซับซ้อนขึ้น

9.4 การเปรียบเทียบกับงานศึกษาต่างประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาในต่างประเทศ เช่น โครงการ CBTx ในไอร์แลนด์ (McGrath, Bettany & Leighton, 2010) พบว่าบริบทไทยมีความเฉพาะบางประการ ได้แก่ (1) บทบาทของสถาบันศาสนา (วัด/มัสยิด) ที่เข้มแข็งกว่า ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานในการบำบัดและสร้างการยอมรับทางสังคม (2) ทูตทางสังคมแบบ “การลงแขก” ที่เป็นวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลที่ฝังรากลึก และ (3) ความท้าทายจากระบบราชการที่ยังรวมศูนย์ ซึ่งต้องการการปรับเปลี่ยนบทบาทอย่างมาก

9.5 ข้อจำกัดของบทความ

บทความนี้มีข้อจำกัดที่ผู้ใช้งานควรตระหนัก ได้แก่ (1) เป็นการสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยไม่ใช่งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่มีการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยตรง (2) โมเดลวงจรเสริมพลังชุมชนที่นำเสนอ ยังไม่ได้ผ่านการทดสอบในพื้นที่จริงอย่างเป็นระบบ จึงอาจต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละชุมชน และ (3) เอกสารที่ใช้ในการสังเคราะห์ส่วนใหญ่มาจากพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้ อาจมีข้อจำกัดในการนำไปใช้กับบริบทพื้นที่อื่น

10. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการสังเคราะห์มี 3 ประการที่แตกต่างจากงานศึกษาและเอกสาร CBTx ที่มีอยู่เดิม ดังนี้

ประการที่ 1 โมเดลวงจรเสริมพลังชุมชน 4 ระยะสำหรับ CBTx ในบริบทไทย เป็นการสังเคราะห์กระบวนการที่มีความต่อเนื่องและหมุนเวียน ไม่ใช่กระบวนการเส้นตรง ซึ่งแตกต่างจากกรอบของ UNODC ที่เน้นองค์ประกอบด้านการบำบัดฟื้นฟูเป็นหลัก โมเดลนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเสริมพลังชุมชนเป็นแกนกลาง

ประการที่ 2 การจัดวางทูตทางสังคมเป็น “น้ำมันหล่อลื่น” ของวงจรเสริมพลัง เป็นมุมมองที่ช่วยอธิบายว่าทำไมชุมชนบางแห่งที่มีทูตทางสังคมสูงจึงสามารถขับเคลื่อน CBTx ได้ราบรื่นกว่า และช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานรู้ว่าควรเริ่มต้นจากการสำรวจและเชื่อมโยงกับทูตทางสังคมที่มีอยู่เดิม

ประการที่ 3 การมอง CBTx ผ่านเลนส์ Socio-Ecological Model และ Stakeholder Ecosystem แบบบูรณาการ ที่ชี้ให้เห็นว่าบทบาทของหน่วยงานภายนอกควรเปลี่ยนจาก “ผู้สั่งการ” เป็น “พี่เลี้ยง” เพื่อให้วงจรการเสริมพลังของชุมชนสามารถหมุนต่อไปได้ด้วยตัวเองอย่างเข้มแข็ง

11. เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข, กรมการแพทย์. (2565). แนวทางการคัดกรอง การประเมินความรุนแรง การบำบัดรักษา การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด สำหรับศูนย์คัดกรอง.
กรณีการ หาญพัฒนชัยกูร, นรากร เกษมพร, ภาณุวัฒน์ ไทอินทร์, และนพพร ทองโคตร. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการบำบัดรักษา ยาเสพติดซ้ำของผู้ติดยาเสพติด. วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 15(2), 1-12.

- กัลยารัตน์ จินะวงษ์, และวรรณภา ศรีธัญรัตน์. (2564). การพัฒนารูปแบบจัดการสุขภาพชุมชน เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติด. วารสารพยาบาลและสาธารณสุข มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 21(3), 48-61.
- จิราภรณ์ ศิริบาล. (2564). การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้ป่วยยาเสพติดโดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี. วารสารการแพทย์โรงพยาบาลอุดรธานี, 29(3), 329-338.
- ซัชชัย ไชยศรี, กนกพร ชัยภูวนาถ, และชญาดา พรหมอินทร์. (2566). รูปแบบการป้องกัน แก้ไข และบำบัดผู้ติดยาเสพติด ภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา พื้นที่บ้านทุ่งแม่บัว อำเภอลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา. ใน การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 15 (น. 540-552). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ชินวุฒิ ประสารวุฒิ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของประชาชนในเขตอำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร [การศึกษาค้นคว้าอิสระ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช].
- ธัญยาภรณ์ ชนะภัย. (2559). แนวทางการเสริมพลังชุมชนในโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชนแม่ละอุบ ภายใต้มูลนิธิธีรภัฏไทย จังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- นันทิยา ทองเจิม, ธัญญรัตน์ สุกุลมานนท์, และลักษมี สิทธิสาร. (2566). การพัฒนารูปแบบการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยชุมชนเป็นฐาน. ราชวดีสาร วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์, 13(2), 65-78.
- รัชณี สุโก. (2567). การพัฒนาระบบการบำบัดผู้ป่วยยาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาดำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วารสารโรงพยาบาลมหาสารคาม, 21(1), 162-171.
- รุ่งรัตน์ จิตรธรรม. (2563). การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนปู่เย็น ยำคำ ยังอยู่ แขวงหลักสอง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยสยาม.
- สถาบันบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแห่งชาติบรมราชชนนี. (2562). แนวทางการดำเนินงานการบำบัดฟื้นฟูโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและแนวปฏิบัติที่ดี (Community Based Treatment and Rehabilitation CBTx and Best Practices). เดอะกราฟิก ชิสเต็มส์.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2565). แผนปฏิบัติการด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2565.
- สุกรี อารีรอบ, สุวิมล พัฒนะ, ปริญญา อมตฉายา, อับดุลเลาะ อุดม, และรุสลี โต๊ะเด็น. (2563). การจัดการปัญหายาเสพติดในชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนบาราเฮาะ ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2(1), 1-13.
- Hallfors, D., Cho, H., Livert, D., & Kadushin, C. (2002). Fighting back against substance abuse Are community coalitions winning?. American Journal of Preventive Medicine, 23(4), 237-245.
- Kanato, M., Sarasiri, R., & Leyatikul, P. (Eds.). (2024). ASEAN Drug Monitoring Report 2023. ASEAN Narcotics Cooperation Center.
- Magill, M., Ray, L., Kiluk, B., Hoadley, A., Bernstein, M., & Tonigan, J. S. (2019). A meta-analysis of cognitive-behavioral therapy for alcohol or other drug use disorders Treatment

efficacy by contrast condition. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 87(11), 1093–1105.

McGrath, D., Bettany, D., & Leighton, A. (2010). A community based treatment programme for illicit drug users in rural Ireland. The European Journal of General Practice, 16(3), 163–168.

United Nations. (2019). International Standards on Drug Use Prevention (2nd ed.). United Nations Office on Drugs and Crime.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2005). Community Based Treatment Good Practice. UNODC.

UNODC & WHO. (2020). International Standards for the Treatment of Drug Use Disorders (Revised Edition). United Nations Office on Drugs and Crime and World Health Organization.

ญาณวิทยาแห่งศรัทธา: จากวิถีชีวิตดึกดำบรรพ์สู่กุญแจศีลธรรมในสังคม
EPISTEMOLOGY OF FAITH: FROM PRIMITIVE WAYS OF LIFE TO
MORAL KEYS IN SOCIETY.

พระธีรพล ญฐิโก (บัวทอง)¹, พระครูศรีปัญญาวิกรม², พัทธิน จินดาปทีป³

PHRATERAPON NUTTHIKO¹, PHRAKRU SRIPANYAVIKROM², PATCHARIN JINDAPATEEP³

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}MAHACHULALONGKORNRAJAVIDYALAYA UNIVERSITY

Corresponding Author E-mail: benedit8263@gmail.com

บทความวิชาการ (Academic Article)

RECEIVED 7 OCTOBER 2025, REVISED 24 NOVEMBER 2025, ACCEPTED 8 DECEMBER 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์เชิงเอกสาร (documentary research) ในเรื่องของญาณวิทยาแห่งศรัทธาจากวิถีชีวิตดึกดำบรรพ์สู่กุญแจศีลธรรมในสังคม พบว่า ศรัทธาที่ถือกำเนิดจากวิถีชีวิตดั้งเดิมนั้นไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงนามธรรม แต่ได้หยั่งรากลึกในวิถีและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดึกดำบรรพ์ที่ศาสนาเป็นแกนหลักและเป็นเหมือนศูนย์รวมของวิถีชีวิตทั้งหมด ศาสนาคือรูปแบบหนึ่งขององค์ความรู้ที่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติพร้อมทั้งเป็นบ่อเกิดของพิธีกรรมและประเพณีการบูชา หรือวิถีชีวิตที่กำหนดค่าทางใจทุกสิ่งทุกอย่าง ความเชื่อเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและใกล้ชิดกับชีวิตผู้คนอย่างยิ่ง และคนโบราณเชื่อว่าการดำเนินชีวิตที่ดีงามจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรม หากใครดำเนินชีวิตไปในทิศทางอื่นที่ไม่สอดคล้องกับคุณธรรมก็จะไม่สามารถบรรลุถึงความสมบูรณ์ในฐานะมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมอุปนิสัยของคนในสังคม เพราะความเข้าใจในสิ่งที่ดีและไม่ดีจะช่วยหล่อหลอมให้มนุษย์เกิดคุณธรรมและคุณค่าทางศีลธรรมที่แท้จริง เป็นกลไกทางความรู้และศีลธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีในสังคม และเป็นรากฐานของจริยธรรมที่หล่อหลอมมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ญาณวิทยาแห่งศรัทธา, วิถีชีวิตดึกดำบรรพ์, ศีลธรรมในสังคม

ABSTRACT

This scholarly article's goal is to perform a documentary study (documentary research) on the epistemology of faith, following its development from prehistoric lifestyles to its function as a moral compass in modern society. According to the study, the faith that sprang from ancient lifestyles is profoundly ingrained in human culture and ways of existence rather than being only an abstract idea. Religion was the foundation and focal point of the entire way of life, especially in the prehistoric past. In addition to serving as a source of knowledge that aided in the explanation of natural events, religion also gave rise to the rituals, ceremonial customs, and lifestyle choices that establish all spiritual values. People's lives were closely related to and deeply entwined with these.

Keywords: Epistemology of Faith, Primitive Way of Life, Social Morality

1. บทนำ

แนวคิดเรื่องญาณวิทยาแห่งศรัทธาเป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับบทบาทของ “ศรัทธา” ในฐานะที่เป็นแหล่งกำเนิดของความรู้ที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ การศึกษาค้นคว้านี้พยายามจะชี้ให้เห็นถึงความตึงเครียดที่ดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ปรัชญาตะวันตกและสังคมปัจจุบันระหว่าง 2 ขั้วความคิดหลัก คือ “ศรัทธา” และ “เหตุผล” ในการทำความเข้าใจว่าเหตุใดความขัดแย้งนี้จึงดำรงอยู่ตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จนถึงการวางรากฐานทางศีลธรรม ซึ่งอาจนำไปสู่การเสนอรูปแบบความสัมพันธ์ในรูปแบบ “บูรณาการ” หรือ “ความสมดุล” ระหว่างศรัทธาและเหตุผลที่มีความซับซ้อนกว่าการแยกส่วนหรือการขัดแย้งอย่างสิ้นเชิง ในสังคมที่ท้าทายกรอบคิดเดิมที่จำกัดขอบเขตของความรู้ไว้เพียงความรู้เชิงประจักษ์ที่รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสและตรรกะเท่านั้น ความตึงเครียดระหว่างศรัทธาและเหตุผลนี้เป็นประเด็นถกเถียงสำคัญในประวัติศาสตร์ปรัชญาตะวันตก หรือแม้แต่ในทางวิชาการยุคใหม่ “ศรัทธา” ถูกมองว่าเป็นการอ้างที่ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์และมีความน่าเชื่อถือน้อยที่สุด แต่สำหรับนักปรัชญาบางกลุ่ม ศรัทธากลับเป็นรากฐานสำคัญของความรู้

งานวิจัยนี้จึงต้องหาข้อเชิงเอกสาร (documentary research) เพื่อมาวิเคราะห์และนำเสนอแนวคิดในเชิงญาณวิทยาแห่งศรัทธาในบางแง่มุม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความพากเพียรของมนุษย์ในการทำความเข้าใจโลกและความจริง ผ่านมิติแห่งศรัทธาอันหลากหลาย ซึ่งพัฒนาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมมาสู่การเป็นหลักยึดทางจริยธรรมอันเป็นกุญแจสำคัญ ในสังคมปัจจุบันที่ความคิดแบบ “เหตุผลนิยม” และ “ประสบการณ์นิยม” เข้ามามีบทบาทอย่างสูง จนอาจกล่าวได้ว่าเกิดการยึดถือหรือให้คุณค่าเฉพาะการพิสูจน์ที่อาศัยตรรกะและประสาทสัมผัสที่จับต้องได้เพียงเท่านั้น

บทความนี้จึงพยายามจะชี้ให้เห็นว่ายังมีความรู้ในรูปแบบหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กัน นั่นคือความรู้ที่เกิดจาก “ศรัทธา” หรือ “ความรู้สึกลึกภายใน” ซึ่งอยู่เหนือขอบเขตของเหตุผลและประสบการณ์ที่เราคุ้นเคย เพื่อทำความเข้าใจว่าเหตุใดความขัดแย้งนี้จึงดำรงอยู่ ตั้งแต่วิถีชีวิตของมนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์ไปจนถึงบทบาทของศรัทธาในการวางรากฐานทางศีลธรรมเกี่ยวกับความจริงและเป้าหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์

2. ความขัดแย้งระหว่างศรัทธาและเหตุผล

ความตึงเครียดระหว่าง “การอ้างเหตุผล” กับ “การอ้างศรัทธา” ดูเหมือนว่าความขัดแย้งในการพยายามอ้าง “ศรัทธา” จะเป็นการอ้างที่ง่ายที่สุดแต่มีความน่าเชื่อถือน้อยที่สุดในทางวิชาการ เพราะขาด

หลักฐานที่ทำให้ผู้อื่นเชื่อตามได้จริง แต่ในขณะเดียวกันก็มีนักปรัชญาบางกลุ่มที่มองว่าศรัทธานั้นเพียงพอแล้วที่จะยืนยันการมีอยู่ของอำนาจบางอย่างที่ทำให้เกิดความรู้ เพราะนักปรัชญาบางกลุ่มเชื่อว่าวิญญาณไม่สามารถแยกออกจากการรับรู้ได้ “วิญญาณ” จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรแยกออกจากความรู้ ด้วยเหตุผลที่ว่า การรับรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่ว่าจะตื่นหรือหลับ แม้ว่าการรับรู้ขณะหลับจะเป็นการรับรู้ในมิติของความฝันหรือกระบวนการภายในก็ตาม (G.E.Moore, 1903) จุดที่น่าสนใจคือเหตุผลที่นักปรัชญาตะวันตกบางกลุ่มมองว่าศรัทธามีใช้เรื่องไร้เหตุผล ประเด็นนี้สามารถนำมาใช้ “วิพากษ์” แนวคิดของนักเหตุผลนิยมและนักประสบการณ์นิยม ซึ่งมีอิทธิพลสูงในโลกตะวันตกที่มักจำกัดการให้คุณค่าแก่การพิสูจน์ความจริงผ่านตรรกะและประสาทสัมผัสเท่านั้น การวิพากษ์นี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการถกเถียงเรื่องความขัดแย้งระหว่างศรัทธาและเหตุผล

ในมุมมองของ “เดวิด ฮูม” (David Hume) มองเรื่องความขัดแย้งระหว่างศรัทธาและเหตุผลว่าไม่ได้เป็นสิ่งที่ต้องถกเถียงว่าสิ่งใดถูกหรือผิด แต่เขาเชื่อว่าทั้งสองสิ่งนี้อยู่กันคนละโลกและไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบหรือตัดสินกันได้ เหตุผลก็เพราะว่า เรามิอาจจำกัดบางอย่างที่ไม่ได้รับรู้เหตุและผลที่แท้จริง แต่เราเห็นเพียงแค่เหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นตามหลังอีกเหตุการณ์หนึ่งซ้ำๆ จนเราเคยชินและทึกทักเอาเองว่ามันเกี่ยวข้องกัน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเรามองเห็นลูกบอลลูกหนึ่ง กำลังพุ่งไปชนอีกลูกหนึ่งแล้วอีกลูกหนึ่งเคลื่อนที่ เราไม่ได้มองเห็นพลังงานที่ถ่ายทอดกันจริงๆ แต่เราแค่เห็นเหตุการณ์สองอย่างเกิดขึ้นตามกันมาอย่างสม่ำเสมอ ความสม่ำเสมอนี้ทำให้เราสร้างความเชื่อที่ว่า ลูกบอลลูกแรกเป็นเหตุให้เกิดการเคลื่อนที่ของลูกบอลลูกที่สองซึ่งเป็นผลตามมา (สมักร บุราราศ, 2562) ด้วยเหตุนี้เขาจึงเชื่อว่า ความจริงเป็นเพียงการคาดเดาจากความเคยชินเท่านั้น ไม่ใช่หลักฐานเชิงเหตุผลที่แน่นอน และเมื่อเหตุผลมีข้อจำกัดเขาจึงมองว่าศรัทธาทางศาสนายู่อื่นเหตุผลอย่างสิ้นเชิง เพราะศรัทธาไม่ได้ตั้งอยู่บนประสบการณ์ที่สังเกตได้จริง แต่มันตั้งอยู่บนความเชื่อที่อยู่เหนือการรับรู้ของมนุษย์ แต่เขาก็ไม่ได้หมายความว่าศรัทธานั้นผิดหรือถูกเขาแค่พยายามจะบอกว่ามันเป็นคนละเรื่องกับสิ่งที่เหตุผลจะเข้าไปตัดสินได้ มุมมองของฮูมนี้จึงเป็นการตั้งคำถามสำคัญต่ออำนาจของเหตุผลในการตัดสินความจริงที่ไม่สามารถสังเกตหรือพิสูจน์ได้โดยตรง โดยเขาเสนอให้พิจารณาศรัทธาเป็นมิติความรู้ที่แยกออกจากโลกของเหตุผลทางประสบการณ์ไปโดยปริยาย

ในเรื่องนี้นักปรัชญาคนสำคัญอย่าง “คานต์” (Immanuel Kant) มีแนวคิดที่สอดคล้องกับ “เดวิด ฮูม” (David Hume) โดยมองว่าการเข้าถึง “ความดีสูงสุด” ไม่เป็นความขัดแย้งโดยตรงระหว่าง “ศรัทธา” และ “เหตุผล” แต่เป็นการประนีประนอมหรือการผสมรวมระหว่างเหตุผลเชิงปฏิบัติกับสิ่งที่เหตุผลนี้เรียกร้องให้เชื่อ ในบริบทของความดีสูงสุดนี้ “คานต์” เรียกว่า “ศรัทธาเชิงปฏิบัติ” หรือ “เหตุผลเชิงปฏิบัติ” เพื่อเติมเต็มช่องว่างที่เหตุผลเชิงทฤษฎี “คานต์” พยายามกำหนดขอบเขตของเหตุผลอย่างชัดเจน เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับศรัทธา โดยไม่ทำให้ศรัทธากลายเป็นเรื่องไร้เหตุผล หรือทำให้เหตุผลก้าวร้าวเรื่องที่อยู่เหนือการรับรู้ของมนุษย์ (Ram Nath Sharma, 1990) เพราะเมื่อเราเกิดศรัทธาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหลายคนอาจไม่ได้พยายามใช้เหตุผลเพื่อมาวิเคราะห์หรือพิสูจน์ว่าสิ่งที่ศรัทธาอยู่นั้นเป็นจริงมากน้อยแค่ไหน แต่มนุษย์ส่วนมากใช้ความเชื่อที่มาจากภายใน ในการที่จะเชื่อหรือศรัทธาในสิ่งนั้นมากกว่าพยายามให้เหตุผล และบางเรื่องที่ศรัทธาก็อาจจะเกิดเป็นพลังภายในบางอย่างที่ทำให้บุคคลนั้นทำบางสิ่งสำเร็จลุล่วงได้ ซึ่งกรณีนี้ก็หักล้างกับแนวคิดแบบเหตุผลนิยมหรือประสบการณ์นิยมจากตัวอย่างที่อ้างก่อนหน้านี้ ในเรื่องของลูกบอลที่ว่า เป็นเพียงวิธีการหรือเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เพื่อทำความเข้าใจโลกจากประสบการณ์ซ้ำๆ เท่านั้น เมื่อพิจารณาจากแนวคิดดังกล่าวก็อาจจะตีความได้ว่า ศรัทธาอาจเป็นมิติที่ดำรงอยู่เหนือขีดความสามารถของเหตุผลและสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวมันเองโดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากเหตุผลใด

3. วิวัฒนาการแห่งศรัทธาสู่รากฐานทางจริยธรรมและโครงสร้างสังคม

ญาณวิทยาแห่งศรัทธาเชื่อว่าความจริงพื้นฐานที่สุดคือการที่สรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ซึ่งเป็นสภาวะทางธรรมชาติที่เป็นกฎเกณฑ์ตายตัว เพราะวิธีการรับรู้ความจริงของมนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์นั้นไม่ได้มาจากการพิสูจน์ทางตรรกะ “เหตุผลนิยม” หรือการสังเกตเชิงประจักษ์ “ประสบการณ์นิยม” แต่มาจากการ “ยอมรับ” และ “สังเกต” วงจรชีวิตของโลกและสรรพสิ่ง ดังนั้น วิถีชีวิตดึกดำบรรพ์จึงมีลักษณะของศรัทธาที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ แนวคิดที่ว่าทุกสิ่งในโลกนี้มีสิ่งที่เรียกว่า “ชีวะ” ซึ่งประกอบด้วยธาตุหลัก ดิน น้ำ ไฟ ลม เหล่านี้คือความเชื่อแบบ “เอกนิยม” ทางวัตถุหรือพลังงานในแบบดั้งเดิมที่เชื่อว่าทุกสิ่งมีสารตั้งต้นเดียวกัน ทำให้เกิดความเสมอภาคในระดับธาตุ (Bhattacharyya. N. N, 1999) ความพยายามของมนุษย์ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่เหนือคำอธิบายเชิงเหตุผลในอดีตได้นำไปสู่การเกิดขึ้นของศาสนา ซึ่งศาสนาในยุคแรกเริ่มนั้นเป็นการผสมผสานศรัทธาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันไม่ใช่เพียงแค่ชุดของพิธีกรรมหรือหลักคำสอนเท่านั้น ในยุคดังกล่าวจึงไม่ต้องพึ่งพาศาสดาผู้ก่อตั้งแต่เกิดจากการที่มนุษย์ร่วมกันตีความและให้ความหมายแก่โลกรอบตัว ศาสนาจึงไม่ใช่เพียงความเชื่อส่วนบุคคล เป็นโครงสร้างทางสังคมและการเมืองการเปลี่ยนแปลงของศาสนาจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากก่อนประวัติศาสตร์เข้าสู่สังคมที่มีความซับซ้อน

เมื่อมนุษย์เริ่มทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัวได้มากขึ้น ความเชื่อเหล่านั้นก็ขยายตัวกลายเป็นแก่นของวิถีชีวิต ตัวอย่างเช่น ความเชื่อที่ว่าป่าไม้หรือภูเขา มีเทพสิงสถิตเกิดเป็นประเพณีการเคารพบูชาป่าไม้และภูเขา เกิดการส่งต่อประเพณีนั้นจากรุ่นสู่รุ่น เพราะมนุษย์ยังไม่แยกแยะระหว่างตนเองกับโลกภายนอกพวกเขามองว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความเชื่อมโยงและใกล้ชิดกัน และเชื่อว่าสิ่งหนึ่งสามารถกลายเป็นอีกสิ่งหนึ่งได้เสมอ เช่น พืชกลายเป็นสัตว์ สัตว์ชนิดหนึ่งกลายเป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งหรือแม้แต่สัตว์กลายเป็นคน ในทำนองเดียวกันก็เชื่อว่ามนุษย์ก็อาจกลายเป็นสัตว์หรือพืชได้เช่นกัน ความเชื่อเหล่านี้ทำให้มนุษย์มองว่าความฝันและความจริงเป็นเรื่องเดียวกัน และการมองเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น ในเวลาต่อมาการเปลี่ยนผ่านสู่ศาสนาที่มีโครงสร้าง (The Transition) ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของมนุษยชาติในการประดิษฐ์ “ตัวอักษร” ซึ่งเป็นจุดแบ่งเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ และนำมาซึ่งหลักฐานทางโบราณคดีที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะมีความเชื่อมโยงกับสังคม กรณีตัวอย่าง สามารถพิจารณาได้จากการค้นพบหลักฐานในชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ เช่น เมโสโปเตเมีย อียิปต์ อินเดียโบราณ พบว่ามีโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนที่ถูกจัดวางตามความเชื่อทางศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศาสนาไม่ได้เป็นเพียงความเชื่อส่วนบุคคล แต่เป็นโครงสร้างทางสังคมและการเมือง ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงของศาสนามักจะเกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนผ่านของสังคมจากยุคก่อนประวัติศาสตร์เข้าสู่สังคมที่มีความซับซ้อน และความเชื่อทางศาสนาที่มนุษย์นับถือก็พัฒนาตามไปด้วย (สมภาร พรหมทา, 2546) ด้วยเหตุนี้จึงเกิดนิทานและตำนานเกี่ยวกับของวิเศษที่สามารถทำให้คนเป็นอะไรก็ได้ตามที่ปรารถนา

แนวคิดเรื่อง “โตเต็ม” หรือ “โทเทม” (Totem) เชื่อว่ามนุษย์มีบรรพบุรุษร่วมกับสัตว์ปศุสัตว์ชนิดหนึ่ง ซึ่งมักจะแสดงออกมาในรูปลักษณะของสัตว์เครื่องราง การที่ชนเผ่าในยุคนั้นจินตนาการว่าตนสืบเชื้อสายมาจากสัตว์ทำให้สัตว์นั้นกลายเป็น “โตเต็ม” ของชนเผ่าคำว่า “โตเต็ม” มาจากภาษาของชาวอินเดียนแดงเผ่า “ออเดจิบวา” (Ojibwe หรือ Odawaa) หมายถึง สัตว์หรือประเภทของสัตว์ที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดและจิตวิญญาณกับมนุษย์คนใดคนหนึ่งหรือทั้งชนเผ่า มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนและผู้พิทักษ์ของชนเผ่า (แสง จันทร์งาม, 2531) จะเห็นว่าลักษณะของศาสนาในยุคโบราณนั้นมีรากฐานมาจากการพยายามตีความธรรมชาติรอบตัวและนำมาสู่ขนบธรรมเนียมประเพณีและพฤติกรรมในสังคม และความเชื่อที่เกิดขึ้น

ตามมาเป็น การหลอมรวมรายละเอียดจากการตีความธรรมชาติในทุกแง่มุมจนพัฒนามาเป็นระเบียบวิธีของการดำเนินชีวิต (อเนก สุวรรณบัณฑิต, 2561) หรือบางครั้งก็ถูกเรียกว่า “ศาสนาผี” เป็นศาสนาแห่งมวลชนที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ความเชื่อเรื่องผีหรือเทพตามธรรมชาตินี้ถือเป็นรากฐานของศาสนาที่มีคนนับถือเป็นจำนวนมากมาตั้งแต่อดีต โดยลักษณะสำคัญของศาสนาผีคือการไม่รวมศูนย์อำนาจทำให้ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้มีโครงสร้างองค์กรที่ซับซ้อนเหมือนศาสนาใหญ่ทั่วไปในปัจจุบัน และผู้คนจำนวนไม่น้อยก็ยังคงนับถืออยู่ ยกตัวอย่างเช่น ความเชื่อดั้งเดิมของชาวอุษาคเนย์มีรากฐานร่วมกันเรื่อง “ขวัญ” ว่าเป็นพลังชีวิตที่ทำให้คนมีชีวิตอยู่ได้ และหากขวัญหายไปจากร่างคนก็จะเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ความเชื่อนี้มีมานานนับพันปีและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันทำให้เกิดพิธีกรรม “เรียกขวัญ” ขึ้นเพื่อนำขวัญกลับคืนสู่ร่าง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2568) แม้ในท้ายที่สุดแล้วพิธีกรรมเหล่านี้จะไม่สามารถทำให้คนตายฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้จริงๆ แต่พิธีกรรมนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของมนุษย์ที่จะต่อสู้กับความตายตามความเชื่อของตนเอง

4. ญาณวิทยาจากวิถีชีวิตดึกดำบรรพ์สู่พระเจ้า

ในเรื่องของญาณวิทยาจากวิถีชีวิตดึกดำบรรพ์สู่พระเจ้านี้ได้นักคิดคนสำคัญนักบุญออกัสติน (St. Augustine) ได้อธิบายญาณวิทยาหรือทฤษฎีแห่งความรู้ที่เชื่อมโยงกับศรัทธาในพระเจ้าไว้อย่างลึกซึ้งว่า การเข้าถึงความจริงเกี่ยวกับพระเจ้าไม่ใช่เพียงการใช้เหตุผลหรือการสังเกตจากโลกภายนอกเท่านั้น แต่เป็นประสบการณ์ภายในที่เหนือกว่าสิ่งใด เป็นเหมือนการพยายามส่งวิญญาณติดต่อกันระหว่างพระเจ้ากับมนุษย์ เป็นประสบการณ์ที่ประเสริฐสูงสุดที่จะนำมาซึ่งความปิติยินดีอย่างหาที่เปรียบมิได้ในตัวเรา ความปิตินี้ไม่ได้เกิดจากสิ่งใดภายนอกจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นโดยตรงระหว่างจิตวิญญาณของมนุษย์กับดวงวิญญาณสวรรค์ และที่สำคัญที่สุดคือประสบการณ์นี้ไม่ใช่เพียงชั่วคราวช่วยยามแต่จะคงอยู่ชั่ววันรันดร์ เป็นการอธิบายความเชื่อมโยงเรื่องพระเจ้าในมิติของญาณวิทยาที่เน้นย้ำประสบการณ์ส่วนบุคคลและเรื่องภายในจิตใจ การหยั่งรู้ถึงพระเจ้าจึงไม่ใช่การค้นพบหลักฐานทางวัตถุเท่านั้น แต่เป็นการสัมผัสโดยตรงผ่านศรัทธา ซึ่งนำไปสู่ความรู้แจ้งและความสุขอันรันดร์ที่สถิตอยู่ในวิญญาณ (วนิดา ขำเขียว, 2561)

ในเรื่องนี้ “อิมมานูเอล คานต์” ก็เคยอธิบายเรื่องพระเจ้าในบริบทของอภิปรัชญาต่างจากความเชื่อเทวนิยมทั่วไปว่า พระเจ้าคือ “สัจ” (Being) ซึ่งเป็นวิญญาณอมตะที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องจริยธรรมของมนุษย์ และพระเจ้าจะต้องมีอยู่เพื่อเป็นหลักประกันของกฎทางศีลธรรม แนวคิดนี้ไม่ได้หมายถึงการเชื่อในตัวตนของพระเจ้าโดยตรง แต่เป็นการอ้างอิงถึงพระเจ้าเพื่อก่อให้เกิดหลักศีลธรรมขึ้นภายในจิตใจมนุษย์ ดังนั้นความรู้ที่เกิดจากศรัทธาในพระเจ้าในทัศนะของ “อิมมานูเอล คานต์” จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างความเข้าใจในความประเสริฐของมนุษย์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตมนุษย์กับพระเจ้าในแง่ของจริยธรรมเรียกความสัมพันธ์นี้ว่า “จริยพันธะ” ซึ่งหมายถึงการที่มนุษย์พยายามผูกพันตนเองกับหลักการทางศีลธรรม โดยมีแนวคิดเรื่องพระเจ้าเป็นเสมือนเครื่องค้ำประกันความถูกต้องและเป็นจริง (จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์, 2563) นอกจากนี้ยังมีการพูดถึงการมีอยู่ของพระเจ้าในฐานะ “สิ่งแรก” (First Cause) หรือ “ปฐมธาตุ” (First Principle) ของสรรพสิ่ง แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าทุกสิ่งเริ่มต้นและมีอยู่นั้นย่อมต้องมีสาเหตุให้เกิดขึ้น และเมื่อจักรวาลมีจุดเริ่มต้นและดำรงอยู่ได้ก็ย่อมต้องมีเหตุผลของการมีอยู่นั้น และพระเจ้าก็คือจักรวาลและธรรมชาตินั้น

แนวคิดของ “อิมมานูเอล คานต์” แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับปรัชญาของ “เบนดิกต์ สปิโนซา” ที่เชื่อว่า พระเจ้า จักรวาล และธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งเดียวกัน ในทัศนะของ “สปิโนซา” พระเจ้าคือทุกสิ่งทุกอย่างของจักรวาล ทุกสรรพสิ่งล้วนมีอยู่ในพระเจ้า และไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่ได้โดยปราศจากพระเจ้า “สปิโนซา” นิยาม

พระเจ้าว่าเป็น “สิ่งอนันต์” เป็นสาระที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง และเป็นสิ่งที่มีคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นอย่างไม่มีสิ้นสุด (ลักษณะวัด ปาละรัตน์, 2558) พระเจ้าจึงเป็นผู้สร้างที่แยกออกจากสิ่งที่ถูกสร้างผ่านการใช้ตรรกะและปรัชญา เพื่ออธิบายถึงผู้สร้างที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดความจำเป็นว่าเหตุใดสรรพสิ่งจึงต้องมีอยู่จริง และเชื่อว่าต้องมีสิ่งหนึ่งที่ดำรงอยู่โดยไม่ขึ้นกับสิ่งอื่นใด ซึ่งเป็นรากฐานที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบในชีวิตประจำวันของมนุษย์

5. ญาณวิทยาจากศรัทธาสู่ศีลธรรมในสังคม

แนวคิดที่ทำลายหลักการทางศาสนาและศีลธรรมแบบดั้งเดิมอย่างรุนแรงที่สุดกับประโยคที่ว่า “พระเจ้าตายไปแล้ว” ที่ไม่ได้หมายถึงการสิ้นสุดของสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าพระเจ้า แต่เป็นการสิ้นสุดของแนวคิดและคุณค่าที่ยึดโยงกับพระเจ้ามาสู่เจตจำนงเสรีในการพัฒนาศีลธรรมด้วยตนเอง เมื่อมนุษย์ประกาศว่าพระเจ้าตายไปแล้ว แกนหลักของศีลธรรมที่เคยถูกกำหนดโดยศาสนาและศรัทธาก็ได้พังทลายลง ทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความว่างเปล่า ถือเป็นโอกาสให้มนุษย์ปลดปล่อยตัวเองจากพันธะทางศีลธรรมแบบเดิมและกลายเป็นผู้สร้างศีลธรรมด้วยตัวเอง กำหนดเส้นทางชีวิตและจุดหมายปลายทางของตนเองเป็นลักษณะของศีลธรรมในฐานะการควบคุมตนเองที่ไม่ใช่การทำตามกฎเกณฑ์ แต่เป็นการใช้เจตจำนงเพื่ออำนาจเหนือสัจยชาติญาณ เพื่อควบคุมและพัฒนาตนเองให้ก้าวข้ามขีดจำกัดทางกายภาพและจิตใจ และสร้างคุณค่าใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนสู่การเป็นมนุษย์เหนือมนุษย์ (Übermensch) ทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายสูงสุดของตนเองได้ ไม่ใช่การรอคอยความรอดจากพระเจ้าอีกต่อไป (Nietzsche Friedrich, 2006) การรู้จักแยกแยะความดีความชั่วและหนทางที่จะเข้าถึงความดีจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งหากเราไม่รู้ว่าความดีคืออะไร ความรู้ที่เกิดจากศรัทธาจึงเข้ามาบิบบทบาทในการกำหนดคุณค่าทางใจขึ้นพื้นฐานของมนุษย์ เพราะผู้ที่กระทำความชั่วนั้นมักเกิดจากการขาดคุณธรรมและเลือกที่จะทำสิ่งที่ส่งผลร้ายต่อตนเองและผู้อื่น

ด้วยเหตุนี้การทำให้ผู้ที่ขาดคุณธรรมเหล่านี้ได้เข้าถึงความดีที่แท้จริงจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพวกเขาเข้าใจและเข้าถึงแก่นแท้ของความดีได้ ก็จะเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น และอาจนำไปสู่สังคมที่มีศีลธรรมและสงบสุขมากขึ้น (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, 2555) “โสกราตีส” เชื่อมั่นว่า ความรู้ในสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี คือแก่นแท้ที่จะนำพาบุคคลไปสู่คุณธรรมและนำไปสู่ชีวิตที่ดี เพราะชีวิตที่ดีนี้ย่อมถูกหล่อหลอมด้วยสิ่งที่ดี แน่แน่นอนว่าแต่ละคนอาจมีความคิดเห็นแตกต่างกันไปว่าอะไรคือสิ่งที่ดีสำหรับตนเอง และบางคนก็อาจให้น้ำหนักกับเกียรติยศชื่อเสียงหรือความมั่งคั่งและความสะดวกสบายในชีวิต แต่คนโบราณกลับมองว่าชีวิตที่ดีนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรม หากใครดำเนินชีวิตไปในทิศทางอื่นที่ไม่สอดคล้องกับคุณธรรมก็จะไม่สามารถบรรลุถึงความสมบูรณ์ในฐานะมนุษย์ได้ ยกตัวอย่าง สังคมเสรีในยุคปัจจุบันที่เรามักจะเห็นการให้ความสำคัญกับการได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองปรารถนาเพื่อเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าเรามีชีวิตที่ดี แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่าบางคนแม้จะได้สิ่งที่ต้องการมาแล้ว แต่สุดท้ายก็ยังคงรู้สึกว่างเปล่าอะไรบางอย่างและนำไปสู่การขาดความสุขที่แท้จริง นี่คือเหตุผลที่โสกราตีสเน้นย้ำว่า “ความรู้ในสิ่งที่ดีจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่บรรลุในสิ่งที่ดี” (Plato, 1976) เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า อูปีนิสย์ จิตใจ และโลกทัศน์ของแต่ละบุคคลถูกหล่อหลอมจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เติบโตมา “ศาสนา” จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่ง เนื่องจากความเชื่อทางศาสนาในการดำรงชีวิตที่มุ่งสู่ความดีงามนั้น หากได้รับการปลูกฝังตั้งแต่ยังเด็ก จะซึมซับเข้าไปในจิตใจและควบคุมทัศนคติ รวมถึงหล่อหลอมอุปนิสัยของบุคคลโดยไม่รู้ตัว เพราะความรู้ในสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดีจะช่วยหล่อหลอมให้มนุษย์มีคุณธรรม และคุณค่าทางศีลธรรมที่แท้จริงเกิดจากการที่เราเลือกที่จะทำดีด้วยตัวของเราเอง แม้ในสถานการณ์ที่ไม่มีกฎเกณฑ์ใดมาบังคับ แนวคิดนี้จึงไม่ใช่

เพียงแต่ผู้ตามหรือผู้ศรัทธาที่คล้อยตามคำสั่ง แต่เป็นผู้สร้างสรรค์ศีลธรรมที่ต้องเผชิญกับความรับผิดชอบอันหนักอึ้ง ในการตัดสินใจว่าจะเลือกกระทำสิ่งใดในแต่ละสถานการณ์ของชีวิต (วิทย์ วิศุทเททย์, 2564) เป็นศีลธรรมสากลที่ใช้ได้กับทุกคนทุกสถานการณ์ในแต่ละห้วงเวลาชีวิตของตน ถือเป็นกุญแจทางศีลธรรมที่สำคัญในสังคม นั่นเอง

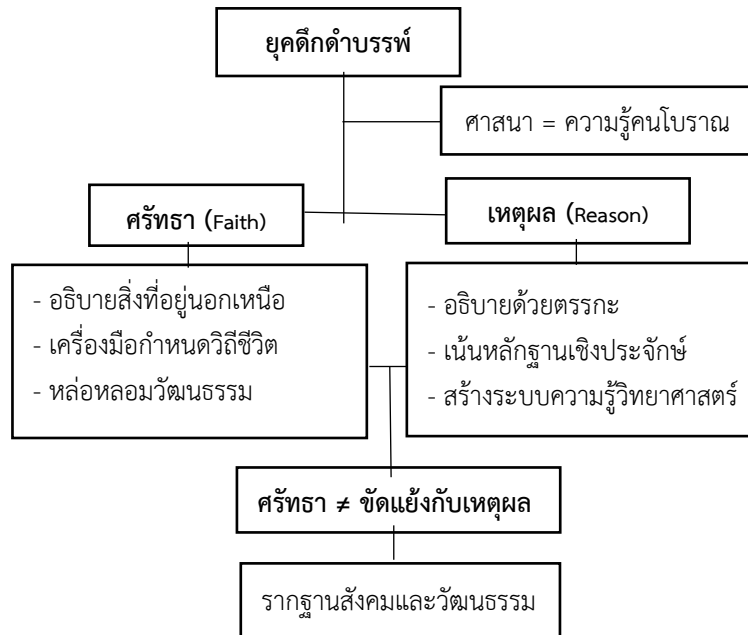
6. สรุป

ในยุคแรกเริ่มของมนุษยชาติมีศรัทธาเป็นบทบาทสำคัญในการอยู่รอดและการสร้างสังคม มนุษย์การเผชิญกับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อธิบายไม่ได้ เช่น พายุ ฝนดินไหว หรือฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลง ความกลัวและความไม่เข้าใจเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม เพื่ออธิบายโลกและสร้างความรู้สึกปลอดภัย และการสร้างความเข้าใจโลกและศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาตินี้เอง ช่วยให้นักมนุษยศาสตร์สามารถอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในเวลานั้นยังไม่มีวิทยาศาสตร์มาอธิบาย ผ่านความเชื่อหรือความศรัทธา เมื่อสังคมซับซ้อนขึ้นศรัทธาก็พัฒนาไปเป็นระบบในเชิงศีลธรรมที่เป็นรากฐานของอารยธรรมของมนุษย์ ศรัทธาทางศาสนานี้เองที่ได้วางรากฐานทางจริยธรรมให้นักมนุษยศาสตร์ยึดถือปฏิบัติสืบมา โดยเชื่อว่าการกระทำที่ดีจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีในชีวิต และกลายเป็นพื้นฐานของกฎหมายและจริยธรรมในสังคม ดังนั้น ญาณวิทยาแห่งศรัทธาคือการพยายามทำความเข้าใจว่าความเชื่อไม่ใช่แค่เรื่องไร้เหตุผล แต่เป็นกลไกทางความรู้และศีลธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสามัคคีในสังคม และเป็นรากฐานของจริยธรรมที่หล่อหลอมมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

7. องค์ความรู้ใหม่

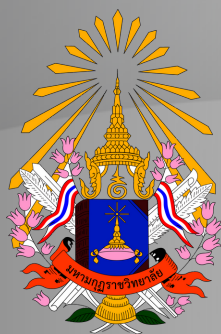
บทความชี้ให้เห็นว่าในยุคดึกดำบรรพ์ “ศาสนา” เป็นรูปแบบหนึ่งของความรู้ที่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่นอกเหนือความเข้าใจของมนุษย์ในขณะนั้น ในยุคแรกเริ่มของมนุษยชาติ “ศาสนา” ไม่ใช่เพียงแค่ชุดของพิธีกรรมหรือหลักคำสอน แต่เป็นรูปแบบหนึ่งของ “ความรู้” ที่ช่วยให้ผู้คนอธิบายและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่นอกเหนือขีดจำกัดของเหตุผลในเวลานั้นได้ ความเชื่อเหล่านี้ได้ถูกทอเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมานับพันปี ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ “ความเชื่อเรื่องโทเทม” ซึ่งเป็นแนวคิดที่มนุษย์มีบรรพบุรุษร่วมกับสัตว์หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่อง “ผี” และ “ขวัญ” ที่ถูกมองว่าเป็นพลังชีวิตที่คอยปกป้องคุ้มครอง ซึ่งความเชื่อที่เรียบง่ายแต่ลึกซึ้งเหล่านี้ได้วางรากฐานให้กับขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของมนุษย์มาจนถึงยุคปัจจุบัน

แม้ว่าในโลกวิชาการปัจจุบัน “ศรัทธา” มักถูกมองว่าเป็นการอ้างที่ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์และมีความน่าเชื่อถือน้อยกว่า “เหตุผล” แต่สำหรับมนุษย์ในอดีตแล้ว “ศรัทธา” คือเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้พวกเขามีความเข้าใจโลกและกำหนดทิศทางชีวิตได้ บทความนี้มุ่งชี้ให้เห็นว่า “ศรัทธา” และ “เหตุผล” อาจมิใช่สิ่งที่ขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นเพียงแนวทางที่แตกต่างกันในการเข้าถึงความจริง โดยที่ “ศรัทธา” ทำหน้าที่เป็น “ญาณวิทยา” รูปแบบหนึ่ง ซึ่งอยู่เหนือข้อจำกัดของเหตุผลและประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสธรรมดา และเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์มาอย่างยาวนาน แผนภาพแนวคิดญาณวิทยาที่แตกต่างกันระหว่างศรัทธาและเหตุผล

8. บรรณานุกรม

- จักรพรรณ วงศ์พรวัฒน์. (2563). อภิปรัชญา. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ เอ็มมีการพิมพ์.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (2555). ญาณวิทยา (ทฤษฎีความรู้). นครปฐม: โรงพิมพ์ สาละพิมพ์การ.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. (2558). ญาณวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วนิดา ขำเขียว. (2561). ญาณวิทยา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2564). ปรัชญาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะ
อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2531). ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.
- สมภาร พรหมทา. (2546). ปัญญาจุดกำเนิดและกระบวนการพัฒนาทางปัญญาของมนุษยชาติ. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ สยามปริทัศน์.
- สมัคร บุรวาศ. (2562). มนุษย์กับศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สยาม.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2568). ศาสนาผี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มติชน.
- อเนก สุวรรณบัณฑิต. (2561). ทบทวนความคิด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิสเปส.
- Bhattacharyya. N. N. (1999). Jain Philosophy: Historical Outline. New Delhi: Munshiram
Manoharlal Publishers.
- G.E.Moore. (1922). Philosophical Studies. Littlefield. Adam and co.
- Nietzsche Friedrich. (2006). Thus Spoke Zarathustra, Translated by Adrian Del Caro.
Edited by Robert Pippin, Cambridge University Press.
- Plato. Protagoras. (1976). Translated by C.C.W. Taylor. Oxford: Oxford University Press.
- Ram Nath Sharma. (1990). Problems of Philosophy. Meerut:Kedar Nath Ram Nath & Co.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
9/37 หมู่ที่12 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000
โทรศัพท์ 0-4324-2386 โทรสาร 0-4324-2386